

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Ι' 30 Α'
ΠΡΙΑΙΟΥ 1910

Ο ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ

«Ο Καλλιτέχνης» είναι έργον του Περικλή Γιαννοπούλου, πού ὁ ἴδιος πρὶν μᾶς ἀφήσῃ, τὸ κατέστρεψε. Εἶχε μείνει ὅμως ἓνα ἀπόσπασμα εἰς τὸ γραφεῖον μας, καὶ σήμερα τὸ δημοσιεύομεν εἰς μνημόσυνον τοῦ ἐκλεκτοῦ καὶ ἀγαπητοῦ. Τὸ ψευδώνυμον ΘΑΝΑΤΟΣ εἶναι ἐκεῖνο πού περισσότερον ἀγαποῦσε.

§ 1.—Ἡ πρώτη πρώτη ἐρώτησις τὴν ὁποίαν ἔχεις νὰ ὑποβάλῃς εἰς τὸν ἑαυτόν σου, φίλτατε Νέε, εἶνε: *Εἶμαι Καλλιτέχνης*; Δηλαδή ἔχω κλίσιν ἀληθινὴν καὶ δυνατωτάτην διὰ τὴν Τέχνην εἰς τὴν ὁποίαν θέλω νὰ ἐπιδοθῶ; Ἀγαπῶ τὴν Τέχνην αὐτήν, χωρὶς νὰ γνωρίζω διατί, μὲ τόσον πάθος ὥστε εἶμαι ἔτοιμος νὰ θυσιάσω τὸ πᾶν δι' αὐτήν, μόνον καὶ μόνον διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἐξασκήσεώς της; Ὄφείλεις νὰ εἰπῆς εἰς τὸν ἑαυτόν σου. Νὰ ἔμπρός μου Χρήματα, Θέσεις, Ἀξιώματα, Ἐπιτυχία. Αἰσθάνομαι μίαν δύναμιν, μίαν θέλησιν ἐντός μου, ἀκούω μίαν φωνὴν διαυγεστάτην, κατηγορηματικωτάτην, αὐθωρεῖ, χωρὶς κανένα δισταγμὸν νὰ μοῦ ἀπαντᾷ; Ὁχι. Λακτίζω τὰ πάντα. Τὰ πάντα μοῦ εἶνε ἀδιάφορα, σαχλά, ἀνυπόφορα.

Καὶ νὰ ἔμπρός μου ἡ ἀνέχεια, τὰ σχισμένα βουχα, ἡ στιγμὴ δυστυχία, τὸ κρύον, ἡ πείνα, ἡ μόνωσις, ὁ ἀποπνιγμός, ὁ ἀένας θανάσιμος ἀγὼν καὶ ταυτοχρόνως ὅλοι οἱ κόποι καὶ μόχθοι τῆς συνεχοῦς γονιμότητος, ἡ ἐντελεστάτη παραγνώρισις τῆς ἀξίας μου, ἡ ἐντελεστάτη ἀγνοία τοῦ ἔργου μου ἕως τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ θανάτου μου, χωρὶς γονεῖς, χωρὶς συγγενεῖς, χωρὶς φίλους, χωρὶς ὑπηρετάς, χωρὶς οὔτε σκυλὶ διὰ νὰ μοῦ θωπεύσῃ τὸ χέρι, χωρὶς οὔτε φῶς διὰ νὰ βλέπω τὰ χέρια μου νὰ κοκκαλώνουν. Τρελλός καὶ μισητός ἐν τῇ ζωῇ, καὶ μετὰ θάνατον ἔργον χαμένον, ἄνθρωπος καὶ ἔργον πεταγμένον εἰς τὰ σαράδια, ἄνθρωπος καὶ ἔργον μηδέν, μηδέν. Σκέψου ὥρας, ἡμέρας, μῆνας, ὀλοκλήρους τὰς ἐνθαρρυντικὰς καὶ πιθανωτάτας αὐτὰς εἰκόνας μέχρις ὅτου τὰς ἰδῆς πραγματι-

κοτάτας, τὰς φαντασθῆς, τὰς ζήσης. Αἰσθάνεσαι, ἀκούεις μίαν ἐνδόμυχον φωνὴν νὰ ἀπαντᾷ ἀγερώχως, ἀπαθῶς, ἀδιστακτικῶς: Προτιμῶ ἑκατομμυριάς κάθε κατακλινημὸν καὶ κάθε καταποντισμὸν παρὰ νὰ μὴν ἀκολουθῆσω τὴν τέχνην πού ἀγαπῶ, χάριν μόνον τῆς εὐδαιμονίας τῆς ἐξασκήσεως της. Δὲν αἰσθάνεσαι, δὲν ἀκούεις τίποτε; Ἀμφιβάλλεις; Δειλιάζεις; Τότε παράγειλε ἀμέσως μίαν λαμπροτάτην στολὴν εἰς τὸν μεγαλειότερον ράπτῃν τοῦ Λονδίνου καὶ γίνου λακὸς εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας ἢ ἀκόλουθος εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν — ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ εἶνε — ἢ ἀνοίξε ἓνα Μπαζάλικο Ἀρνομβῶ εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος. Ὅλοι θὰ χειροκροτήσουν τὸ μεγαλοφνὲς πρακτικὸν σου πνεῦμα, καὶ σὺ θὰ δύνασαι νὰ καλλιτεχνῆς θαυμάσια κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς σου ὡν συγχρόνως καὶ εὐτυχεστάτος. Ἀκούεις κατηγορηματικώτατα τὴν ἐνδόμυχον φωνὴν; Τότε προχώρησε εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν γραμμῶν σὲ ἐνδιαφέρουν. Δι' ἐσὲ εἶνε γραμμέναι. Δι' ἐσὲ τοιοῦτον ὄντα καὶ μόνον καὶ ἀποκλειστικῶς δι' ἐσὲ τὸν τοιοῦτον. Οὔτε μία σελίς, οὔτε μία γραμμὴ, οὔτε μία φράσις δὲν ἀφορᾷ ἄλλον, μὴ ἀποκλειστικῶς τοιοῦτον. Ἄλλος τις ἀντλῶν ἐπιχειρήματα λαμβάνων ὅπλα ἐντεῦθεν δὲν κάμνει ἄλλο τι παρὰ νὰ παρεξηγῆ, οὐκιοποιηται καὶ κλέπτῃ πράγματα ἄσχετα καὶ ξένα καὶ ἀνάρμοστα δι' αὐτόν, ὅπως συμβαίνει διαρκῶς ὁ καθεὶς νὰ φορῆ ὅτι φόρεμα τοῦ κατεβῆ καὶ νὰ ὑποκρίνεται κάθε εἶδος ὄλον εἰς τὴν ζωὴν. Ἄλλ' ἂν εἶσαι τοιοῦτος, φίλτατε ΝΕΕ, προχωρήσωμεν. Διότι ἐδῶ πρόκειται διὰ τὸν ἀληθινὸν Καλλιτέχνην — δὲν λέγω τὸν Μεγαλοφνᾶ — καὶ εἰς τὸν Ἀληθινὸν Καλλιτέχνην οἰασθῆποτε δυνάμεως ὑπάσχει πάντοτε ἡ ζύμη ἐντελοῦς Ἀνθρώπου, Ἀνθρώπου Ἀνωτέρου Τύπου, ἡ οὐσία, ἡ πιθανότης καὶ δυνατώτης σημαντικῶν, γενναίων, σπουδαίων Ἔργων.

§ 2. — Θέλεις νὰ ἐπιδοθῆς σοβαρὰ εἰς μίαν Τέχνην;

Ἀνάγκη νὰ καρφώσης ἀμέσως εἰς τὸ κεφάλι σου ὅτι ἡ ζωὴ σου δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν ζωὴν ὅλου τοῦ Κόσμου, τὴν Κοινὴν Ζωὴν. Ἡ Τέχνη εἶνε ἕνας Κόσμος ἑξωριστός, ἕνας Κόσμος ἄλλος. Συνεπῶς ἔχεις νὰ δημιουργήσης καὶ ἀκολουθήσης ζωὴν ἐντελῶς διαφορετικὴν, τὴν κατάλληλον πρὸς τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ζῆς· ὅ,τι εἶνε χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον δι' ἕνα ἐπάγγελμα, εἶνε ἀχρηστον καὶ ἀσχετον δι' ἕνα ἄλλο. Καὶ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ θέλῃς νὰ γίνῃς Ναύαρχος καθήμενος εἰς τὸ βουνὸν καὶ ἀστρονόμος διαβίων εἰς μεταλλεῖα.

§ 3. — Κάρφωσε δυνατὰ εἰς τὸ κεφάλι σου ὅτι τὸ πρῶτιστον ζήτημα δὲν εἶνε νὰ μάθῃς τὴν Τέχνην. Ὅχι· ὄχι· ὄχι χιλιάς ὄχι. Πάρε αὐτὸ τὸ ὄχι καὶ ζῆσε μαζύ του ἕνα μῆνα καὶ λέγε το νυχθημερόν, καὶ εἰς ὅ,τι βλέπεις, εἰς ὅ,τι ἀκούεις, εἰς ὅ,τι σὲ ἐρωτοῦν, σὺ λέγε: Ὅχι. Τὸ πρῶτιστον ζήτημα εἶνε ἄλλο. Εἶνε: Νὰ καταλάβῃς Καλὰ τὸν ἑαυτὸν σου, νὰ ἐννοήσης Καλὰ, νὰ γνωρίσης Καλὰ τὴν θέσιν σου, τὰς ιδιότητάς σου, τὰς κλίσεις σου, νὰ αἰσθήσης καὶ ὀδηγήσης ὅλας σου τὰς δυνάμεις, νὰ εὖρης, νὰ δημιουργήσης καὶ διοργανώσης ἕνα τρόπον Ζωῆς καὶ Ἔργασίας. Καὶ ταῦτα ὅλα σύμφωνα πρὸς τὴν ὀργανικὴν σου Κατασκευὴν, πρὸς τὴν Ἰδιοφυῖάν σου. Σύμφωνα πρὸς αὐτὰ καὶ περιφρονητικῶς ἀδιαφορώτατα πρὸς ὅλας τὰς Ἰδέας, ὅλας τὰς θεωρίας, ὅλας τὰς φιλοσοφίας, ὅλας τὰς Ἱατρικὰς καὶ ὅλας τὰς Θεραπευτικὰς τοῦ Κόσμου ὀλοκλήρου, καὶ τοῦ ψόφιου καὶ τοῦ ζωντανοῦ. Ἐκαμες, ἐκατόρθωσες αὐτό, δὲν σοῦ μένει παρὰ νὰ ἐργασθῆς, νὰ ἐργασθῆς, νὰ ἐργασθῆς. Μὲ τελείαν γαλήνην καὶ χωρὶς Καμίαν ἀνησυχίαν, ἀνυπομονησίαν, θυμὸν ἢ παράπονον ἐργαζόμενος δύνασαι νὰ περιμένῃς ἡσυχώτατα καὶ ἀσφαλέστατα ὅτι θὰ φθάσης εἰς τὸ ἀκρότατον σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον... αἱ ὀργανικαὶ σου δυνάμεις καὶ καλλιτεχνικαὶ ιδιότητες ἐπιτρέπουν.

Ὁ εἰσερχόμενος εἰς μίαν Τέχνην χωρὶς νὰ σκεφθῆ νὰ διοργανώσῃ ἑαυτὸν συμφώνως πρὸς ἑαυτὸν καὶ νὰ διοργανώσῃ τὴν ζωὴν του συμφώνως πρὸς τὴν Φύσιν του καὶ τὴν Τέχνην του, ὁ μὴ πράττων αὐτὸ ἀρχῆθεν, ὁ μετὰ τὰς σπουδὰς του ἀρχίζων νὰ ἐκδηλοῦται, ὁ θέλων νὰ φθάσῃ ἀμέσως τὴν ἐπαύριον, ὁ φέρον τοὺς πυρετοὺς του καὶ τὰς ἀνυπομονησίας του εἰς τὴν Τέχνην, εἶνε ἕνας Τυφλὸς ὅστις δὲν θὰ ἐννοήσῃ ποτέ του οὔτε τί δύναται, οὔτε τί θέλει, οὔτε πρὸς τί εἶνε ἱκανός, δὲν θὰ ἐννοήσῃ ποτέ του τί εἶνε Τέχνη, δὲν θὰ κάμῃ ποτέ του τίποτε διαρκές καὶ θὰ εἶνε εἰς ὄλην του τὴν ζωὴν τὸ ὀλοφυρόμενον παῖγιον τῆς Τύχης, τοῦ περι-

βάλλοντος τοῦ ἑξωτερικοῦ κόσμου, θὰ ἀγεται καὶ θὰ φέρεται μετὰ τῶν πολλῶν ἀπὸ τὸ κάθε τι, χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἀντιτάξῃ τὴν παραμικροτέραν ἀντίστασιν. Καὶ δὲν θὰ κατορθώσῃ, φίλε μου, νὰ δημιουργήσης ποτέ σου ἕνα ὀλοκλήρον Κόσμον Ἰδικόν σου, οὔτε ποτέ νὰ ἐκφράσης ἕνα φυσικὸν σύνολον. Καὶ ὅσον περισσότερο ἀληθινὸς Καλλιτέχνης εἶσαι τόσο περισσότερο θὰ εἶσαι ἕνα ὄν ἀρρωστον εἰς ὄλην σου τὴν ζωὴν καὶ ἕνα ὄν δυστυχέστατον, διότι θὰ διαισθάνεσαι καὶ θὰ διαβλέπῃς θαμπότατα καὶ ἀπώτατα ἕνα Κόσμον ὀμιχλώδη πρὸς τὸν ὁποῖον οὐδέποτε θὰ δυνηθῆς νὰ διευθυνθῆς, οὔτε πόθεν νὰ βαδίσης θὰ ἰδῆς, τὸν ὁποῖον οὐδέποτε οὔτε νὰ πλησιάσῃς, οὔτε νὰ ἰδῆς καθαρὰ τί εἶνε θὰ κατορθώσῃς, οὔτε εἰς τὸν Νοῦν σου νὰ παραστήσης, καὶ ὁ Πόνος σου καὶ ἡ ἀρρώστια σου καὶ ἡ δυστυχία σου θὰ εἶνε ἀνάλογος τῆς ἀποστάσεως καὶ τῆς ὀμιχλότητος ἀπὸ τὸν Κόσμον σου αὐτὸν τὸ: Ἰδανικόν σου.

§ 4. — Ἡ πρῶτιστη φροντίς σου, Καλλιτέχνα, εἶνε τὸ Σῶμα σου. Ἀνάγκη νὰ ἔχῃς Σῶμα Ὑγιές, Στερεόν, Δυνατόν, Φαιδρόν. Ἐχεις ἢ δὲν ἔχεις τοιοῦτον, ἀνάγκη νὰ προσπαθήσης νὰ τὸ κάμῃς τοιοῦτον, δι' ὅλων τῶν ἐξασκήσεων τοῦ ὑπαιθριοῦ βίου, τοῦ φωτός, τοῦ ἀέρος, τοῦ ὕδατος, δι' ὅλων τῶν εἰδῶν τῶν γυμναστικῶν καὶ σκληραγωγῶν. Ἐὰν ἔχῃς, ἀνάγκη κάθε φροντίδος πρὸς διατήρησιν καὶ αὔξησιν τῶν δυνάμεων του. Ὅλων τῶν Ζωϊκῶν Δυνάμεων. Ζῆν, ἐστὶ δαπάνη δυνάμεων, πρὸς ἀναπνοήν, πρὸς κίνησιν μελῶν, πρὸς αἰσθήσιν, πρὸς ἀπορρόφησιν τροφῶν, πρὸς Ἥδονην, πρὸς Πόνον. Συνεπῶς ἀνάγκη ἀποκτήσεως καὶ διατηρήσεως ἐπιμελεστάτης μεγάλου κεφαλαίου Ζωϊκῆς Δυνάμεως, διὰ νὰ εἶσαι ἐλεύθερος, διὰ νὰ δύνασαι νὰ θέλῃς καὶ νὰ ἀκολουθῆς τὴν θέλησίν σου. Κάθε Σωματικὴ Ἄτονία συνεπιφέρει ταυτοστιγμὴν γενικὴν ταυτοδύναμον ἄτονίαν Μυϊκὴν, Νευρικὴν, Ἐνεργητικὴν, Ἐκφραστικὴν καὶ συνεπῶς ἄτονίαν εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς Τέχνης. Ὁ πρῶτος ὅρος τῆς Ζωῆς, λέγει ἕνας Ἀμερικανὸς λακωνικῶς, εἶνε νὰ εἶσαι: «Ἐνα Ζῶον πρῶτης ποιότητος.» Καὶ ἡ Τέχνη εἶνε ἕνα λαμπρὸν Ἄνθος. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ εἶσαι σὰν δένδρον δυνατοκόρμον ἐαρινῶς θαλερόν διὰ νὰ δώσης ὠραῖον Ἄνθος.

§ 5. — Καλλιτέχνα, ἐὰν εἶσαι ἀρρωστος, μὴ θίγῃς τὴν Τέχνην. Ὅσονδήποτε μέγας καὶ ἂν εἶνε ὁ πόθος σου, Καλλιτέχνα ἀρρωστε, μὴ θίγῃς τὴν Τέχνην. Θίγων αὐτὴν κακουργεῖς ὁμοίαν μὲ τὸν φθισικὸν τὸν προσπαθοῦντα νὰ μεταδώσῃ τὸ νόσημά του. Ἡ Τέχνη εἶνε Ἄνθος, καὶ Ἄνθος λαμπρόν. Δὲν εἶνε σάπιον ῥοδάκνον. Καὶ εἶνε Ἄνθος Δυναμογόνον, Ὁραιογόνον καὶ ὄχι Νεκρογόνον. Ὅτι ὁ Εὐρωπαῖος ἠνέχθη, καθιέρωσε,

ἐνομοθέτησε μὲ τὰ ἔργα του καὶ τὰς θεωρίας του τὴν ἀρρώστια εἰς τὴν Τέχνην, αὐτὸ μὴ σὲ φοβίζει διόλου. Γέλα. Ἡ μπάλα αὐτὴ ποὺ κατοικεῖ ὁ ἄνθρωπος, ζῆ ἐκατομμύρια χρόνια. Καὶ νομοθετεῖται χθεσινοὶ καὶ τρισεβραβρωτάτοι δὲν ἔχουν κῦρος παρὰ διὰ τοὺς χαλούς. Καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα των καὶ τὰ νομοθετήματά των δὲν ἐπέρασαν οἱ Αἰῶνες. Καὶ ὁ τελικὸς Κριτὴς ὁ Χρόνος δὲν ἔβαλε τὴν ὑπογραφήν του. Ὁ Εὐρωπαῖος οὔτε ἀπέθανε κἀν ζῆ καὶ φωνάζει καὶ χαλᾷ τὸν κόσμον οὔτε κἀν ἐκρίθη ποτέ ἀπὸ ἄλλους λαοὺς μόνος του εἶνε καὶ δημιουργὸς καὶ φωνασκὸς κριτῆς καὶ ὑμνητῆς τοῦ ἑαυτοῦ του. Φανερόν ὅτι κάθε ἰδέα σοβαροῦ κύρους εἶνε ἀστειοτάτη. Ἐὰν δὲ ὁ Ἄνθρωπος ἤξευρε τί τοῦ γίνεται, κάθε ἄτονον ἢ ἀρρωστον διαδίδοντα ἄτονίας καὶ ἀρρωστήματα, εἴτε Ἄνθρωπον εἴτε Θεόν, θὰ τὸν ἐκρήμιζε καὶ θὰ τὸν ἐσύντριβε, καὶ τὰς ἰδέας του καὶ τὰ ἔργα του θὰ τὰ ἔκαιε ἀπαράλλακτα ὅπως τὰ ῥοῦχα τοῦ φθισικοῦ.

§ 6. — Περιποίησις τοῦ Σώματος καὶ κησὶς Σαρκὸς εὐχαριστημένης, Φαιδρᾶς, αὐτὴ εἶνε ἡ βάσις πάσης ζωῆς. Ἡ Τέχνη οὐσα ἢ ἑσφρασὶς τῆς Ἀνωτέρας Διανοητικῆς Ζωῆς, ἔχει ἀνάγκην μεγίστης Ζωϊκῆς Δυνάμεως, Χαρᾶς, Ἐνθουσιασμοῦ, Μέθης. Συνεπῶς ὁ Καλλιτέχνης ἀνάγκη νὰ γυμνάσῃ καὶ ἐξωθήσῃ τὰς Αἰσθήσεις του εἰς τὴν ἀκροτάτην δυνατὴν Δύναμιν τοῦ αἰσθάνεσθαι, διὰ νὰ αἰσθάνεται, διὰ νὰ συλλαμβάνῃ τὰς λεπτοτάτας Γραμμὰς, κινήσεις, ἤχους, χρώματα, τὰς ἀσυλληπτοτάτας ἐκδηλώσεις τοῦ ἑξωτερικοῦ Κόσμου. Ἡ Ἐδαιοθησία αὐτὴ κτᾶται, τηρεῖται καὶ αὐξάνεται διὰ τῆς ἀενάου φροντίδος, γυμνάσεως, ἐπιμελείας τοῦ Σώματος. Τροφή λιτοτάτη οὐσιαστικὴ καὶ καθαρωτάτη ἀφήνονσα τὸ Σῶμα πάντοτε Ἐλαφρότατον, θερμὰ καὶ ψυχρὰ λουτρά, ἀέννα σαπούνισματα καὶ τριψίματα καὶ ἀρωματίσματα ἀέννα, πορεῖαι εἰς τὸ φῶς, εἰς τοὺς ἀέρας, εἰς τὰς βροχὰς, ἰππεύματα καὶ τρεξίματα καὶ ἀγωνίσματα ὅλων τῶν εἰδῶν, ἀνεβιάσματα ἀέννα εἰς τὰ Βουνὰ καὶ βουτήματα εἰς τὰ κύματα. Κάθε εἶδος κινήσεως καὶ ἀγῶν διὰ τὴν αὔξησιν τῆς Δυνάμεως τῶν Αἰσθήσεων καὶ ἀέννα ἐπιμελεῖα αὐτῶν διὰ τῶν Ἀρωμάτων τῶν Ἀνθέων τῆς Ἥδονης, διὰ κάθε εἶδος Φιλημάτων καὶ Θωπευμάτων

ἀπὸ τῶν θανασιματότερον μέχρι τῶν ἀγγελικωτέρων, διὰ Ποιήσεων καὶ τῶν Μουσικῶν, διὰ τῆς δράσεως, ἀκροάσεως, γεύσεως, ἀφῆς παντὸς ἀντικειμένου λεπτοῦ καὶ ὠραίου. Ἡ μεγίστη Ζωϊκὴ Δύναμις μὲ τὴν μεγίστην Ἐδαιοθησίαν ἐν φαιδρότητι καὶ Ἐνθουσιασμῷ κἀόμνα, ἰδοὺ τὸ πρότυπον τοῦ Καλλιτέχνου. Ἐνα Σῶμα Ἐλαφρότατον, Ἐδαιοθητότατον, Ὑγιές καὶ Φαιδρόν, ἰδοὺ ἡ πρῶτιστη τελεία ὀργανικὴ Συνθήκη διὰ τὴν Τέχνην. Βεβαίως θὰ κενδυνεύσης, φίλε μου, πολλὰς φορές. Βεβαίως θὰ ἰδῆς χιλιάκις τὸν Χάρον μὲ τὰ μάτια σου. Καὶ πιθανώτατον νὰ πεθάνῃς. Αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε καὶ δὲν ἐνδιαφέρει Κανένα. Κανεὶς καὶ οὔτε ἡ Τέχνη ἐνδιαφέρεται δι' Ἄτομα.

§ 7. — Ἡ Τέχνη εἶνε περιγραφή τῆς ὑπερτάτης Λεπτότητος ὅλων τῶν Ἐκδηλώσεων τοῦ Ἀνθρώπου. Συνεπῶς ὁ Καλλιτέχνης ὀφείλει νὰ ἀποφύγῃ τὴν Ἀποζώωσιν καὶ τὴν Ἀποκτίνωσιν ἐν ἑαυτῷ: Τροφὰς βαρείας καὶ χονδροειδεῖς, δκηγρίαν, διαβλίωσιν κλειστήν, καφφενεῖα, καπνοὺς, κρασιὰ βαρεῖα, κύκλους σαφφενάιους, ἀγοραίους, χυδαίους, οἰκειότητος καὶ συμβιώσεις μὲ Σώματα χονδροειδῆ κακόγραμμα, μὲ πνεύματα ποταπά, μὲ αἰσθήματα χονδρὰ, βάνουσα νὰ ἀποφεύγῃ ὁμοίως ὀμιλίαν ἀτονιστικὰς, ἀποθαρρυντικὰς καὶ Σαριδώδεις ὅσον καὶ Ἀναγνώσεις, ἀκροάσεις, δράσεις τοιαύτας. Αἱ Ἰδέαι μας καὶ τὰ Συναισθήματά μας δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο παρὰ προϊόντα τῆς ὀργανικῆς μας Μηχανῆς. Φανερόν ὅθεν ὅτι ἑξαρθῶνται ἐκ τῆς ποιότητος αὐτῆς. Καὶ ἡ ποιότης αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ποιότητα τῶν εἰσαγομένων τροφῶν καὶ τῶν ὅλων βιωτικῶν συνθηκῶν. Ἀπὸ τὴν ποιότητα τῶν ἀφομοιουμένων τροφῶν ἐξαρτᾶται ἡ ποιότης τοῦ αἱματός μας, ἡ ὠραιότης, ἡ δύναμις, ἡ ὑγεία, ἡ φαιδρότης τοῦ Σώματος μας. Παρομοιότατα ἀπὸ τὴν Διανοητικὴν καὶ Αἰσθητικὴν τροφήν, ἀναγνώσεις, σχέσεις, συμβιώσεις, φιλίαν, δράματα, ἀκούσματα, συναισθήματα παντοειδῆ καὶ εἶδος ζωῆς, ἀπορρεῖ ἀμεσώτερον ἀπὸ ὅ,τι φανταζονται σνήθως καὶ οἱ πολλοὶ καὶ οἱ ὀλίγοι καὶ οἱ ὀλίγιστοι Ἰδεολόγοι καὶ Καλλιτέχνη τοῦ Κόσμου, ἡ ποιότης τῆς Ἰδέας καὶ τῆς Τέχνης μας καὶ ἡ Μορφὴ αὐτῶν. Εἶνε τὸ Πνευματικόν μας Αἷμα.

Θ. ΘΑΝΑΤΟΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ *

ΚΟΡΙΝΝΑ

Η Κόριννα ἔζησε κατὰ τὸν 5^{ον} Ἑλληνικὸν αἰῶνα, ἕνα ἀπὸ τοὺς πλέον ἑξαιρετικούς καὶ πλέον φωτεινοὺς αἰῶνας τῆς ἀνθρωπίνης ιστορίας. Περί τῆς γεννήσεως αὐτῆς δὲν ὑπάρχουν βεβαιωμένοι πληροφορία. Μερικοὶ ὑποθέτουν ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὰς Θήβας, οἱ περισσότεροὶ δὲ ἀναφέρουν ὡς πατρίδα τῆς τὴν Τανάγραν τῆς Βοιωτίας. Διὰ τὴν Βοιωτίαν οἱ ἀρχαῖοι εἶχον περιφρονητικὴν γνώμην, καὶ ἡ γνωστὴ παροιμία «Βοιωτὸς ὄς» φανεροῦναι τὸν βαθμὸν τῆς περιφρονήσεως· χοῖρος τῆς Βοιωτίας· δηλαδὴ ἄνθρωπος καλοθερμμένος καὶ ὄλικός, χωρὶς καμμίαν πνευματικὴν ροπὴν.

Ὅμως ἡ γνώμη αὐτὴ διὰ τὴν Βοιωτίαν δὲν ἐμπόδιζε τὴν μικρὰν πόλιν αὐτῆς Τανάγραν νὰ εἶνε εὐχάριστος, ὡραία καὶ κομψὴ διαμονή, τὴν ὁποίαν ἐξωραϊζόν, ἐστολίζον καὶ σχεδὸν ἐξιδανικεῖον αἱ χλοεραὶ καὶ ἀνθοσπαρμέναι κοιλιάδες ποῦ φιλόστοργα τὴν ἐπεριστοίχιζον. Τὰς πλουσίας βλαστήσεις, μὲ τὰ δροσερὰ καὶ ζωντανὰ χρώματα, τὰς διατηροῦσαν καὶ τὰς ζωογονοῦσαν τ' ἄρκετὰ καὶ διαυγῆ νάματα τῶν δύο βοιωτικῶν ποταμῶν: τοῦ ὀφιοειδοῦς Ἀσωποῦ καὶ τοῦ πολυμόρφου Θερωάδοντος. Καὶ τὴν ἰδανικὴν ὡραιότητα τῆς Τανάγρας ἐσυμπλήρωνεν ἡ μαντευτικὴ πηγὴ, ποῦ ἀνέβλυζεν εἰς τὰ περὶ χώρα, ἡ ὀνομαζομένη «Πηγὴ Ἀγανίπτη», ἀκόμη καὶ ὁ Ἐλαιῶν, τὸ ὀνομαστὸν καὶ μυστηριωφροῦρητον ὄρος τῆς Τέχνης, καὶ τὰ ἱερὰ δάση τῶν Μουσῶν, ποῦ τὰ δένδρα τους, ὀλιγώτερα τώρα, στολίζου ἀκόμη τὴν ὄαριν τοῦ βουνοῦ μὲ τοὺς καλλιτέχνα γυρτοὺς κλάδους τῶν καὶ τὴν βαρεῖαν σκιάν. Ὡστε θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἐκεῖ ἦταν ὁ τόπος ἰκανὸς νὰ χαρίσῃ τὴν ἰλαρὰν ἐμπνευσιν καὶ τὴν ἀγαστὴν λεπτότητα τῶν ὡραίων αἰσθημάτων.

Οἱ κάτοικοι τῆς, ψυχολογοῦντες τὴν τάσιν τῆς φύσεως γύρω των, κατεγίνοντο μὲ ἀφοσίωσιν εἰς τὰς κομψὰς ἐφημέρους τέχνας, τῶν ὁποίων ἀπομεινάρια μόνον ἐσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ εἶνε τόσο καλὰ, ὥστε εἶνε ἄρκετὰ νὰ μᾶς παρουσιάσουν θαυμαστὴν τὴν τέχνην τῆς Τανάγρας. Ἀλήθεια! Τί ζωντανὸν φανέρωμα τέχνης αἱ Ταναγραῖαι κόραι! Ποῖος τὰς εἶδε καὶ δὲν τὰς ἐθαύμασε; Τὰ πῆλινα ἐκεῖνα μικρὰ ἀγαλμάτια μὲ τὴν θαυμασίαν ἑλληνικὴν γραμμὴν, μὲ τὴν ἀρθραστον πλαστικότητα καὶ τὴν ἁρμονίαν ἕως εἰς τὰ λεπτότερα χαρακτηριστικά, ποῖον τάχα ὡραῖον ἐφήμερον δὲν ἱστοροῦν;

Ἐκεῖ ἐγεννήθη ἡ Κόριννα. Μέσα εἰς τὰς φαιδράς καὶ φευγαλέας εἰκόνας τῆς γαλανῆς ἑλληνικῆς φύσεως. Κοντὰ εἰς τὰς καθαρὰς γραμμὰς τῆς Ἑλληνικῆς Τέχνης. Μέσα εἰς τὴν πλημμυραν τῶν ζωτικῶν ἀρωμάτων καὶ τῶν χρωμάτων τῶν μαγικῶν, ἀτμοσφαιρᾶς ζυμωμένης μὲ ἀνάθυμιασεις ἱερῶν θυσιῶν καὶ μὲ ἁρμονίας μελωδικῶν προσερχῶν πρὸς τοὺς ὡραίους θεοὺς.

Ἔτσι τὸ φῶς χειμαρρῶδους καὶ ἀκρατῆτου φυσιολατρίας ἔδιδε τόλμην εἰς τὸν νοῦν διὰ νὰ προχωρῇ γοργὰ καὶ μὲ ἄλλα καποτε πρὸς τὴν ὑπερτάτην τελειοποίησιν, ὥστε, χωρὶς ὑπερβολὴν ἐνθουσιασμοῦ, νὰ δύναται κανεὶς νὰ εἴπῃ ὅτι μόνον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐγνώριζον νάναβον γρήγορα τὰς βαθμίδας τῆς Γνώσεως καὶ τῆς Τέχνης· τόσο γρήγορα μάλιστα, ὥστε νὰ μὴ ἔχουν εἰς τοῦτο ἀντιπάλους οὐδὲ μιμητὰς εἰς τὸν παγκόσμιον κύκλον τῆς ἀντιληπτικῆς καὶ ἐξελικτικῆς τῶν δυνάμεως.

Ἡ Κόριννα, καλόμοιρον ἄνθρωπος, ποῦ ἤνοιγε τὰ πέταλά του μέσα εἰς τὴν μυριόμορφον αὐτὴν θεῖαν εὐλογίαν, πῶς νὰ μὴ ἀποδώσῃ εἰς τὴν φύσιν ἐκφραστικότητα ἀρώματος; Καὶ πῶς νὰ μὴ φανερωθῇ εἰς ὑπέροχον τέχνην ὁ ποιητικὸς νοῦς τῆς Κορίννης μέσα εἰς τὸν ὡραῖον ἀρχαῖον κόσμον;

Ἐγεννήθη πιθανῶς τὸ 470 π. Χ., ὥστε ἦτο μεγαλειτέρα τοῦ Πινδάρου. Ὑπῆρξεν ὅμως συμπαθήτρια του εἰς τὴν σχολὴν τῆς Μύρτιδος, ὀνομαστῆς ποιητρίας ἑλληνιστῶν. Ἡ Μύρτις, μὲ τόλμην διὰ τὴν τέχνην τῆς καινοτομίαν, ἠθέλησε νὰ συναγωνισθῇ μὲ τὸν Πίνδαρον εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς τῶν ὑπερόχων ὕμνων εὐκολα φαίνεται τὴν ἐνίκησε. Καὶ ἡ Κόριννα ἐπικρίνασα τὴν διδάσκαλόν της ἔγραψεν ἔμμετρον κριτικῶν, εἰς τὴν ὁποῖαν μεταξὺ ἄλλων λέγει:

Τὴν Μύρτιδα, ποῦ ἔχει γλυκεῖα φωνή, πρέπει νὰ κατηγορῆσω, γιατί σὸ Στίβο εὐρέθηκε θέλοντας τὸν Πίνδαρο νὰ πολεμήσῃ.

Ὅμως ἀργότερα ἔγινεν αὐτὴ ἀντίπαλος τοῦ μεγάλου λυρικοῦ μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν. Καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ τάφου της λέγει ὅτι πολλὰς τὸν ἐνίκησε.

Ἡ μεγάλη τῶν ἀντιζηλῶν χρονολογεῖται ἀπὸ μίαν εἰλικρινεῖαν τῆς Κορίννης, ποῦ μᾶς φανεροῦναι τὸν ἀπροσποίητον χαρακτήρα της, ἐνῶ συνάμα χαρακτηρίζει τὴν κλίσιν τοῦ Πινδάρου πρὸς τὴν κολακείαν. Εἶνε δὲ γνωστὸν, ὅτι ὁ μέγας λυρικός εἶχε ροπὴν εἰς τὸ νὰ κολακεύῃ κάπως τὰς πόλεις καὶ τοὺς νικητὰς ὄσους ὕμνησε, καθὼς καὶ γνωστὸν ἐπίσης εἶνε, ὅτι ἐκεῖνος ποῦ τείνει νὰ κολακεύῃ, ἀγαπᾷ καὶ νὰ κολακεύεται.

Ἐνθουσιασμένος ὁ Πίνδαρος κάποτε ἐπῆγεν

εἰς τὴν ἐκλεκτὴν συνάδελφόν του διὰ νὰ τῆς ἀναγνώσῃ ποιήμα, ποῦ ἀρχίζε μὲ πολλὰς μυθικὰς παραδόσεις καὶ ἔλεγε:

«Ἄς ὕμνησωμεν τὸν ποταμὸν Ἰσημόν, ὅπου ἡ χρυσήλατος Μηλία νύμφη, — ὅπου ὁ Κάδμος καὶ τὸ ἱερὸν γένος τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, τῶν γεννηθέντων σπαρτῶν, — ὅπου ἡ κτανόκομος νύμφη Θήβη, — ὅπου ἡ πάντολμος τοῦ Ἡρακλέους δύναμις, — ὅπου ἡ δόξα καὶ αἱ τιμαὶ τοῦ ἀπολαυστικοῦ Βάκχου, — ὅπου τῆς λευκωλένου ἁρμονίας οἱ γάμοι. . .»

καὶ ἄλλα πολλά. Ἡ Κόριννα ἀκούσασα δλους αὐτοὺς τοὺς μύθους στρατολογημένους, ἐμειδίασε καὶ ἀπήντησε διὰ τῶν λόγων τούτων, τοὺς ὁποίους παραθέτω κατὰ μετάφρασιν:

«Ἐλαβες, ὦ Πίνδαρε, σάκον γεμάτον μὲ σπόρον διὰ νὰ σπείρῃς εἰς ἄγρον, καὶ ἀντὶ νὰ σπείρῃς διὰ τῆς χειρὸς, ἐκένωσες ὅλον τὸν σάκον εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου σου βήματος».

Ὁ Πίνδαρος δὲν ἐδέχθη εὐχάριστα τὴν ἀλήθειαν. Ὁργισθὴ καὶ μάλιστα ἀργότερα, ὅτε πεντάκις ἐνίκηθη εἰς ποιητικῶν ἀγῶνα ὑπὸ τῆς Κορίννης, ἡ ὀργὴ του λέγεται ὅτι ἐφθασεν εἰς ἔκθραν.

Ἡ Κόριννα ἔγραψεν ᾠδὰς, ἐπιγράμματα, ποιήματα ἐπικά, μεταξὺ τῶν ὁποίων «τοὺς ἐπὶ ἐπὶ Θήβας», ἄσματα καὶ μεταμορφώσεις. Δηλαδὴ 5 ὀλόκληρα βιβλία, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σώζονται ἀποσπάσματα μόνον εἰς τὴν Ἀνθολογίαν. Ἐκεῖ τὴν ὀνομαζοῦν ἀληθινὰ καὶ δίκαια Μοῦσαν. Ὁ θάνατός της ἐλύπησε πολὺ τοὺς συμπολίτας της, οἱ ὁποῖοι διέλεξαν τὸν ἐκλεκτότερον χῶρον τῆς Τανάγρας διὰ νὰ στήσουν εἰς αὐτὴν μνημεῖον θαυμαστὸν καὶ ἀγαλμα στεφανωμένον μὲ πέντε στεφάνους. Τοιοῦτοτρόπως ἠθέλησαν νάπαθανατίσουν τὴν πενταπλὴν αὐτῆς νίκην κατὰ τοῦ πανελληνίου ποιητοῦ Πινδάρου, διακωνίζοντες εἰς τὸ τεχνικὰ λαξευμένον μάρμαρον τὴν ἐνδειξίν τοῦ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν μεγάλην ποιητικὴν.

ΑΣΠΑΣΙΑ

Καὶ τώρα, ὑστερα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν χήραν τοῦ πλουσίου Καλλίου, τὴν ἄλλην Ἡγερίαν ποῦ κοντὰ της ἔζητοῦσεν ἐμπνευσιν ὁ Πολύγνωτος, — ὁ Παραέλο αὐτὸς τῆς Ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς, — ἀπαντῶμεν ἀμέσως ἄλλην γυναῖκα ὑπερτέραν καὶ θαυμαστήν.

Εἰς τὸ λαμπρότερον σημεῖον τοῦ Χρυσοῦ Αἰῶνος τῆς Ἑλληνικῆς Ζωῆς, εἰς τοὺς χρόνους ποῦ: Ἡ ὡραιογνωσία, ἐπιτακτικὴ καθὼς ἀνάγκη τῆς ζωῆς, ἔδιδε διὰ τὸ πάντοτε τὸν Παρθενῶνα, — Καὶ ἡ αἰσθησις τοῦ ὑψηλοῦ καλοῦ, ἀκράτητος ὡσὰν ἐνστικτον, ἔφερε τὰς Μούσας ἐμπρὸς εἰς τὴν θυμέλην θεραπευτικῶν τῶν ἐμπνευσμένων, διὰ ν' ἀντιλαλήσῃ ἡ Διονυσιακὴ Κόγχη ἀπὸ τὰς μελωδίας τῆς Ἐξάρσεως, τοῦ Κάλου καὶ τοῦ Πάθους τῶν Τριῶν Τραγικῶν, —

Καὶ ἡ ἀντίληψις τῶν ἐγκοσμίων ροπῶν, αὐθόρμητος καθὼς ὀργανικὴ αἰσθησις, ἐδημιούργει τὰς θεωρίας τοῦ ρυθμιστοῦ Νοῦ καὶ τῶν Ἀτόμων τῆς ὕλης διὰ νὰ ἐμφανισθῇ κατόπιν ὡς ἠθικῆ γνῶσις εἰς τὸν Σωκρατισμόν, —

Εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, ποῦ ἑξαιρετικὸς ὀργασμὸς τῆς αἰσθήσεως καὶ μοναδικὴ σπαργὴ τῆς σκέψεως ἐγέννησαν τὸν ζωντανὸν δραματισμόν καθε προόδου, τὴν ὁποῖαν θὰ εἶχεν ὁ ἄνθρωπος διὰ πολλὰς χιλιετηρίδας, τίς οἶδε καὶ ἂν ὄχι μέχρι συντελείας του, εἰς τὸ μέλλον, —

Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ὑλικοῦ, τοῦ Αἰσθητικοῦ καὶ τοῦ Πνευματικοῦ ὄλβου τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς, ἐφάνη καὶ διεκρίθη, ἀποκτήσασα ἀβίαστον δόξαν, τιμὴν καὶ φήμην ἡ Ἀσπασία.

Καὶ ἡ προσπάθειά μου αὐτὴ διὰ νὰ εἰκονίσω τὸ περιβάλλον μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἐπεβλήθη ἡ περιφημὸς ἑταῖρα, ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ δειχθῇ πόσον θὰ ἦτον ὑπέροχος μεταξὺ τῶν ὑπερόχων ὥστε τόσο νὰ διακριθῇ.

Προκειμένου ὅμως νὰ ἐμιλήσωμεν διὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν γυναικίαν φυσιογνωμίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, εἶνε σκόπιμον ἴσως νὰ δώσωμεν κάποιαν ἐξήγησιν τῶν ἠθῶν τῆς τότε οἰκογενειακῆς ζωῆς τῶν Ἀθηναίων, διὰ νὰ ὀρισθῇ κάπως ἡ ἠθικὴ ὑπόστασις τῆς Ἀσπασίας.

Ἡ Ἀσπασία ἔλεγετο ἑταῖρα. Ἀλλὰ τί ἐφανερωθῆν ἡ λέξις αὐτὴ τότε; Γυναίκα κοινή, ἐξητελισμένη, ἀμαθὴ καὶ ἀνήθικον ὅπως σήμερον; Ὁχι. Ἀλλὰ γυναῖκα, ποῦ εὐρίσκετο ἔξω τῆς οἰκογενειακῆς ἀναγνωρίσεως, δὲν συντέτεινε εἰς τὴν κληρονομικὴν διαδοχὴν τοῦ γένους, ἀλλ' ὅμως χωρὶς περιορισμοὺς ἔξυσε παρανόμως μὲ ἄνδρα ζῶν πίστεως καὶ ἀγάπης. Αὐταὶ ἦσαν αἱ ἐπιφανεῖς ἑταῖραι, ἐτραχηλισμὸς δὲ αὐτῶν αἱ ἑταῖραι τοῦ Κεραμεικοῦ.

Καὶ ἐνῶ ἔξω αἱ νόμιμοι σύζυγοι φυλακισμένοι εἰς τὸν γυναικῶν μετὰ τοὺς περιορισμοὺς τῶν ἀνδρῶν ἰδιοτροπιῶν, παρακλειρῶς αὐτῶν ἔξω αἱ παράνομοι σύζυγοι, ἐλεύθεροι, μὲ ἰδικὴν τῶν προσωποικότητα, μὲ τιμὰς, μὲ ἐκτιμήσεις, ἀναλόγους τῆς πνευματικῆς τῶν ἀξίας. Ὁ δὲ δεῦτερος οὗτος σύνδεμος ἀποτελοῦσε, μάλιστα πρὸς τὰς πλέον διασήμους ἑταῖρας, ἐκδήλωσιν καλλιτεχνικῆς ἐκτιμήσεως, ἡ ὁποία ἀπέληγεν εἰς τὴν στενὴν προσέγγισιν, τὴν στιγμὴν ποῦ ἡ καλλιτεχνικὴ ἐκτίμησις συν-επληροῦτο διὰ τοῦ πάθους τοῦ ἔρωτος, χωρὶς νὰ μεσολαβοῦν ἑξαιρετικῶς τὰ ταπεινὰ συμπεριφορὰ. Καὶ δι' αὐτὸ ἑταῖραι ἦσαν τότε μᾶλλον αἱ γυναῖκες τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης. Ἐκεῖναι, ποῦ ἐθεώρουν ἀπαραίτητον διὰ τὴν ζωὴν τὸν ἐλεύθερον λόγον, τὴν ἐλευθέραν σκέψιν, τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν. Ἰσως μάλιστα καὶ αὐτὸς νὰ εἶνε ὁ λόγος, ποῦ συνολικῶς αἱ περισσότεραι τῶν ἐκλεκτῶν γυναικῶν ἐπροτίμησαν τὴν ἀνάδειξιν διὰ τῆς ἀποφυγῆς τοῦ

* Συνέχεια «Παναθήναια» 31 Μαρτίου, σ. 344.

γάμον. Κ' επειδή αἱ πλείστα τῶν ἑταιρῶν, καθὼς εἶπομεν, ἦσαν γυναῖκες μεγάλης δξυνοίας καὶ ἀναπτύξεως, συχνὰ ἢ γνώμη τῶν καὶ ἡ θέλησις τῶν ἠκούετο ἐπὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων καὶ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων.

Ἄλλ' ὁμως ὅτι ἀφύσικον, ὅσον καὶ ἂν εἴνε φαινομενικῶς ὠραῖον, δὲν ἔμπορεῖ νὰ διαρκέσῃ πολὺ εἰς τὸν εὐρυθμὸν αὐτὸν κόσμον, τοῦ ὁποῖου κοινωνικὴ βᾶσις εἶνε ἡ διαδοχὴ τοῦ γένους καὶ συνεπῶς ἡ Ἡθικὴ. Διὰ τοῦτο καὶ σύντομα ἤρχισεν νὰ καταπίπτῃ ἡ κοινωνικὴ ὑπόστασις τῶν ἑταιρῶν. Θεσμὸς κοινωνικὸς, ποὺ ἐστηρίζετο μᾶλλον εἰς καλλιτεχνικὴν ἀντίληψιν καὶ ὑψίστατο αὐθαιρέτως καὶ ἀνεξέλεγκτως μέσα εἰς τὴν αὐστηρὰν οἰκογενειακὴν ζωὴν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαρκέσῃ. Καὶ κἀκεῖνες, συμπαρασύρουσ ἀρκετὰ εἰς τὸν κατήφορον τῆς παρακμῆς τὸν πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν βίον.

Ἐκτοὺς χρήσιμον τὴν εἰσήγησιν αὐτὴν προκειμένου νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἀρχαίων ἑταιρῶν. Ὅχι ὡς θελκτικῶν καὶ ὠραίων. Περὶ αὐτοῦ διμλήται τοῦ ἄλλου φύλου θὰ ἠδύνατο νὰ διμλήσῃ καλῆτερα παρὰ ἐγώ, ποὺ πιστεύω ὅτι ἡ καθ'αυτὸ ἀξία τῆς γυναικὸς ἐγκρίεται εἰς τὸ αἶσθημα, καὶ τῆς ὑπερέχον γυναικὸς εἰς τὸν νοῦν αὐτῆς. Ἄλλὰ περὶ τῶν γυναικῶν ἐκείνων, ποὺ ἔζησαν εἰς τὸν κόσμον τῆς ἀνωτέρας σκέψεως, καὶ ποὺ ἐκαλλιέργησαν εἰς τὸν ἀνδῶνα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ἀνθὴ ὠραία καὶ μυροβόλα. Περὶ τῶν γυναικῶν ἐκείνων ποὺ ἐπότισαν τὰ ἐδάφη τῆς τέχνης διὰ τοῦ ἰδρώτος τῆς μαθήσεως. Καὶ ἔδειξαν τρόπους συναρτήσεως τῶν ἰδεῶν εἰς καλλιτεχνικὰ σύνολα. Καὶ ἐδούλευσαν διὰ νὰ λαβέουσιν ἰδεολογικοὺς κρίκους, συνδετικοὺς ὠραίων αἰσθημάτων. Καὶ συναρμολόγησαν κἀποτε ἀπὸ λείψανα προγενεστέρων σκέψεων κοινωνικοὺς καὶ ἠθικοὺς κώδικας. Καὶ ἐταξινόμησαν ἀπὸ τὰ ὕψη τῆς πνευματικῆς τῶν παρατηρήσεως τὰ καθήκοντα διαφόρων τάσεων καὶ ροπῶν διὰ νὰ ἐμπνεύσῃται τὸ σύνολον τῆς ζωῆς ἀπὸ κἀποιαν σχετικὴν ἁρμονίαν.

Ὅπως ἡ Σαπφώ, ἡ Κόρινθα, ἡ Ἀσπασία ἐκ Φωκαίας, ἡ Ὑπατία καὶ ἄλλαι γυναῖκες ὑπέρτεροι, ποὺ τὸ φῶς τοῦ ἔργου αὐτῶν εἶνε τόσον, ὥστε νὰ θαμβώσῃ ἐκείνους ὅσοι θέλουν νὰ τὸ καταδείξουν.

Μεταξὺ αὐτῶν εὐρίσκειται ἡ ἐκ Μιλήτου Ἀσπασία, μὲ τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν τοῦ φωσφορίζοντος πνεύματός της, ποὺ καθυπέταξεν ἓνα Περικλῆ.

Ἦλθεν ἑνωρὶς εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἀνετράφη καὶ ἀνεπτύχθη. Ἐξῆσεν ἐπιφανῆς πρὸ τοῦ Περικλέους, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του καὶ μετ' αὐτόν. Διὰ τοῦτο συμπεραίνεται ὅτι θάπθανεν εἰς βαθὺ γῆρας.

Περὶ αὐτῆς διάσημος Γάλλος συγγραφεὺς

λέγει: «Ἄν, πλησίον τοῦ ἀνδρός, τὸν ὁποῖον οἱ σύγχρονοὶ τοῦ ὀνόμαζαν Ὀλύμπιον, εὐρίσκωμεν κἀποιοὺν ὀδηγητὴν αὐτοῦ, κἀποιαν νύμφην Ἥγερίαν αὐτοῦ, δὲν πρέπει τάχα νὰ τὴν ὀνομάσωμεν μεγάλην ὅπως ἐκείνον; Καὶ δὲν ἔπρεπεν ἴσως νὰ μὴ λέγωμεν ἀπλῶς αἰῶν τοῦ Περικλέους, ἀλλὰ τοῦ Περικλέους καὶ τῆς Ἀσπασίας;»

Τὸ κάλλος τῆς μορφῆς της, ἡ λεπτότης τοῦ λόγου, ἡ καλλιτεχνικὴ ἀντίληψις καὶ ἡ φιλοσοφικὴ μόρφωσις τοῦ πνεύματός της ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ ἐνθουσιασθοῦν δι' αὐτὴν πολλοὶ τῶν ἐπιφανῶν Ἀθηναίων.

Ἄγνωστον εἶνε ποία ἦτο ἡ μορφή της.

Οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ δὲν ἠσχολοῦντο πολὺ μὲ τὰς ἑξωτερικὰς ὠραιότητας εἰς τὰς λεπτομερείας των. ἴσως διότι εὐρίσκων μεγαλειτέρας τὰς ἐσωτερικὰς καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν τοὺς ἔκαμναν αἱ ἐξωτερικαὶ μοναδικὴ ἐντύπωσιν. ἴσως διότι ἔζων περισσότερον μὲ τὰς πνευματικὰς ἀπολαύσεις. Ἐνα εἶνε βέβαιον. Ὅτι ὁ Ὀμηρος λέγει ἀπλῶς: «Ἡ Ἑλένη ἦτο ὠραία». Καὶ ὁ Βιργίλιος: «Ἡ Διδώ ἦτο πολὺ ὠραία». Τίποτε περισσότερον.

Καὶ τοιοῦτοτρόπος ἔμεναν ἡσυχὰ τὰ ρόδα καὶ τὰ κρίνα εἰς τοὺς κήπους, οἱ ἀστέραι εἰς τὸν οὐρανόν, οἱ μαργαρίται καὶ τὰ κοράλλια εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης, ἐνῶ τώρα διαρκῶς μεταπίπτουν διὰ τὰ τεθοῦν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, εἰς τὰς παρειὰς καὶ εἰς τὰ χεῖλη τῆς μάς καὶ τῆς ἄλλης ἐπαινουμένης.

Λοιπὸν ἡ Ἀσπασία ἦτο ὠραία. Διὰ νὰ γίνῃ ὁμως γνωστὴ δὲν εὐχάνασεν εἰς τὸν Κεραμεικόν, ὁ ὁποῖος ἦτον ὁ τακτικὸς περίπατος τῶν συνήθων ἑταιρῶν, συχνάζομενος καὶ ἀπὸ νεαρῶν ἀνδρῶν καὶ φιλοσόφων. Ἐπερίμενε τοὺς σοφοὺς νὰ ἔλθουν πρὸς αὐτὴν ὡς φίλοι τῆς σκέψεως, διότι εἶχεν ἔμφυτον τὴν ἀξιοπρέπειαν. Καὶ ἔτσι συνέβη ὁ οἶκος αὐτῆς, μόλις ἀντελήφθησαν τὰ πνευματικὰ θέλητρά της, ἔγινεν ἐντευκτήριον τῶν ὑπερέχον τῆς ἐποχῆς μεταξὺ τῶν ὁποῖων ἦτο καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης. Ὄστε συχνὰ ἦσαν ἐκεῖ συναθροισμένοι ὅλοι οἱ ἄνδρες, ἐπὶ τῶν ὁποῖων ἐστηρίζετο ὑπερηφάνως μία δόξα κληρὸς μεγάλῃ ἐποχῇ, ἀσχολούμενοι νὰ συζητοῦν καλλιτεχνικὰ καὶ φιλοσοφικὰ σκέψεις μεταξὺ των καὶ μὲ τὴν Ἀσπασίαν. Διότι αὐτὴ ἐσκέπτετο καὶ ὠμίλει θαυμασιῶς, τοῦτο δὲ τὸ προτέρημα της ἐξήσκησεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Περικλῆ τὴν μεγαλειτέραν γοητείαν. Διότι γυνὴ ὀμιλοῦσα μὲ φαντασίαν, ἐμπνευσμένην ὄχι μόνον ἀπὸ ὅσα εἶδε καὶ ἐμελέτησεν, ἀλλὰ ἀπὸ ὅσα αἰσθάνεται καὶ ἀνακαλύπτει μέσα εἰς τὴν ψυχὴν της, εἶνε ὑπερβολικὰ γοητευτικὴ. Καὶ εἰς τοιαύτας στιγμὰς ψυχικῆς ἀποκαλύψεως, ὥστε νὰ φανερωθοῦν ὅλα αἱ βαθεῖαι ρίζαι τῶν ἀρετῶν της, ποὺ τὰς ἐγγιγάντωσεν εἰς παραδόξως εὐαίσθητον ὄργανισμὸν ἢ ὀνειρευτὴ καὶ ὑπερούσιος φλόγα τῶν

αἰσθημάτων της καὶ ἡ ὑπερκόσμιος καὶ δυνατὴ αἴθρα τῶν ἐμπνεύσεών της, ἐκυρίευσεν τὴν ψυχὴν τοῦ Περικλέους ἢ Ἀσπασίας. Καὶ τὴν ἠγάπησεν αὐτὸς πολὺ, ὅπως ἔμπορεῖ νὰ ἀγαπήσῃ ἓνας ὑπέρτερος μίαν γυναῖκα ποὺ τὸν ἐννοεῖ εἰς τὰς ἰδέας καὶ τὸν προλαμβάνει εἰς τὰς σκέψεις. Τίποτε ὠραιότερον καὶ μακαριώτερον ἀπὸ αὐτό. Καὶ ἐὰν ἐγνώριζεν ὁ ἄνθρωπος ὅτι τόσον κοντὰ του εἶνε τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιγείου εὐτυχίας, πόσον συχνὰ θὰ εὐρίσκει τὴν εὐτυχίαν αὐτὴν, ποὺ τὴν νομίζει ἀπιαστο πούλι, ἐνῶ ἀπλοῦστατα εἶνε συνδυασμὸς λογικῶν σκέψεων!

Καὶ συνεδέθησαν οἱ δύο αὐτοὶ ὑπέρτεροι σφικτὰ καὶ ὁ ἓνας ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ ἄλλου, διὰ νὰ πετάξουν ἀπὸ ἐπάνω τους τὴν μεγάλην κούρασιν τῶν μονομένων ἐτῶν τῆς ζωῆς καὶ νὰ ἀντλήσουν δύναμιν διὰ νέαν ἐργασίαν, — τελειότεραν τώρα ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν.

Διότι θέλει ἰσορροπῆσιν κάθε μεγάλη κίνησις εἰς τὴν ζωὴν, — ὁμοία μὲ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ νόμου τῆς φύσεως, ποὺ μετὰ τὴν ἡμέραν ἔρχεται ἡ νύκτα, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν γοργοσκεπάζει ὁ πόνος τὴν ψυχὴν.

Καὶ θέλει κἀποιαν ἐχωριστὴν βοήθειαν ἀπὸ τὴν βοήθειαν τῆς δυνάμεώς του, διὰ νὰ σηκωθῇ ὁ ἀνεμος τῆς σκέψεως, ποὺ τόσον σπάνια ἀνανεῶνει τὴν ἀτμοσφαιρὰν τοῦ καθεστῶτος τῆς Τέχνης καὶ τῆς Ἐπιστήμης, — καὶ λέγετε ὅσον θέλετε σεῖς, ἀσκηταὶ τῆς ἰδέας καὶ τοῦ αἰσθηματος.

Ὁ Περικλῆς ἐχωρίσθη τὴν γυναῖκα του, ἡ ὁποία ἦτο καὶ συγγενῆς του, καὶ ἀργότερα, καθὼς λέγεται, ἐνυμφεύθη τὴν Ἀσπασίαν. Ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα σύζυγος, μᾶς λέγει ὁ Πλούταρχος, ἐπαρηγορήθη ταχέως, — ἴσως διότι δὲν ἐνόησε ποτὲ τί ἔχασεν.

Ἐκτοτε ἡ Ἀσπασία ἦτον ὁ γλυκὺς καὶ ἀκούρατος σύντροφος τοῦ Περικλέους.

Τὸν ἐνεπύχωνεν εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον αὐτοθελήτως εἶχεν ἐκεῖνος ἀναλάβῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Τὸν ἐπαρηγόρει διὰ τὰς συκοφαντίας καὶ τὰς ἀδίκους ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν καὶ πολλὰς, σκεπτομένη μὲ τοὺς φίλους του διὰ τὰ πράγματα τῆς Πολιτείας, ἐιργάζετο δι' αὐτόν.

Ὁ Πλάτων μᾶς λέγει καθαρὰ ὅτι συχνὰ ὁ Περικλῆς ἀπήγγειλε λόγους τῆς Ἀσπασίας.

Ὁ τελειότερος ἐπιτάφιός τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ποὺ εἶνε καλλιτέχνημα κομποῦ καὶ πλουσίου

λόγου, σημειώνεται εἰς τὸν Πλατωνικὸν διάλογον «Μενέξενος» ὡς γραμμένος ἀπὸ τὴν Ἀσπασίαν, τοῦ ὁποῖου τὸ σχετικὸν χωρίον παραθέτω κατὰ παράφρασιν.

ΜΕΝΕΞΕΝΟΣ. — Τί ἤθελες εἰπῆ ἂν εἶχες ἀναλάβῃ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διμλήσῃς;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. — ἴσως θὰ εὐρισκόμουν πολὺ περιπλεγμένους. Ἀλλὰ χθὲς ἀκουσα τὴν Ἀσπασίαν νὰ ἀπαγγέλλῃ τὸν ἐπιτάφιον τῶν νεκρῶν αὐτῶν. Εἶχε μάθη πῶς οἱ Ἀθηναῖοι ἐπρόκειτο νὰ ἐκλέξουν κἀποιοὺν διὰ νὰ ἀπαγγείλῃ ἓνα τοιοῦτον λόγον. Συνέθεσεν ἐκ τοῦ προχείρου ἓνα μέρος τοῦ λόγου. Τὸ ἄλλο μέρος πιστεύω πῶς τὸ εἰτόμασε κατ' ἴδιαν, διότι αὐτὴ ἔκαμεν ὀλόκληρον τὸν ἐπιτάφιον, ποὺ ἀπήγγειλεν ὁ Περικλῆς.

Καὶ περαιτέρω τοῦ διαλόγου, ἀφοῦ ἀπήγγειλεν ὁ Σωκράτης πρὸς τὸν Μενέξενον ὅλον τὸν ἐπιτάφιον ὅπως τὸν εἶχεν ἀποστηθίσῃ, προσθέτει μὲ ελαφρὰν εἰρωνείαν: Αὐτὸς εἶνε — ὦ Μενέξενε — ὁ λόγος τῆς Ἀσπασίας τῆς Μιλησίας. Ἀλλὰ μὴ μὲ προδώσῃς ὡς εἰπόντα καὶ δύναμι νὰ σοῦ γνωρίσω πολλοὺς ἄλλους ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτῆς ἐπὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων.

Τέλος ἀναφέρεται ἀκόμη ὅτι συνέγραψεν ἡ Ἀσπασία δύο βιβλία. Περὶ καὶ ἔμμετρον, τὰ ὁποῖα ὁμως ἀμφισβητεῖ ἡ κριτικὴ.

Ἠρέσκετο ὑπερβολικὰ νὰ συζητῇ μετὰ τῶν καλλιτεχνῶν καὶ πρὸ παντὸς τοῦ Φειδίου, τοῦ ὁποῖου τὴν τέχνην ἐγνώριζε λεπτομερῶς ὡς συνεργάτης του. Κἀποτε κατηγορήθη ἐπὶ ἑλευθέρα σκέψει καὶ ἀθείᾳ, ὑπερήσπισεν ὁμως μὲ τόσην ἐνγλωττίαν καὶ πειστικὴν δύναμιν τὸν ἑαυτὸν της, καθὼς λέγει ὁ Ἀθήναιος, ὥστε ἠθωώθη. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἀθωώσιν της ἐχρειάσθη νὰ ἐπέμβῃ καὶ ὁ μέγας ὑποστηρικτῆς τῆς ζωῆς της, ὁ Περικλῆς, ποὺ δι' ἀγάπην της ἐδάκρυσεν, ὡς λέγεται, πρὸ τῶν δικαστῶν.

Ἐν τούτοις μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ Ἀσπασία, ἠλικιωμένη πλέον, κατώρθωσε νὰ συνδεθῇ καὶ μὲ ἄλλον, πολιτικὸν ἄνδρα, τὸν Λυσικλέα. Τοῦτο δὲ καὶ εἶνε ἀμαυρὸν κηλίδωμα εἰς τὴν τόσην λαμπρότητα τῆς ζωῆς της.

Καὶ ἀπέθανεν ἡ Ἀσπασία γοαία, ὄχι πλέον εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς δόξης αὐτῆς, ἀλλὰ πάντοτε μεγάλη καὶ περιφημὸς καὶ ἰσχυρὰ, κατὰ τοὺς ἀνωμάλους ἐκείνους χρόνους, ποὺ ἄρχισαν νὰ φαίνωνται εἰς τὸν γαλανὸν καὶ ζωντανοφώτιστον Ἀθηναϊκὸν ὄριζοντα τὰ πρῶτα σύγνεφα τῆς παρακμῆς...

ΕΙΡΗΝΗ ΠΟΛ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΤΟ ΕΡΗΜΟΚΛΗΣΙ ΤΟΥ ΒΟΥΝΟΥ

Εἰς τὸν ποιητὴν Α. Προβελέγγιον

Τὸ μονοπάτι σου θὰ πάρω νὰ ὑψωθῶ
Ὡς τὴ λευκὴ γαλήνη τῆς κορφῆς σου,
Νὰ προσκυνήσω τοὺς Βυζαντινοὺς Ἁγίους σου,
Κ' ὕστερα μέσα στὴ σιωπῆ σου,

Ὀλόρθη, μ' ἀπλωμένα τὰ μαλλιά,
Μ' ἀνηψωμένα χέρια πρὸς τὴ δύση,
Στὴν ἀγκαλιά μου νὰ δεχτῶ τὰ ἠλιόροδα,
Ποὺ θάξῃ ὁ Γῆλιος ξεφυλλίσῃ.

Κι' ὅταν μὲ πάρῃ ἡ Νύχτα ἐδῶ ψηλά,
Κι' ὡς τὴν ψυχὴ μου τὸ σκοτάδι φτάσῃ,
Νὰ δῶ κι' ἂν πάλι μὲ τὸ ἴδιο χρῶμα βάφεται,
Ὅπως στὰ περασμένα χρόνια, ἡ Πλάση.

Ἄν βγαίνουν πάλι τ' ἄστρα σιωπηλά,
Νὰ μοῦ χαμογελοῦν ἀπ' τοῦ Ὑμηττοῦ τὴ ράχι,
Κι' ἀκόμη ἂν ὄνειρεύονται ὅπως πρὶν
Ἄντικρουστὰ στὴ δύση οἱ βράχοι.

Νὰ στελῶ σὲ ὅλα γύρω μῆνυμα
Μὲ τὴν ψυχὴ μου τὴ θλιμμένη,
Στοὺς ἀλιφούς τοὺς φουντωτοὺς, στοὺς πεύ-
Στὴν Παναγιά σου τὴ γραμμένη, [κούς σου,

Πῶς ἦρθα τάχα γιὰ νὰ κουβεντιάσωμε
Ὅπως ἕναν καιρό' κι' ἀκόμη
Νὰ δῶ ἂν φαντάζουν ὅπως πρὶν σὰν ποταμοὶ
Κάτω τῆς Πολιτείας οἱ δρόμοι.

Ἄν σβήνεται ὅπως πρὶν τὸ σφύριγμα
Τὸ μακρινὸ τοῦ τραίνου στὸν αἰθέρα,
Κι' ἂν μὲ χαϊδεύῃ μὲς στὴ νύχτα ὅπως καὶ πρὶν
Τὸ ἀρμονικὸ τραγουδίμα τοῦ ἀγέρα.

Τίποτ' ἀπὸ τὴν Πλάση νὰ μὴν ταραχθῇ,
Μηδὲ καὶ δάκρυ κἄν νὰ στάξῃ
Μονάχα ἡ θλίψη νὰ μὲ παραστήκεται
Ἡ ἀγρυπνία μου ὅσο βαστάξῃ.

Καὶ μὲ τὴν πίστη τῶν Ἀπλῶν νὰ κοιμηθῶ
Στὰ κάτασπρά σου, Ἐρημοκλήσι, σκαλοπάτια,
Νὰ δῶ ἂν μὲ φέρουν ὡς τὸν οὐρανὸ
Πάλι τοῦ ὄνειρου μου τὰ μονοπάτια.

ΑΙΜΥΑΙΑ ΚΟΥΡΤΕΑΗ

“ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΖΩΗΣ,” — Η ΙΣΤΟΡΙΑ *

Β'

Τὸ πρῶτον ζήτημα εἶναι, ἂν ἡ ἀνθρωπίνη
ζωὴ δύναται νὰ ἀποσπασθῇ κατὰ τινα τρό-
πον ἀπὸ τὴν ἱστορίαν καὶ νὰ σταθῇ αὐτοτελὴς
ἀπέναντί της. Ἡ ἀπάντησις ὅμως εἰς τὸ ζήτημα
τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν τοῦ συνό-
λου τῆς ζωῆς, περιέχει κατ' ἀνάγκην τὴν ὁμο-
λογίαν περὶ τοῦ τί θεωρεῖται ὡς πυρὴν τοῦ
ὅλου. Ἐὰν ὁ ἀνθρώπος ἀνήκῃ ὅλως διόλου εἰς
τὴν φύσιν — ὅτι κατὰ μέγα μέρος ἀνήκει εἰς
αὐτήν, εἶναι ἀναμφισβήτητον — τότε μένει χωρὶς
ἐλπίδα σωτηρίας παραδομένος εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ
χρόνου καὶ δὲν ἔμπορεῖ ποτε νὰ φθάσῃ εἰς
ἰδικήν του ζωὴν. Ἐὰν δὲ πάλιν ὁ ἀνθρώπος
ὑπερβαίῃ μὲν τὴν φύσιν, ἀλλὰ μόνον εἰς μεμο-
νωμένας τινὰς ιδιότητάς του, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι
θεμελιωμέναι ἐν τῇ ὁλότητι τῆς ζωῆς καὶ τῆς
ὑπάρξεως, τότε ἔμπορεῖ μὲν νὰ προχωρήσῃ
κατὰ τι, ἀλλὰ ποτε δὲν θὰ δυναθῇ νὰ ἀπελευ-

θερωθῇ τελείως ἀπὸ τὸ πρόσκαιρον. Μόνη ἡ
ὑπαρξίς καὶ ἡ ἀναγνώρισις αὐτοτελοῦς νοητικοῦ
κόσμου ἐξασφαλίζει τὴν δυνατότητα ἐκείνην,
διότι μόνον εἰς τὸν νοητικὸν βίον εἶναι ὁσιώ-
δης καὶ ἀπαραίτητος ἡ ἀνύψωσις ὑπεράνω τοῦ
χρόνου καὶ ἡ δράσις ἐξ ἀχρόνου τινὸς διατάξεως.
Ἐν τῷ νοητικῷ βίῳ ὁ ἀνθρώπος γενικῶς τείνει
πρὸς τὸ ὑπεράνω παντὸς χρόνου ἰσχύον, ἢ ἐντὸς
τῆς περιοχῆς τῆς ἱστορίας δράσις καὶ ἀναγνώρι-
σις οὐδέποτε θεμελιώνει ἐδῶ τὴν ἀλήθειαν καὶ
τὸ δίκαιον, ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια πρέπει νὰ ἐκπηγάσῃ
ἀπὸ αὐτὴν τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτο ἐν
τῷ νοητικῷ βίῳ οὐδέποτε τὸ παρελθὸν ἔμπορεῖ
νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ παρὸν, καὶ οὐδέποτε τὸ
σήμερον νὰ ὀριμᾶσῃ ἀπὸ τὸ χθὲς ὡς καρπὸς
ἀπὸ τὸ ἄνθος. Διότι ἡ νοητικὴ ζωὴ τὴν ὁποῖαν
ἐπλάσαν χρόνοι περασμένοι, δὲν ἐξακολουθεῖ νὰ
ὑφίσταται μόνον καὶ μόνον, διότι μίαν φορὰν
ὑπῆρξε. Ἐδῶ δὲν ἰσχύει ὁ φυσικὸς νόμος τῆς
ἀδρανεῖας τῆς ὕλης, κατὰ τὸν ὁποῖον ἕκαστον

πράγμα παραμένει εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν
μέχρις ὅτου ἐπέλθῃ ἔξωθεν μεταβολή τις. Μᾶλ-
λον ἰσχύει ἐδῶ ἢ ἄλλη ἐκείνη διατάξις, κατὰ
τὴν ὁποῖαν ἀμέσως ἀρχίζει νὰ παραμᾶξῃ καὶ
νὰ καταλίπη διαρκῶς ὅτι δὲν μεταλλάσσεται
αἰωνίως καὶ ἐκ νέου εἰς νέαν ζωὴν καὶ ἐνέρ-
γειαν. Τοῦτο συγχρόνως διαπιστώνει, ὅτι πᾶσα
πνευματικὴ ζωὴ πρέπει νὰ πηγάζῃ ἀπὸ τὸ ἄμε-
σον παρὸν, καὶ ὅτι πᾶσα ἐπισκόπισις τῆς ἀρχῆς
ταύτης ἐπιφέρει ἐξασθένησιν τοῦ σπουδαιοτάτου
διακριτικοῦ της γνωρίσματος.

Καὶ ἡ ἀνθρωπίνη δὲ ἐμπειρία ὁμοίως κάμνει
φανερὸν, ὅτι μᾶλλον τὸ παρὸν δεσπόζει τοῦ
παρελθόντος ἢ τὸ ἀνάπαλιν, καὶ ὅτι ἐπομένως ἀνα-
λόγως πρὸς τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τοῦ
παρόντος μεταβάλλεται ἀδιακόπως καὶ ἡ εἰκὼν
τοῦ παρελθόντος.

Πόσον διαφορετικὰ πράγματα εἶδον καὶ ἐτί-
μησαν οἱ ἀνθρώποι ὡς πρὸς τὴν κλασικὴν
ἀρχαιότητα ἐκάστοτε ἀναλόγως τῶν προβλημά-
των καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἰδίας τῆς ζωῆς! Ἡ
σχολαστικὴ φιλοσοφία ἀνεξήτει ἐν αὐτῇ ἕνα
κοσμικὸν πολιτικὸν ὡς συμπλήρωμα τῆς θεη-
σκευτικῆς ζωῆς, ἡ ἀναγέννησις στήριγμα διὰ τὸν

πόθον τῆς πρὸς ζωὴν καὶ κάλλος, ὁ διαφωτι-
σμός ἐξετίμα ἐν αὐτῷ, καθ' ὅσον τὴν ἐξετίμα,
κυρίως τὴν σαφήνειαν ἐν τῇ ἐκφράσει καὶ τὴν
πρακτικότητά, ὁ γερμανικὸς ἀνθρωπισμὸς κατέ-
φηνεν εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἀμηχανίαν τοῦ νεο-
τέρου βίου ὡς πρὸς ἀγνωτέραν, ἀπλήν καὶ μεγά-
λην φύσιν. Οὕτως ἀπεκάλυπεν ἡ ἀρχαιότης εἰς
τὸν καθένα καὶ ἄλλην πλευρὰν τῆς, ἀλλὰ ὅπηρ-
ξαν καὶ ὑπάρχον πολλοί, εἰς τοὺς ὁποίους παρ'
ὅλον τὸν ζῆλον τῆς ἐπιμόχθου πολυμαθείας δὲν
ἀποκαλύπτει τίποτε οὔτε ἔμπορεῖ νὰ ἀποκαλύψῃ,
διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι δὲν ἔχον καμίαν ζωὴν μέσα
των. Ἐδῶ ἔγκειται λοιπὸν τὸ πᾶν, καὶ τὸ κρί-
σιμον σημείον εἶναι πάντοτε, ἂν ὑπάρχῃ παρὸν,
πνευματικῶς ζωντανὸν παρὸν. Τὸ παρὸν ὅμως
αὐτὸ κανεὶς δὲν δύναται κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον
νὰ τὸ ζωντανεύσῃ, εἰ μὴ ἡμεῖς ζῶντες καὶ δρῶν-
τες. Τὸ πνευματικὸν παρὸν δὲν θὰ μᾶς τὸ ὀψῇ
ἢ τύχῃ, πρέπει νὰ τὸ διαπλάσωμεν ἡμεῖς, καὶ
δὲν εἶναι κἄτι παροδικὸν καὶ στιγμιαῖον, ἀλλὰ
τοῦναντίον εἶναι κἄτι σταθερὸν ἀπέναντι τοῦ
στιγμιαίου, ζωὴ ἔξω τοῦ χρόνου. Τοιαύτη ζωὴ
ὅμως δὲν θὰ ἦτο ποτε ἐφικτὴ, ἀκόμη δὲ καὶ
ἡ τάσις πρὸς αὐτὴν θὰ ἦτο ἀνοησία, ἔαν δὲν

ΘΗΜΟΝΙΑΣΜΑ

ΥΠΟ Γ. Φ. ΜΙΑΛΕ

* Συνέχεια «Παναθήναια» 31 Μαρτίου, σελ. 339.

υπήρχε αιωνία τις τάξις ὡς ἄλλο εἶδος πραγματικότητας καὶ ἂν αὕτη δὲν ἦτο παρούσα καθ' οἰονδήποτε τινὰ τρόπον καὶ εἰς τὸ βασιλεῖον τῆς ἰδικῆς μας ζωῆς. Διότι τί θὰ μᾶς ὠφέλει ἐκείνη ἡ τάξις, ἐὰν δὲν δευκνή τὴν ἐνέργειάν της καὶ μεταξὺ ἡμῶν; Ἄνευ τούτου λοιπὸν δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, καὶ μόνον αὐτὸ ἡμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ ἀσφαλῆ βᾶσιν ἀπέναντι αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἔρευνα ὄλων τῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου μᾶς ἔφευρεν ἀναγκαστικῶς εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ἐνὸς τοιούτου ἀδυσπάρκτου νοητικοῦ κόσμου, ἢ ἀπαιτήσις τοιαύτης ἀναγνωρίσεως καὶ ἀπέναντι τῆς ἱστορίας δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήξῃ. Συγχρόνως παρουσιάζεται εἰς τὸν ἀνθρώπον νέα μεγάλη ἀπορία. Τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει τέλος καθ' ἓνα οἰονδήποτε τρόπον νὰ ἐξοβληθῇ, εὐρίσκειται παρ' αὐτῷ εἰς ὀξείαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἄμεσον ὑπαρξίν του. Ὁ νοητικὸς βίος εἶναι πρὸ παντὸς ἐν ὄλον, πᾶσα ποιικιλία φαινομένων ὑπάγεται ὑπ' αὐτοῦ εἰς περιεκτικὰς ἐνότητες, ἐν ᾧ ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ καταμερίζεται εἰς ἀτομικοὺς κύκλους, μέσα εἰς τοὺς ὁποίους στροφοδοῦνται ὅλα τὰ φαινόμενα ἀναμῆξ. Ἐκεῖ ἡ δράσις ἐμψυχώνεται ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν δύναμιν καὶ τὴν χαρὰν ἢ ὁποῖα πηγάζει ἀπὸ τὸ πρᾶγμα, ἐν ᾧ ἐδῶ βασιλεύει ἡ φυσικὴ αὐτοσυντηρησις, ἢ ὁποῖα ὅταν ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν καὶ μὲ πνευματικὰς δυνάμεις ἐνδόξως κορυφώνεται εἰς ἀπεριόριστον ἐγωϊσμόν. Ὁ ἀνθρώπος εἶναι πολὺ ἰσχυρὰ προσδεδεμένος μὲ τὸν χρόνον, τὰ ἄτομα χάνονται ταχέως, ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς εὐρίσκονται εἰς ἀδιάκοπον ῥοῦν, ὅλα αὐτὰ ἀντιφάσκον πρὸς τὴν αἰωνιότητα, τὴν ὁποῖαν ἀπαιτεῖ ὁ βίος ὁ νοητικὸς. Ἐν αὐτῷ ὁ κόσμος ἀνευρίσκει τὸ εἶναι του καὶ διαμορφώνεται εἰς βασιλεῖον τῆς ἀδυσπάρξις, ἐν ᾧ ὁ ἀνθρώπος ἀπέναντι τοῦ ἀλείρου φαίνεται ἀνυπεράσπιστος καὶ πνευματικῶς κενός. Πῶς ἡμπορεῖ νὰ υπερνηθῇ ἐν τόσον βαθύ χάσμα; Τὸ πρῶτον μέσον βεβαίως εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ἐκείνη ἀντιστροφή τῆς ζωῆς, ἢ ἀνύψωσις ὑπεράνω τοῦ ἀπλῶς ἀνθρωπίνου, ἢ μετὰθεσις μας εἰς τὴν σφαιραν τοῦ νοητικοῦ. Τοῦτο πράττει ἀληθῶς κάθε ἐργασία ἢ ὁποῖα ἀνοβλέπει εἰς τὸ ὄλον καὶ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ὄλου ἀνθρώπου. Πρὸς τοῦτο χρειάζεται νὰ ἐννοηθῇ ὡς σύνολον καὶ μὲ πλήρη ἐνέργειαν νὰ ἀναληφθῇ, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μὲ χιλίων εἰδῶν ἐπιδράσεις διαπερᾷ ὅλην τὴν ζωὴν μας. Ἀλλὰ καὶ ἡ τοιαύτη μεταστροφή καὶ ἡ νέα βᾶσις τῆς ζωῆς δὲν φέρει αὐτὴν εἰς τελείαν ἀνάπτυξιν. Ἦτο ὑπερτίμησις τῆς ἰκανότητος τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὅτι ἠθέλησάν τινες ἀμέσως ἐκ τοῦ σημείου τούτου μὲ ὑπερέντασιν τῶν δυνάμεων των νὰ δημιουργήσουν κάθε πνευματικὴν ἰκανότητα. Ἡ ὑπερτίμησις αὕτη ἐξεδικήθη μὲ τὴν ὀχροτάτην καὶ σιωδὴν μορφήν τῆς ἀντιλήψεως

τοῦ κόσμου, ἢ ὁποῖα ἐξ αὐτῆς ἐπήγαγε. Ἀφ' οὗ δὲ εἶδομεν ἀρετὰ σαφῶς τὰ ὄρια τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως, δὲν θὰ δοκιμάσωμεν καὶ ἄλλην μίαν φορὰν νὰ συνθέσωμεν τὴν πραγματικότητα ἀπὸ μίαν μετέωρον ἐνεργητικότητα. Οὕτως ἡ τάξις μας πρὸς ἀνάπτυξιν μιᾶς νοητικότητος ἀχρόνου ἔχει ἀνάγκην στηρίγματος ἰσχυροῦ. Καὶ τοιαύτην ὑποστήριξιν παρέχει εἰς αὐτὴν ἡ ἱστορία. Ὅχι βέβαια ἡ ἱστορία, ὅπως μᾶς παρουσιάζεται ὡς ὄλον ἀμέριστον. Διότι παρητήθημεν πλεόν ἀπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ ἀντιλαμβάνωμεθα τὸ ὄλον τοῦτο ὡς τὸ βασιλεῖον τοῦ καθαροῦ λόγου, ὡς γνησίαν ἐξέλιξιν τοῦ νοητικοῦ βίου. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἀποκλείει τὸ νὰ συντελεῖται ἐν τῇ ἱστορίᾳ κατὰ τινὰ τρόπον ἀποκάλυψις τις τοῦ νοητικοῦ βίου, καὶ νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν κάποια ἐσωτερικὴ ἱστορία, ἱστορία τοῦ πνεύματος καὶ ὄχι ἀπλῶς ἀνθρωπίνη. Καὶ εἶναι δυνατὸν ἀκόμη νὰ φανερώναται ἐκεῖ κάποια αὐτοτελὴς νοητικὴ ζωὴ, ἢ ὁποῖα νὰ λέγῃ καὶ εἰς ἡμᾶς κατὰ διὰ μέσου ὄλων τῶν μεταβολῶν τῶν καιρῶν καὶ νὰ προάγῃ καὶ τὴν ἰδικὴν μας τάσιν. Ἐπαισθητότατα φανερώναται τοιαύτη νοητικὴ ζωὴ εἰς μερικὰς κορυφάς, αἱ ὁποῖαι καλοῦνται κλασικαί, διότι ἐν αὐταῖς ἡ δημιουργία εἶναι ὑπερέτα τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἀληθινὰ μεγάλο ἐν αὐταῖς δὲν εἶναι αἱ μεμονωμένα σκέψεις ἢ τάσεις, ἀλλὰ τὸ νέον εἶδος τῆς ζωῆς ἀπέναντι τῶν σκοπῶν καὶ φρονημάτων τοῦ καθημέραν. Ἐκεῖ συνετελέσθη ἡ ἀντιστροφή τῆς ζωῆς, ἐκεῖ ἠνοιχθήσαν αἱ νοητικαὶ πηγαί, δυνάμεις καὶ ἀνάγκαι τοῦ νοῦ, ἀπολύτως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ ἀπλῶς ἀνθρώπινον. Βέβαια αὐτὸ δὲν ἔγινεν ὅλως διόλου ἀσχετῶς μὲ τὴν ἄλλην ζωὴν, καὶ χωρὶς πολλαπλῆν προετοιμασίαν καὶ στενὴν συνάφειαν πρὸς τὴν ἱστορικὴν κατάστασιν, ἀλλὰ ποτέ, ποτέ δὲν ὑπῆρχε τὸ κλασικὸν ἐκείνο μὲ ὄλον τὸ εἶναι του ἀπλοῦν ἄθροισμα καὶ ἐπεξεργασία στοιχείων προπαρχόντων. Μᾶλλον ἐν αὐτῷ ἐγένετο πάντοτε ῥῆξις πρὸς τὸ παρελθόν, ἀντιστροφή, μετὰθεσις εἰς νέαν βᾶσιν, κέρδος νέου πεδίου ζωῆς, δημιουργία πνευματικῆς πραγματικότητος. Διὰ τοῦτο ὁ δρόμος του ἠνοιχθὴ συνήθως μὲ ἰσχυροὺς κλονισμούς, καὶ ἡ νύξη του ἦτο πάντοτε ἀποτελεσματικὴ ἀγώνων καὶ πόνων, οἱ πρωταγωνισταὶ του ἔγιναν μάρτυρες καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου τὸ μαρτύριον δὲν ἐσφραγίσθη μὲ αἷμα. Ἀκόμη δὲ ἡ ἐξωτερικὴ ἀναγνώρισις, τὴν ὁποῖαν εἰς τὸ τέλος εὐρίσκει συνήθως τὸ μέγα, δὲν σημαίνει καθόλου νύξιν τελείαν καὶ ἐπομένως μεταμόρφωσιν τῆς ἀνθρωπίνης καταστάσεως.

Διότι πᾶσα τοιαύτη ἀναγνώρισις καταβιβάζει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ἀναγνωριζόμενον καὶ τὸ προσαρμόζει εἰς τὴν μικροανθρώπινον ὑπαρξίν καὶ τὸ μικροανθρώπινον φρόνημα, ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν ἀναγνωρίζεται ὄλον τὸ εἶναι του,

ἀλλὰ μερικὰ ἀποτελέσματα του. Τοιοῦτοτρόπως δὲν αἰρεται κατὰ βᾶθος ἢ ἀντίθεσις, ἀλλὰ μόνον συγκαλύπτεται, παραμένουν δὲ καθ' ὅλην τὴν ἱστορίαν εἰς δεινὸν ἀγῶνα ἀναμειαξῦ των ἢ γνησία νοητικότης καὶ ὁ ἀπλῶς ἀνθρώπινος τρόπος τοῦ ζῆν.

Ἡ ἀδυσπάρκτος ὁμως νοητικὴ ζωὴ δὲν ἐμφανίζεται μόνον εἰς μεμονωμένα σημεία, ἀλλὰ τὰ σημεία ταῦτα ἐπιζητοῦν μίαν ἀλληλουχίαν καὶ θὰ ἤθελαν τέλος νὰ συνδεθοῦν πρὸς συναρτισμὸν ἐνὸς περιεκτικοῦ τῶν ὄλων βασιλείου. Τότε ὁμως γεννῶνται ἀληθῶς δύσκολοι περιπλοκαὶ καὶ δειναὶ συγκρούσεις. Ὑπὸ τὰς ἀνθρωπίνους συνθήκας κάθε ἐμφάνισις τοῦ νοητικοῦ βίου ἔχει μετρημένα ὄρια: Ἐπειδὴ ἐπιλαμβάνεται τοῦ προβλήματος μόνον εἰς ὄρισμένον τι σημεῖον καὶ μόνον πρὸς ὄρισμένην διεύθυνσιν λύει αὐτό, διὰ τοῦτο δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἰκανοποιήσῃ τελείως τὸ ὄλον τοῦ νοητικοῦ βίου. Τέλος θὰ γεννηθῇ νέα κινήσις ἀντίθετος καὶ θὰ προκαλέσῃ νέας ἀναπτύξεις. Καὶ πάλιν τοῦτο φέρει ὄχι μόνον νέας ἀπόψεις καὶ τάσεις, ἀλλὰ καὶ πλάτος καὶ βᾶθος τῆς ζωικῆς λειτουργίας. Ἡ ἐνέργεια τῆς ζωῆς καὶ μαζί μὲ αὐτὴν ἡ νοητικὴ πραγματικότης αὐξάνουν ὄλον ἐν μὲ τὴν κίνησιν τῶν χλιετηρίδων. Αὕτη φέρει τὰς ἀποκαλύψεις τῆς νοητικῆς ζωῆς, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ἀπλᾶ προϊόντα τῆς σκέψεως, ἀλλὰ ὁμιλοῦν μὲ τὴν δύναμιν τῆς πραγματικότητος, ἀληθῶς πραγματικότητος πνευματικῆς, δηλαδὴ τοιαύτης, τὴν ὁποῖαν μόνον δι' αὐτενεργείας ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν κἀμῃ ἰδικῶν του. Τὸ φανέρωμα τοῦτο τῆς πνευματικῆς ζωῆς πιθανὸν νὰ μὴ καταλαμβάνῃ ὄλον τὸ πλάτος τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ἐξασκεῖ ὁμως μεγίστην δύναμιν ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας, καὶ προβάλλει εἰς αὐτὴν ὡς ὄριον ἐν ὕψος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐὰν δὲν φθάσῃ δὲν ἡμπορεῖ νὰ φέρῃ ἀληθῆ πρόοδον καὶ ἰκανοποίησιν. Ὅτι εἶναι κατώτερον τοῦ κοσμοϊστορικοῦ τούτου σταθμοῦ, πιθανὸν ἐνίοτε νὰ διεγείρῃ καὶ νὰ προάγῃ τοὺς ἀνθρώπους, εἰς τὸ τέλος ὁμως θὰ προσκρούσῃ εἰς ὑπερέτα ἀντίστασιν καὶ θὰ φανῇ ἀνεπαρκές. Ὁ κοσμοϊστορικὸς ἐκεῖνος σταθμὸς ἐνεργεῖ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀρνητικῶς, ἀπορρίπτων ὡς ἀνεπαρκεὶς μερικὰς λύσεις τῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ θετικῶς, ὀρίζων αὐτὸς τὰ προβλήματα καὶ διεγείρων πρὸς λύσιν των. Διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἰκανοποιήσῃ τὸ ὄλον τῆς ἀνθρωπότητος καμῖα μορφή τῆς ζωῆς, ἢ ὁποῖα νὰ μὴ περιέχῃ ἐν ἑαυτῇ τὸ ψυχικὸν βᾶθος καὶ τὴν ἠθικὴν σοφρότητα τὴν ὁποῖαν ἔθηκεν ὡς ἰδεῶδες ὁ χριστιανισμός, καὶ καμῖα πάλιν, ἢ ὁποῖα νὰ καταφρονῇ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου καὶ τὴν κατάκτησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀλείρου, τὴν ὁποῖαν ἐπέτυχον οἱ νέοι χρόνοι. Κατὰ ταῦτα ἡ ἱστορία, ὑπὸ νοητικὴν ἐποψιν, περιέχει ὑποδείξεις, παρορμήσεις, πιθανότητας. Διὰ νὰ γίνου

αὐταὶ δι' ἡμᾶς πλήρης πραγματικότης, πρέπει νὰ τὰς οἰκαιοποιηθῶμεν καὶ νὰ τὰς ἀναζητήσωμεν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι δυνατόν μόνον καθ' ὅσον τὸ νοητικὸν περιεχόμενον των, ἂν καὶ ἔφερον αὐτὸ εἰς τὴν ζωὴν αἱ ἰδιαιτερεῖαι τῶν καιρῶν ἀνάγκαι, εἶναι ἀληθῶς ἔξω τοῦ χρόνου καὶ ἐπομένως αἰώνιον. Πρέπει μόνον τὸ ἔξω τοῦ χρόνου τοῦτο νὰ τὸ συλλάβωμεν μὲ τὴν δύναμιν του καὶ τὴν ἰδιορρυθμίαν του, καὶ τότε δύναται νὰ γίνῃ δι' ἡμᾶς ζωντανὸν παρόν, τότε ἡ ἱστορία δὲν εἶναι πλέον ἀπλῆ διαδοχὴ γεγονότων καὶ τὸ πρὶν ὄχι ἀπλῆ προετοιμασία τοῦ ἔπειτα, ἀλλὰ κάθε τι μέγα ἔχει ἰδικὴν του ἀξίαν καὶ ἀληθειαν ἀφθαρτον, καὶ τότε δύναται νὰ ἀναζητῶμεν ἐν ὄλον πέραν τῆς πολλότητος τῶν φαινομένων. Ἐὰν λοιπὸν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἱστορία ἀπὸ ἀπλῆς ῥοῆς γεγονότων θεωρηθῇ ὡς βαθμιαία ἀποκάλυψις τοῦ νοητικοῦ κόσμου, καὶ κατάκτησις ὑπερχρόνου παρόντος, τότε δύναται ὁ πόθος τῶν ἀνθρώπων πρὸς κάποιον πλήρη νοητικὸν βίον νὰ εὐρη ἰσχυρότατον στήριγμα ἐν αὐτῇ. Πρέπει μόνον ἀπὸ τὸ πρόσκαιρον νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὸ αἰώνιον, καὶ ἀπὸ τὸ δεδομένον χάος νὰ ἐξαγάγωμεν μίαν ἱστορίαν τοῦ νοῦ.

Τοῦτο ὁμως ἔχει τοὺς σταθεροὺς του ὄρους: Ἀπαιτεῖται, ἐν πρώτοις, νὰ ἐπιδρᾷ κάποιον βᾶθος τῆς ζωῆς πέραν τῆς ἄμεσον ὑπάρξεως, καὶ ἐν ὄλον πέραν τῶν κατὰ μέρος λειτουργιῶν. Διότι μόνον οὕτω δύναται νὰ φανερωθῶσιν ἀπὸ τὰ κινήματα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας χαρακτηριστικοὶ τύποι ζωῆς, ἰσχυρὰ θεύματα ζωῆς, τὰ ὁποῖα δὲν ἐξαρτῶνται μόνον ἀπὸ τὴν ἰδιότησαν φανεράν πηγὴν των, καὶ ἐπενεργοῦσιν ἀνεξαρτήτως καὶ πέραν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ὄλου, ἐπενεργοῦσι μὲ τρόπον ἐντινον καὶ ὄχι μὲ ἀόριστον γενικότητα.

Μόνον οὕτω ἡμπορεῖ νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ ἐνότης ἐν τῇ αἰωνίᾳ μεταβολῇ τῶν φαινομένων καὶ νὰ μεταβιβασθῇ εἰς τὸ παρόν.

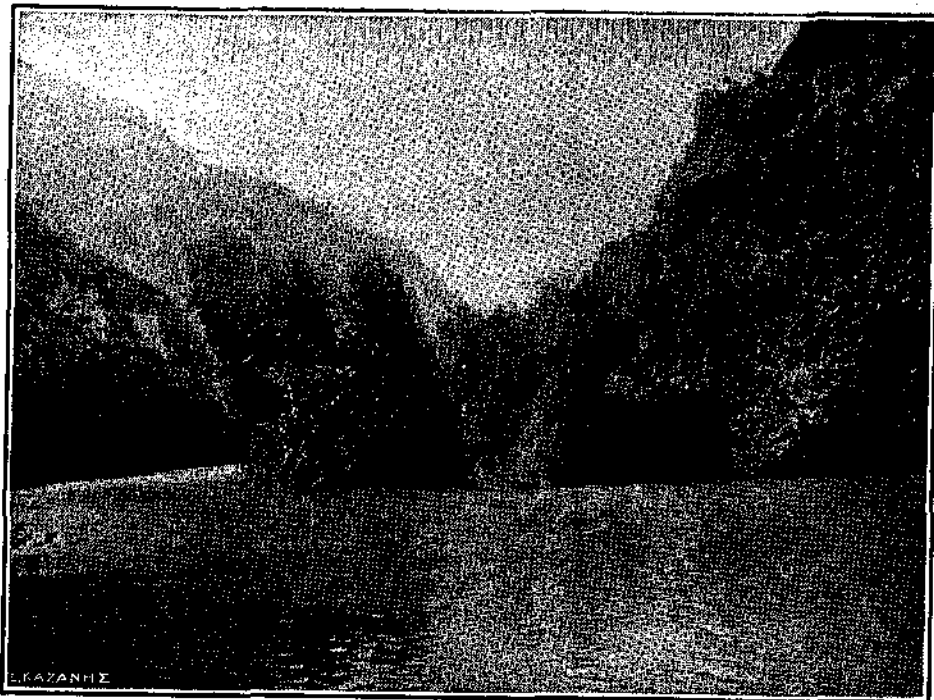
Πρὸς τοιαύτην ὁμως μεταφορὰν καὶ ἰδιοποιήσιν ἀπαιτεῖται ἀκόμη νὰ ἀναπτύξῃ ἢ κάθε ἐποχὴ αὐτοτελῆ πνευματικὸν βίον. Καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ συγκεντρωθῇ εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς ἰσχυρῶς, νὰ καταλάβῃ τὴν ἰδικὴν τῆς κοσμοϊστορικῆς ἀποστολῆς, τὸν κύριον σκοπὸν τῶν τάσεων της, νὰ ἀναπτύξῃ μὲ ἐνεργητικότητα ὅτι ἡμπορεῖ νὰ δώσῃ πνευματικῶς ἀδυσπάρκτον καὶ ὑπεράνω τοῦ χρόνου, καὶ νὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω τῆς ἀπλῆς μεταβολῆς τῶν φαινομένων. Πρῶτον πρέπει νὰ λάβωμεν συνείδησιν τοῦ ἑαυτοῦ μας, διὰ νὰ παρατηρήσωμεν κατὰ τι ἰδιαιτερον καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, μέσα εἰς τὸν ἑαυτὸν μας νὰ ἀνακαλύψωμεν κατὰ αἰώνιον, διὰ νὰ ἀνεύρωμεν καὶ εἰς ἄλλους καιροὺς καὶ τὸ ὄλον τῆς ἱστορίας τὴν αἰωνιότητα. Πρὸ παντὸς ἐδῶ εἰς ἐκείνον μόνον δίδεται, ὁ ὁποῖος ἔχει, καὶ ἐδῶ εἶναι πρὸ

πάντων φανερόν, ὅτι τὸ παρελθὸν ἠμπορεῖ μὲν νὰ ἐξυψώσῃ τὸ παρὸν, νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ ὁμοίως ποτέ.

Καθ' ὅσον λοιπὸν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐν τῇ ἱστορικῇ κινήσει ἀνακαλύπτεται εἰς σκοπός, καὶ διὰ μέσου ὄλων τῶν μεταβολῶν τῶν χρόνων προβαίνομεν πρὸς τὴν ἀχρονὸν ἀλήθειαν, ἀλλάζει συγχρόνως καὶ ἡ ὅλη ἀποψις τῆς ζωῆς. Τώρα πλέον δὲν παρασυρόμεθα ἀνπεράσπιστοι ἀπὸ τὸ θεῦμα τοῦ χρόνου, ἀλλὰ δυνάμεθα μετέχοντες τῆς αἰωνίου ἀληθείας νὰ κερδίσωμεν γαλήνην καὶ εὐσταθείαν ἀπέναντί του.

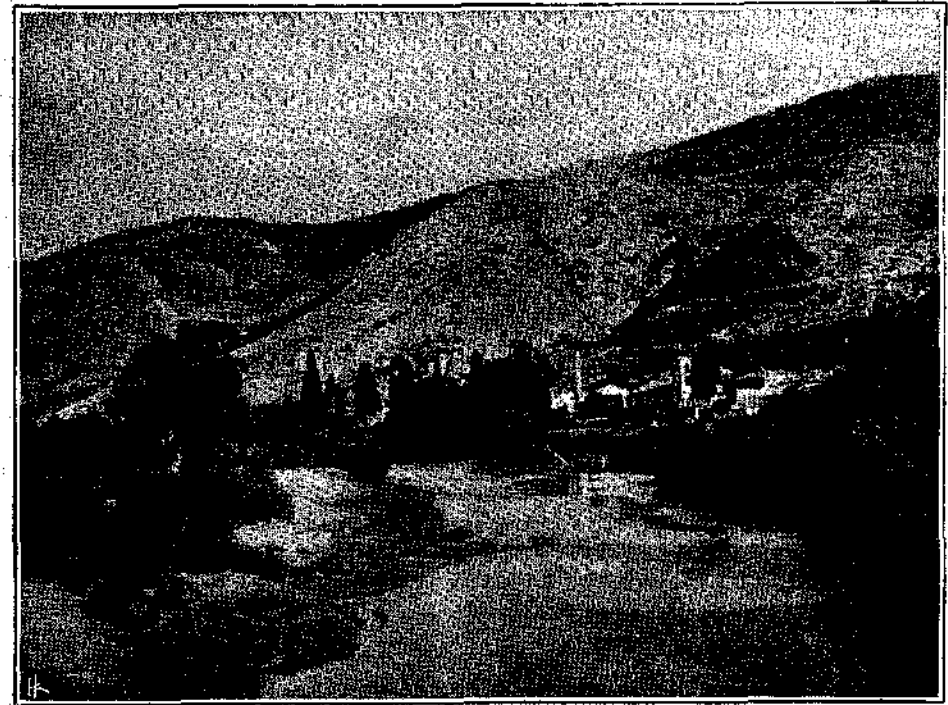
Ἡ λειτουργία τῆς ζωῆς ἐνισχυομένη ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν ἐμπειρίαν θὰ διαπλάττεται πάντοτε οὐσιαστικώτερα καὶ πλέον συγκεκριμένα, ἡ νοητικὴ ζωὴ θὰ παρίσταται πολὺ ἐναργεστερά πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, τῆς ἀνθρωπότητος ἡ θέσις θὰ διαφωτισθῇ, καὶ μὲ ὅλα ταῦτα θὰ ἀναπτύχθῃ κάποιος χαρακτηριστικὸς τύπος καὶ εἰς μόνιμος τρόπος τῆς πνευματικῆς μας ὑπάρξεως. Ἡ σταθερότης, τὴν ὁποίαν οὕτω ἀποκτᾷ ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ, τὴν κάμνει πολὺ ὑπερτέραν ἀπὸ τὴν ἀπλήν κίνησιν. Ἀκόμη καὶ ἐν τῇ μεταβολῇ ἡ ζωὴ θὰ ζῆ πρὸ παντός διὰ τὸν ἑαυτὸν της, καὶ θὰ γίνεταί ὀλον ἐνισχυότερα. Ἴσως οἱ ἱστορικοὶ κλονισμοὶ νὰ συγκλονίζον πάντοτε καὶ ἐκ νέου καὶ αὐτὰς τὰς βάσεις τῆς ζωῆς, καὶ νὰ μεταβάλλουν αἰωνίως εἰς προβληματικὸν

ὅ,τι ἐφαίνεται ἤδη ἐξησφαλισμένον, ἵσως νὰ εἶναι ἀνάγκη, ὅ,τι αἰώνιον φανερῶνεται εἰς ἡμᾶς, νὰ περιβάλλεται τὸν ἰδιαιτέρον τύπον τῆς ἐποχῆς καὶ ἀναλόγως πρὸς αὐτὸν νὰ διαμορφώνεται. Μόλα ταῦτα θὰ εἶναι θεμελιωδεστάτη μεταστροφή τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἐὰν διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τινὰ ὑπεράνω τοῦ χρόνου κείμενον νοητικὸν κόσμον ἐξασφαλισθῇ κατὰ αἰώνιον μέσα εἰς τὸν πυρῆνα τῆς ζωῆς μας καὶ θεωρηθῇ πρὸ παντός ὡς σκοπός, τὸ αἰώνιον τοῦτο νὰ ἀναλάβωμεν εἰς τὸν κύβητον τῆς ἐνεργείας μας, καὶ νὰ κάμωμεν τέλειον κτῆμα μας ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μᾶς ὑποδεικνύει ἡ πνευματικὴ μας ὑπαρξίς. Διότι τότε μόνον θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ τάσις τοῦ νὰ χωρίσωμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ παροδικὸν ἀπὸ τὸ μὴ παροδικὸν καὶ νὰ τῆς ἀποσπάσωμεν ἐν αἰώνιον πνευματικὸν παρὸν. Καὶ τότε δὲν θὰ εἶναι πλέον ἡ ἱστορία τὸ σύνολον τὸ περιέχον ἐν ἑαυτῷ τὸν σκοπὸν του, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἀπλοῦν μέρος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ εἶναι, τὸ ὁποῖον μόνον ἐὰν ἀναχθῇ εἰς μίαν ἀχρονὸν τάξιν κερδίζει πνευματικὴν δύναμιν καὶ κάποιον νόημα. Κατόπιν τούτου οὐδέποτε πλέον εἶναι δυνατόν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν παλαιότερον ἐκεῖνον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, ὃ ὁποῖος ἐπίστευεν, ὅτι ἠδύνατο διὰ μιᾶς νὰ συλλάβῃ τὸ αἰώνιον καὶ τελείως νὰ τὸ διαμορφώσῃ. Ἡ κατὰ τοιοῦτον τρόπον κερδίζομένη γαλήνη εἰς ἡμᾶς φαίνεται ὡς στασιμότης,

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΠΙΑ

ΤΕΜΠΗ, φωτογρ. ἐρασιτέχνου

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΠΙΑ

ΤΕΜΠΗ — ΜΠΑΜΠΑ, φωτογρ. ἐρασιτέχνου

ἀπάρνησις τοῦ ζωντανοῦ παρόντος χάριν νεκροῦ παρελθόντος. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι καθόλου ἀνάγκη νὰ περιπέσωμεν εἰς τὴν νεωτεριστικὴν διάλυσιν πάσης μονιμότητος καὶ νὰ κομματιάσωμεν τὴν ζωὴν εἰς στιγμιαίας ἐντυπώσεις καὶ τοιοντοτρόπως νὰ ἐγκαταλείψωμεν πᾶσαν ἐσωτερικὴν ἀλληλουχίαν καὶ πᾶσαν ὑπερτέραν ἐνόητην.

Ἡ ἐπιστήμη μὲ τοιαύτην πεποιθήσιν πρέπει νὰ ἀναπτύξῃ ἰδιαιτέρον τρόπον πραγματικῆς τῶν ἱστορικῶν φαινομένων, ὃ ὁποῖος νὰ ἀναζητῆ εἰς τὸ πρόσκαιρον τὸ αἰώνιον, εἰς τὸ κατὰ μέρος τὸ ὅλον. Οὕτως ἔγινε π. χ. εἰς τὸ μέγα ἔργον τοῦ Jhering περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου καὶ μάλιστα μὲ πλήρη συνείδησιν καὶ διαύγειαν ὡς πρὸς τὸ εἶδος τῆς μεθόδου. Ἡ ἔρευνα ἐδῶ ἀποβλέπει «ὄχι τὸ ῥωμαϊκόν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ δίκαιον ἐξεταζόμενον καὶ ἐποπτευόμενον ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ» (3 ἔκδ., σελ. IX) καὶ ἐπομένως θέμα τοῦ βιβλίου γίνεται «ὃ χωρισμὸς τοῦ προσκαιροῦ καὶ καθαρῶς ῥωμαϊκοῦ ἀπὸ τὸ αἰώνιον καὶ γενικόν» (I, 15). Βεβαίως τοιαύτη φιλοσοφικὴ πραγματεία δύναται νὰ εἶναι μόνον τὸ τελικὸν σημεῖον μακρῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον, ὃ ὁποῖος ἕνεκα μικροψύχον δισταγμοῦ πρὸ τῶν κινδύνων τῆς θὰ ἤθελε νὰ τὴν ἀποκρούσῃ, θὰ ἐφηρμοζέτο ἡ γνωστὴ φράσις τοῦ Hegel περὶ τῆς Μεταφυσικῆς «θέλει νὰ κτίσῃ ναὸν χωρὶς θεόν».

Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀτόμων ἐπεκ-

τείνεται ὁ νέος τρόπος καὶ προσδίδει εἰς αὐτὴν νέον φωτισμόν. Καὶ διὰ τὸν καθένα ἀνθρώπον χωριστὰ ἐπὶ τοσοῦτον μόνον εἶναι ἡ ζωὴ ἀδιάκοπον θεῦμα φαινομένων, ἐφ' ὅσον λείπει ἀπὸ αὐτὸν ἡ αὐτοτελής ἐσωτερικὴ ζωὴ καὶ δὲν κατορθώνει καθ' ἕνα οἰονδήποτε τρόπον νὰ φθάσῃ εἰς κάποιον σύνολον προσωπικοῦ εἶναι καὶ πνευματικῆς ἀτομικότητος. Διότι ὅπου τοῦτο συμβαίνει καὶ ὁ ἀνθρώπος κατορθώνει νὰ μεταβάλλῃ τὰ ἀπλᾶ περιστατικὰ εἰς οὐσίαν ζωῆς, καὶ μὲ τὸ ἔργον του καὶ μὲ τὰς τύχας του νὰ ζῆ ὡς πνευματικὸν ἐγώ, τότε κάθε τι, ποῦ μᾶς συγκινεῖ, δὲν περνᾷ καὶ χάνεται ὡς σιὰ, ἀλλὰ κατορθώνει νὰ διζώσῃ μέσα μας, ἀναπτύσσει καὶ προάγει τὰς σταθερὰς ἀξίας, καὶ λαμβάνει τὴν θέσιν του εἰς τὴν τάξιν τοῦ ὑπερχρονίου παρόντος. Πάντοτε παραμένει ὡς κύριος σκοπὸς τὸ νὰ ἐξασφαλίσωμεν διὰ τὴν ζωὴν ἐν πλούσιον παρὸν, καὶ τοιοντοτρόπως νὰ τὴν ἐνισχύσωμεν ἐναντίον τοῦ στιγμιαίου. Μέσα εἰς ἐν τοιοῦτον παρὸν ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπιδρᾷ ὅλη ἡ ἀγίατη καὶ ὁ πόνος, ὅλη ἡ εὐτυχία καὶ ἡ δυστυχία ποῦ ὑπῆρξέ ποτε μέρος τῆς ζωῆς μας. Δι' αὐτὸ ἀνέκαθεν τὰ ἰσχυρὰ πνεύματα ποτὲ δὲν κατεδέχθησαν νὰ παραπονεθοῦν διὰ τὴν ἐφημερότητα τῆς ζωῆς, διότι ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαρτάται νὰ ἀποσπασθῶμεν ἀπὸ τὸ ἐφήμερον καὶ νὰ μεταθέσωμεν τὴν ζωὴν μας εἰς τὸ αἰώνιον. «Αὐτοῦμαι τοὺς ἀνθρώπους, λέγει ὁ Goethe, ποῦ δίδουν τόσην

σημασίαν εἰς τὸ ἐφήμερον τῶν πραγμάτων καὶ χάνονται στοχαζόμενοι τὴν μηδαμινότητα τῶν ἐπιγείων. Ἄλλα δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπάρχομεν, διὰ τὸ νὰ κάμωμεν τὸ πρόσκαιρον αἰώνιον.» Διὰ τοῦτο δὲν ἤμποροῦν νὰ εἶναι δι' ἡμᾶς σωστὰ, καὶ τὰ γνωστὰ λόγια τοῦ Δάντε ὅτι ἡ μεγίστη δυστυχία πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τῆς περασμένης εὐτυχίας. Διότι ἐὰν ἡ εὐτυχία ἦτο ἀληθινή, δὲν ἤμπορεῖ ποτὲ νὰ χαθῆ, ἀλλὰ πρέπει καὶ μέσα εἰς ὅλην τὴν δυστυχίαν νὰ ἐπενεργῆ ὡς ζωντανὸν παρὸν.

Ἀκόμη δὲ καὶ αἱ φυσικαὶ φάσεις τῆς ζωῆς, αἱ διαφοροὶ ἡλικίαι, δὲν φανερόνται πλέον ἐν τοιαύτῃ ἀλληλουχίᾳ ὡς ἀπλή διαιδοχὴ καταστάσεων. Αὐταὶ αἱ φάσεις οὐτε ἐξαντλοῦνται καθ' ἑαυτὰς, οὐτε χάνονται μὲ τὸ νὰ προπαρασκευάσωνται τὰς ἐπομένας, ἀλλ' ἐκαστὴ ἐξ αὐτῶν παραμένει ἐσωτερικῶς παρούσα καὶ ἐπιδρᾷ εἰς τὴν ὅλην κατάστασιν τῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτο ἔχει τόσην σημασίαν τὸ νὰ ζήσῃ κανεὶς δροσερὰν καὶ εὐθυμον καὶ ἀληθινὴν νεότητά. Εἶναι κατὰ περισσώτερον ἀπὸ ἀπλοῦν θέμα αισθηματικῶν ἀναμνήσεων, ἢμπορεῖ νὰ εἶναι πάντοτε ἐν μέρῳ τοῦ πλατυτέρου παρόντος, ἀστείρευτος πηγῆ δροσερᾶς ζωῆς.

Κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἀπλῶς πρόσκαιρον ὄν. Περισσότερον δίκαιον εἶχον μεσαιωνικοὶ βαθύφρονες σοφοί, οἱ ὁποῖοι ἐδόξαζον ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἴσταται εἰς τὰ σύνορα, εἰς τὸν ὀρίζοντα μεταξὺ χρόνου καὶ αἰωνιότητος καὶ μετέχει καὶ τῶν δύο.

Ὁ χρόνος εἶναι δι' ἡμᾶς μᾶλλον πρόβλημα παρὰ σκληρὰ τύχη. Ἡ ὑπερνίκησις τοῦ ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ ἡ ἐπιτυχία τοῦ ὑπερχρονίου παρόντος ἐξαρτᾶται πρὸ παντὸς ἀπὸ τὴν πνευματικὴν δέξιαν, τὴν ὅποια ἢμπορεῖ νὰ δεῖξῃ ἡ ζωὴ. Πάντως ὁμως ἡ ἐνέργεια μας αὐτὴ προϋποθέτει ἀπαραιτήτως τὴν πραγματικότητα καὶ ἐσωτερικὴν παρουσίαν ἐνὸς κόσμου νοητικοῦ, διότι καὶ ἡ πλέον παθητικὴ διέγερσις ἐνὸς ὑποκειμένου ἀπλοῦ οὐδέποτε δύναται νὰ δημιουργήσῃ περιεχόμενον πνευματικὸν καὶ νὰ φέρῃ τὸ ἔξω τοῦ χρόνου. Διὰ τὸν ἄνθρωπον κατὰ δημιουργία εἶναι ἔμπνευσις ἐξ ἀοράτων συναφειῶν.

Κατὰ ταῦτα ἡμεῖς ἀποκρούοντες τὴν ἀποσυνθετικὴν καὶ ἀποναρκωτικὴν ἱστοριολατρείαν δὲν σημαίνει ὅτι, μεταπίπτομεν εἰς τὸν ὀρθολογισμόν. Ὁμολογοῦμεν ἀληθῶς εὐχαρίστως, ὅτι προκειμένου νὰ ἐκλέξωμεν μεταξὺ τῶν δύο, ἡμεῖς θὰ προειμῶμεν τὸν ὀρθολογισμόν. Διότι ὅσον στενὴ καὶ μονομερὴς καὶ ἂν εἶναι ἡ ζωὴ, τὴν ὅποια ἀναπτύσσει, εἶναι ὁμως τέλος πάντων ζωὴ ἰδική μας καὶ θέλησις ἰδική μας, ἐν ᾧ ἡ ἱστοριολατρεία τὸ πολὺ δύναται νὰ φέρῃ μίμησιν ξένης ζωῆς. Ἐν τούτοις μένουσιν ἀρκετὰ, τὰ ὁποῖα μᾶς χωρίζουν καὶ ἀπὸ τὸν ὀρθολογισμόν. Ἡ ὑπερβολικὴ συναίσθησις τῶν δυνάμεων τοῦ

τὸν ἔκαμε νὰ ὑποτιμᾷ τὸ πρόβλημα. Ἡ παρὰ γνώρισις τῆς μεγάλης ἀποστάσεως, ἡ ὁποία χωρίζει τὴν κοινὴν ζωὴν ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ ἀνθρωπίνου εἶναι, τὸν ἔκαμε νὰ προσδοκᾷ ἀπὸ κάποιαν ἄμεσον διέγερσιν ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀληθῶς ἀπαιτεῖ οὐσιαστικὴν ἐμβάθυνσιν καὶ ἀνατορὴν τῆς κοινῆς ζωῆς. Δὲν θὰ ἦτο ποτε δυνατόν νὰ ἐλαττώσῃ πᾶσαν σωτηρίαν ἀπὸ τὸν καλούμενον φωτισμόν, ἐὰν δὲν προϋπέθετεν, ὅτι ὁ νοῦς ἐνυπάρχει ἤδη ὅλος εἰς τὸν κύκλον τῆς κοινῆς ζωῆς καὶ χρειάζεται μόνον νὰ τὸν ἀφήσωμεν ἐλεύθερον. Αὐτὴ ἦτο ἡ πλάνη ὅχι μόνον τοῦ ὀρθολογισμοῦ ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τῶν νέων χρόνων. Ἐνόμιζον, ὅτι τὸ εἶναι τοῦ νοητικοῦ βίου εἶναι ἡ ἀπλή ἀνύψωσις τῆς κοινῆς ζωῆς εἰς τὸ πεδίου τῆς συνειδητότητος. Καὶ εἰς τὸν περιβάλλοντα ἡμᾶς κόσμον ἐνόμιζον, ὅτι δρᾷ, ἀλλὰ δεσμευμένον καὶ σκοτεινόν, ἐκείνο τὸ ὁποῖον ἐντὸς ἡμῶν φθάνει εἰς πλήρη ἐλευθερίαν καὶ διαύγειαν. Διότι τόσον ὀλίγον ἐξετιμήθησαν αἱ μεγάλαι δυσκολίαι καὶ περιπλοκαὶ τῆς περὶ κόσμου ἀντιλήψεώς μας, ὅσον ὀλίγον καὶ αὐτὴ ἡ ἐνέργεια τῆς ζωῆς ἐνεβάθηνε μέχρι τοῦ νὰ τὰς ὑπερνικήσῃ. Ὅλος διόλου διαφορητικὰ παρουσιάζεται τὸ πρόβλημα, ἐὰν ὁ νοητικὸς βίος δὲν θεωρηθῆ ὡς ἀπλή διαφώτισις τῆς φύσεως, ἀλλὰ οὐσιωδῶς νέον εἶδος ζωῆς. Τοιοῦτοτρόπος ὅχι μόνον ἡ ἐντασις του γίνεται μεγαλύτερα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορία κερδίζει σημασίαν, ἀρκετὴ μόνον νὰ μὴ ἐπιζητήσωμεν νὰ τὴν μεταβάλωμεν εἰς βασιλεῖον τοῦ καθαροῦ λόγου, ἀλλὰ νὰ εἰμεθα εὐχαριστήμενοι ἂν μόνον ἀνακαλύψωμεν ἐν αὐτῇ ἀποκάλυψιν τινα τοῦ νοῦ.

Ὁ δὲ αἰὼν τοῦ φωτισμοῦ καὶ κατὰ τοῦτο ἀκόμη ἦτο ἐλάχιστα ἐννοϊκὸς διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἱστορίας, καθότι ἡ διανόησις, ἡ ὁποία τότε ὀδηγεῖ τὴν ζωὴν, εἶχε πολὺ στενὴν καὶ ἀποκλειστικὴν ἐννοίαν τοῦ ἀληθοῦς. Ἡ ἀπλῶς γνωστικὴ ἀλήθεια θέλει νὰ ἰσχύῃ ἀποκλειστικῶς καὶ ἀπολύτως, δὲν συμβιβάζεται μὲ καμίαν ἄλλην. Ἀναγνωρίζουσα δικαιώματα μόνον εἰς τὸ παρὸν, ἀναιρεῖ ὅλον τὸ παρελθόν. Πόσον ὁμως ἀλλάζει ἡ θέσις, ἐὰν ἀντὶ τῆς γνώσεως, ἥτις ἔχει μόνον πηγὴν τῆς τὴν σαφήνειαν τῶν παραστάσεων, θέσωμεν ὡς βάσιν τὸν νοῦν καὶ ἐὰν ἐν τῇ ἱστορίᾳ δὲν συνταυτίζονται μόνον γνῶμαι καὶ διδάγματα, ἀλλὰ ἀναπτύξεις καὶ συνδυασμοὶ ζωῆς, καὶ ἐὰν ἀγωνιζώμεθα ὅχι διὰ τὸ ἀντιλήσωμεν ἐξ αὐτῆς εἰδωλα τῆς πραγματικότητος, ἀλλὰ αὐτὴν τὴν πραγματικότητα, τοῦτο τὸ ἔδειξαν ἴσως ἀρκετὰ, ὅσα πρὶν εἴπομεν.

Τὸ οὐσιωδὸς εἶναι πάντοτε τὸ νὰ κερδίσωμεν τὸ ἔξω τοῦ χρόνου παρὸν μὲ τὴν ἀντιστροφὴν τῆς ζωῆς, διότι οὕτω μόνον ἢμπορεῖ ἡ ἱστορία νὰ γίνῃ κατὰ πλέον ἀπὸ ὑποκείμενον πολυμαθοῦς ἐρεῖνης, καὶ οὕτω μόνον ἢμπορεῖ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ γέννησις τοῦ καταστρεπτικοῦ σχε-

τικισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐμπνέει ἡ ἀπειρος ἔκτασις τῶν μεταβλητῶν φαινομένων καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ἡ νίκη τοῦ ἱστορικῶς θεωρεῖν τὰ πράγματα εἶναι ὁ μέγιστος θρίαμβος συμπάσης τῆς νεωτέρας ἐπιστημονικῆς ἐρεῖνης. Ὅχι μόνον τὴν δημιουργίαν τοῦ σύμπαντος καὶ τῶν ὄργανικῶν μορφῶν ἐξημερεύει ἡ θεωρία αὐτὴ διὰ τῆς γενέσεως, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὰ στοιχειωδέστατα φαινόμενα τῆς ἀψύχου φύσεως, ἀφ' οὗ καὶ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς φυσικῆς τὸ γινόμενον ἐξελίσσεται καθ' ὀρισμένην ἀκολουθίαν, καὶ δὲν ἢμπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν ἀντιστρέψῃ κατ' ἀρέσκειαν. Ἡ δὲ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ φανερόνται εἰς πολὺ καθαρωτέραν εἰκόνα, ἀφ' οὗ τοῦ παρὸν ἐπιμαίεται ὡς τὸ τελευταῖον μέλος μακρᾶς ἀλύσεως, καὶ ὅχι μόνον πολλὰ ἐκ τῶν κυριωτάτων τάσεων τοῦ ἀνθρώπου, αἱ ὁποῖαι μέχρι τοῦδε ἐθεωροῦντο ὡς σταθερὰ παρακαταθήκη, ἀναγνωρίζονται ὡς μεταβληταί, ἀλλὰ συγχρόνως γίνεται φανερόν πόσον ὁ ἄνθρωπος μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ψυχικῆς του ὑποστάσεως εἶναι ἐξηρημαμένος ἀπὸ τὴν ἰδιορρυθμίαν τῆς ἐποχῆς του, καὶ πῶς διαφοροὶ καιροὶ εἶχον διαφόρους ἀν-

θρώπους. Διὰ τὴν ζωὴν διανοίγεται οὕτω νέος πλοῦτος ἀπειρος, ἡ κατανόησις γίνεται πολὺ ἀκριβεστέρα. Πρέπει νὰ χαίρεθῶμεν τοῦτο ὡς σημαντικὴν εὐρύνσιν τοῦ ὀρίζοντος ἡμῶν, ὡς ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τὰ ἰδιαιτέρα δεσμὰ τῆς ἐποχῆς.

Ἀλλὰ τὸ κέρδος ὡς πρὸς τὴν γνῶσιν δύναται νὰ γίνῃ ζημία διὰ τὴν ζωὴν, ἐὰν δὲν κατορθώσωμεν νὰ προσθέσωμεν εἰς τὴν εὐρύνσιν ἐκείνην κάποιαν εὐστάθειαν, εἰς τὸ μέγαλωμα τοῦ χρόνου νέαν ἐνδυνάμωσιν τοῦ αἰωνίου. Ἡ ἱστορία πρέπει νὰ θεωρηθῇ πάντοτε τὸ δεύτερον καὶ ποτὲ τὸ πρῶτον.

Βεβαίως μὲ τοιαύτας πεποιθήσεις θὰ φανῇ ἡ τωρινὴ μας ὑπαρξις πολὺ ἀτελεστέρα, παρ' ὅσον ἐφάνη εἰς τοὺς ὀρθολογιστὰς καὶ τοὺς συνθετικούς ἱστοριοφιλοσόφους, ἀλλὰ ποῖος τέλος πάντων μᾶς ἐβεβαίωσεν, ὅτι ὁ κύκλος τῆς ζωῆς κλείει μὲ ἡμᾶς καὶ κατὰ τί βλάπτει ἡ μετριοφρονεστέρα αὐτῆ ἀντίληψις, ἐὰν σμικρύνοντες τὸν ἄνθρωπον μεγαλώνωμεν τὴν πραγματικότητα, καὶ ἡ ζωὴ, μὲ τὸ νὰ παριστάνεται ὀλιγώτερον ἀπλή, κερδίξῃ εἰς βάθος;

[Μετάφρ. Δ. Γ.]

ΡΟΔΟΛΦΟΣ ΟΥΚΕΝ

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΖΩΗ — ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ *

Σημαντικὸν γεγονός διὰ τὸν τόπον μας πανηγυρίζομεν ἡμεῖς ὅλοι σήμερον, ἐργάται καὶ φιλεργάται, συγκεντρωμένοι εἰς τὴν αἴθουσαν αὐτὴν. Διότι πρῶτην φορὰν δίδουν τὰ χέρια εἰς κοινὴν συνεργασίαν καὶ στεγάζονται ὑπὸ μίαν στέγην καὶ ὑψώνουν μίαν κοινὴν σημαίαν οἱ ἐργάται τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ δικαίως ἐχαροποιήθημεν διὰ τὴν ἔνωσιν αὐτὴν καὶ γοητευόμεθα βλέποντες τὸν πόθον τῆς προόδου ζωγραφισμένον εἰς τὰ τίμια αὐτὰ πρόσωπα τῶν ἐργατῶν μας, τὰ ὁποῖα λάμπουν ἀπὸ κάποιαν ἀόριστον συναίσθησιν, ὅτι κατὰ ὅραϊον καὶ μέγαν θεμελιώνουν σήμερον μὲ τὰ ἴδια τῶν τὰ χέρια, τὰ σκληρὰ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν.

Ἡ ἔλλειψις κέντρων μορφωτικῶν τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἔλλειψις συνασπισμοῦ τῶν ἐργατικῶν ὁμάδων, ἡ ἀγνοία ἢ σχεδὸν παντελής τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς ἐργατικῆς ἀλληλεγγύης, ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ ἕως σήμερον εἰς τοὺς κύκλους τῶν, εἶνε τόσαι ἀφορμαὶ τῆς ἀπομονώσεως καὶ τῆς ἀμαθείας τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν.

Καὶ ὁμως εἰς τὸν τόπον μας, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν πόλιν μας συμβαίνει νὰ ὑπάρχουν περισσότερα ἀσυγκρίτως καταστήματα καὶ ἀστυλὰ νοσοῦντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων τῶν σω-

ματικῶν παθῶν ἐν γένει, παρὰ ἰδρύματα πρὸς διαπαιδαγώγησιν τοῦ ὑγιούς λαοῦ, καὶ πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ ἠθικῆς, οικονομικῆς, υγιεινῆς, αισθητικῆς, ἐπαγγελματικῆς, πολιτικῆς, κοινωνικῆς, παντὸς εἶδους βελτίωσιν καὶ ἀνύψωσιν.

Τοιοῦτην κατάστασιν κοινωνικὴν εἶχεν ὁπ' ὄψιν πρὸ δεκαδίων ἐτῶν ὁ Ὁράτιος Μάν, εἰς ἐκ τῶν πολλῶν προμάχων τῆς προαγωγῆς τοῦ λαοῦ, κ' ἔγραψε τὰ λόγια αὐτά:

«Κτίζετε δικαστήρια καὶ νοσοκομεῖα διατί, διὰ νὰ τιμωρῆτε καὶ νὰ περιμαζεύετε ὄσους ἢ ἀμάθεια κάμνει ἐγκληματίας ἢ δυστυχεῖς. Τάχα δὲν εἶσθε ἐσεῖς οἱ ἴδιοι ἐργάται κ' ἔνοχοι τῶν κακῶν τὰ ὁποῖα πασχίζετε τοῦ κάκου νὰ ἐμποδίσετε καὶ νὰ ἰατρεύσετε; — Κτίσετε σχολεῖα διὰ τὸν λαόν, καὶ θὰ πάσῃ ἢ ἀμάθεια καὶ τὸ ἐγκλημα καὶ ἡ δυστυχία θὰ ὀλιγοστεύσουν τὰ πάθη — καὶ θὰ κάμετε εὐτυχισμένον καὶ μέγalon τὸν τόπον».

Ἐν τοιοῦτο παλάτι τῶν ὑγιῶν, ἀστυλῶν τῶν ψυχῶν καὶ τῶν στοχασμῶν ἰδρύνουν σήμερον τὰ ἐργατικά σωματεῖα τῆς πόλεώς μας διὰ τὰ μέλη των καὶ διὰ τοὺς ἐργάτας ὅλους.

Κ' ἔχουν κρυφὴν ἐλπίδα, ὅτι τὸ βῆμα τὸ ὁποῖον στήνουν μέσα εἰς αὐτὸ θὰ γίνῃ ἐστία συγκεντρωτοῦ φωτὸς γνώσεως κ' ἐπιστήμης σιγὰ σιγὰ, φωτὸς, τὸ ὁποῖον θὰ ριφθῇ βαθεῖα-βαθύτατα εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἐργατῶν καὶ εἰς τὸν

* Ἐξεφωνήθη τὴν 21 Μαρτίου, κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ «Εργατικοῦ Κέντρου Ἀθηνῶν».

λογισμόν των τὸν συννεφιασμένον ἀπὸ τὰ σύννεφα τῆς ἀμαθείας· καὶ θὰ τοῦ ἐξυπνήσῃ μέσα τὴν αὐτεπίγνωσιν, τὴν αὐτοβουλίαν, τὴν αὐτενέργειαν, τὴν αὐτεξάρτησιν, τὴν αὐτοπεποίθησιν. — Κ' ἔχουν κρυφὴν ἐλπίδα, διὰ μὲ τὸ σφύρι τὸ ὁποῖον ἔβαλαν ὡς ἔμβλημα τοῦ ἀγῶνος τῶν θὰ σπάσουν μίαν ἡμέραν τὰ δεσμά τῆς Προλήψεως καὶ τὰς ἀλύτους τῆς Συνηθείας, τῶν δύο δρακόντων, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ ἐργάτης-λαὸς δουλεῖ ἕως τῶρα.

Τὸ ποῖο εἶνε οἱ σκοποὶ τοὺς ὁποίους τὸ «Ἐργατικὸν Κέντρον» θὰ ἐπιδιώξῃ, τὸ λέγει τὸ α' ἄρθρον τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ εἰς εἶδος δεκαλόγου:

α) Ὁ συνασπισμὸς τῶν ἐργατικῶν ομάδων καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀλληλεγγύης μεταξὺ αὐτῶν, πρὸς ἐπιδιώξιν τῶν ἐργατικῶν δικαίων κ' ἐνταίαν ἐκπροσώπησιν τῶν ἐργατικῶν τάξεων.

β) Ἡ ἐπιδιώξις τῆς ψηφίσεως νομοθεσίας πρὸς προστασίαν τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν.

γ) Ἡ ἐκπαίδευσις καὶ προαγωγὴ τῶν ἐργατῶν ἠθικῶς, ὑγιεινῶς, οἰκονομικῶς, ἐπαγγελματικῶς.

δ) Ἡ ἐπικοινωνία καὶ ἀδελφοποίησις μὲ ὅμοια ἰδρύματα τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

ε) Ἡ ἴδρυσις ἐργατικῶν σωματείων ἀλληλοβοηθείας καὶ ἡ βαθμηδὸν ἀφομοίωσις τῶν κανονισμῶν τῶν ὑπαρχόντων κ' ἐκείνων ὅσα θὰ ἰδρυνθῶν ἔπειτα.

ς) Ἡ ὀργάνωσις συνεργατικῶν ἐταιρειῶν καταναλώσεως, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας τῶν ἐργατῶν.

ζ) Ἡ ἴδρυσις λαϊκῆς βιβλιοθήκης καὶ ἀναγνωστηρίου.

η) Ἡ ἴδρυσις ταμείων ἀλληλοβοηθείας, ἀλληλοσφαιλίας, συντάξεων κλπ. ὑπὲρ τῶν σωματείων καὶ τῶν ἐργατῶν ἐν γένει.

θ) Ἡ ἐκδοσις δημοσιογραφικοῦ ὀργάνου πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ὑποστήριξιν τοῦ προγράμματος τοῦ καὶ

ι) πᾶσα ἄλλη ἐνέργεια τείνουσα πρὸς ἀδελφοποίησιν, πρὸς ὁδοὺν καὶ ἀλληλεγγύην τῶν ἐργατῶν κ' ἐνίσχυσιν τῶν ἐργατικῶν ομάδων.

Αὐτὰ εἶνε τὰ δέκα ἄρθρα πίστεως τοῦ «Ἐργατικοῦ Κέντρον», τὰ ὁποῖα μὲ τὸν καιρὸν καὶ μεθοδικὰ θὰ βάλλῃ εἰς πρᾶξιν — καὶ θὰ ἐπιτύχῃ, μὲ τὴν δύναμιν τῆς συμπράξεως καὶ τῆς ἐνότητος.

Εἶνε γνωστὰ αἱ πρόοδοι τὰς ὁποίας κἀμινον αἱ ἐργατικαὶ ὀργανώσεις παντοῦ εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον, καὶ τὰποτελέσματα τὰ ὁποῖα φέρουν, καὶ ἡ δύναμις τὴν ὁποῖαν συγκροτοῦν καὶ ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποῖαν ἐξασκοῦν ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Εἰς τὴν Γερμανίαν, τὸ Βέλγιον, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν ἰδίως ἔχουν φθάσῃ εἰς ζηλευτὸν σημεῖον ἀκμῆς.

Δι' ὅσους δὲν παρακολουθοῦν τὴν κίνησιν αὐτὴν θέλω νὰ τονίσω ὀλίγους ἀριθμοὺς ἀπὸ τὴν τελευταίαν ἐπίσημον στατιστικὴν τοῦ Γραφείου τῆς Ἐργασίας τοῦ Ἰταλικοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας, τῆς Βιομηχανίας καὶ τοῦ Ἐμπορίου: Τὸ 1908 ἐλειτούργουν εἰς τὴν Ἰταλίαν 4.447 ἐργατικαὶ ἐνώσεις ἐν συνόλῳ, περιλαμβανούσαι 612,808 μέλη ἀπὸ τὰς ἐνώσεις αὐτὰς 2.814 ἀνήκαν εἰς Ἐργατικὰ Ἐπιμελητήρια, 1.324 εἰς Ἐργατικὰ Κέντρα ἢ συνασπισμοὺς 339 ἦσαν ἀνεξάρτητοι ὡς παραρτήματα δὲ τῶν 92 Ἐργατικῶν Ἐπιμελητηρίων ἐλειτούργουν 39 ἐντευκτήρια ἐργατῶν, ἔχοντα 65 νομικοὺς συμβούλους, 35 ἰατροὺς, 19 σχολεῖα καὶ 44 βιβλιοθήκας, καὶ ἐκδίδοντα 79 δημοσιογραφικὰ ὄργανα. Ἐκ τῶν Ἐργατικῶν αὐτῶν Ἐπιμελητηρίων καὶ Κέντρων 33 ἦσαν ἐγκατεστημένα εἰς δημοτικὰ καταστήματα, εἰς ἄλλα 27 αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ παρεῖχον τὰ χρηματικὰ μέσα, συμποσούμενα εἰς 61.350 φρ. καθ' ὄλον τὸ ἔτος. Αἱ εἰσπράξεις τῶν ἐν γένει ἦσαν φρ. 433.510, τὰ δὲ ἔξοδα τῶν φρ. 403.221.

Ὁ ἀγὼν τὸν ὁποῖον ἀναλαμβάνουν σήμερον οἱ ἐργάται τῶν Ἀθηνῶν εἶνε βέβαια ἀγὼν μεγάλος· ἀλλὰ μὲ τὸν συνασπισμὸν καὶ τὴν ἐπιμονήν, χωρὶς ἀμφιβολίαν, θὰ ἐξέλθουν νικηταὶ ἀπ' αὐτόν νικηταὶ τοῦ παλαίου ἐαυτοῦ τῶν νικητῶν τῶν παλαιῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς· νικηταὶ τῶν παλαιῶν ἰδεῶν· νικηταὶ καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς.

Καὶ ἡ νίκη τῶν θὰ εἶνε μεγάλη καὶ διαρκής· καὶ θὰ εἶνε πολυτιμότερα ἀπὸ χιλίας νίκας πολέμων.

«Αἱ ἀληθινὰ καὶ ἀσφαλεῖς νίκαι, γράφει ὁ μέγας Ἐμερσον, εἶνε τῆς εἰρήνης καὶ οὐ τοῦ πολέμου αἱ νίκαι. Ὁ ἐργάτης, ὁ ὁποῖος ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν τέχνην τοῦ εἶνε νικήτης· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἰμπορεῖ νὰ δώσῃ δέκα κινήματα μὲ τὸ σφύρι τοῦ εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν, τὸν ὁποῖον ἄλλος χρειάζεται διὰ νὰ δώσῃ ἐν μόνον, ἔχει νικήσῃ τὸν ἄλλον».

Εἰς ὅλα τὰ ἔργα, εἰς ὅλας τὰς βιομηχανίας, εἰς τὰς τέχνας, εἰς τὴν γεωργίαν, παντοῦ, ὑπάρχουν δύο εἰδῶν προσπάθειαι: μία ἡ ὁποῖα τείνει νὰ παρουσιάσῃ ἐργασίαν ἀπλῶς ὑποφερτὴν καὶ μὲ μόνον τὸ ταπεινὸν ἰδανικὸν νὰ τὴν ἀποτελειώσῃ ὅπως-ὅπως ἄλλη, ἡ ὁποῖα τείνει εἰς τελειοποίησιν τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον τεχνουργεῖται μὲ ἀγάπην κ' ἐνθουσιασμόν.

Εὐτυχισμένον τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐργάτας ὡσὰν αὐτοὺς τοὺς τελευταίους! Δι' αὐτοὺς εἶν' ἐξασφαλισμένη ἡ νίκη καὶ διὰ τὰ ἔργα

τῶν χειρῶν τῶν εἶν' ἐξασφαλισμένη ἡ νίκη εἰς τὴν παγκόσμιον ἀγοράν.

Δὲν ἀρκεῖ ὁμως μόνη ἡ εἰδικὴ τελειοποίησις, ἡ ἔργα τεχνικὴ ἱκανότης. Ὁ ἐργάτης δὲν εἶνε μόνον ἐργάτης, δὲν ζῆ μόνον καὶ μόνον διὰ τὸν ἐργοστασιάρχην ἢ τὸν προϊστάμενόν του καὶ διὰ τὸ ψομί του· εἶνε καὶ ἄνθρωπος· καὶ ὡς ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην, καὶ ὑποχρέωσιν ἀκόμη, νὰ τελειοποιῇ τὸν ἑαυτόν του, νὰ καλλιτερεύῃ τὴν ζωὴν του, τὴν ἐδικὴν του καὶ τῆς οἰκογενείας του· ἔχει ἀκόμη καὶ τὸ δικαίωμα ν' ἀπολαμβάνῃ τὰγαθὰ τῆς ζωῆς ὅλα· ἀλλὰ διὰ νὰ τὰπολαμβάνῃ ἔχει πρῶτα-πρῶτα ἀνάγκην νὰ τὰ μάθῃ αὐτὰ ἀναπτυχθῆ πνευματικῶς, ἔαν κατορθώσῃ νὰ πλατυνῇ τὸν ὄριζόντα τῶν στοχασμῶν του.

Εἰς αὐτὸ κυρίως πρέπει νὰ τείνῃ καὶ εἰς αὐτὰ θὰ προσπαθῆσῃ νὰ τείνῃ τὸ νεοσύστατον «Ἐργατικὸν Κέντρον»: Εἰς τὸ ν' ἀνοίξῃ διὰ πλάτα τὴν ψυχὴν καὶ τὸν λογισμόν τοῦ ἐργάτου εἰς ὅλα τὰ ὠραία καὶ τ' ἀληθινὰ καὶ τὰ εὐγενικά· εἰς τὸ νὰ τὸν κάμῃ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης, μὲ ὅλας τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς τῆς διὰ τὴν ἀπλοποίησιν καὶ τὴν τελειοποίησιν τῆς ζωῆς· εἰς τὸ νὰ τοῦ φανερώσῃ ὅλους τοὺς ἀπειροὺς κρυφοὺς ἐχθροὺς οἱ ὁποῖοι καιροφυλακτοῦν διὰ νὰ τοῦ ὑπονομήσουν τὴν ὑγείαν του, τὴν περιουσίαν του, τὴν ἐλευθερίαν του, τὴν γαλήνην του. . .

Μ' αὐτὰ τὰ ἐφόδια καὶ μ' αὐτὰ τὰ ὄπλα οἱ ἐργάται μας θὰ νοήσουν πόσον μεγάλον εἶνε τὸ ἀγαθὸν τῆς ἐλευθερίας, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀφῆκαν κληρονομίαν οἱ πατέρες μας· καὶ οὕτωπὼς θὰ γίνων ἀληθινὰ ἀξιοὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς.

Ἔπειτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐργάται ἐνόησαν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητοῦν τὴν καλλιτέρευσιν τῆς τύχης τῶν ἀπὸ τῶν ἄλλων τὴν προστασίαν, ἢ ἀπὸ τὴν τύχην, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὴν ἐδικὴν τῶν ἐργασίαν καὶ ἀπὸ τῶν δυνάμεων τῶν τῆν συγκέντρωσιν καὶ εἶνε ἀξίεπαινοι δι' αὐτὸ.

Ὁ Ἰούλιος Σίμων, ἐγκαινιάζων κάποτε εἰς τὴν Χάβρην τῆς Γαλλίας τὸ Ἐργατικὸν Κέντρον, ἔλεγε πρὸς τοὺς ἐργάτας:

«Ἡ ἐλευθερία τὴν ὁποῖαν ὁ νόμος σὰς δίδει, δὲν εἶνε τίποτε, ἔαν ὁ στοχασμὸς σὰς δὲν εἶν' ἐλεύθερος· τῆς ἰσότητος τὸ δικαίωμα δὲν εἶνε τίποτε δι' ἐκείνους, ὅσοι δὲν ἔχουν τὴν ἀξίότητα τὴν ὁποῖαν ἡ ἰσότης προϋποθέτει καὶ τὴν ὁποῖαν ἔχει ὡς καρπὸν ἡ πνευματικὴ μόρφωσις· δὲν εἶνε τίποτε ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως, ὅταν σὰς χρησιμεύῃ μόνον διὰ νὰ εἰμφορῆτε νὰ σβύνετε ἀπὸ τὴν καρδίαν σὰς κάθε πίστιν καὶ διὰ νὰ κυριεύσετε τὴν συνείδησιν τῶν ἄλλων. Εἶνε μεγάλον πρᾶγμα ἡ ἐλευθερία, ἀλλὰ ὅταν εἰξεύσῃ κανεὶς νὰ εἶν' ἐλεύθερος!»

Τοιαῦτα διδάγματα ἐλπίζομεν ὅλοι ὅτι θὰ

ἐνσταλλάξῃ εἰς τὰς ἀγνάς ψυχὰς τοῦ ἐργαζομένου κόσμου ἡ διδασκαλία καὶ ἡ δρᾶσις τῆς ὁποίας φνιῶριον καὶ κέντρον εἶνε προωρισμένον νὰ γίνῃ τὸ «Ἐργατικὸν Κέντρον τῶν Ἀθηνῶν» καὶ θ' ἀναπλάσῃ τὸ ποῖον τῶν ἀποχειροβιῶτων, τῶν ἰδρωκόπων τῆς ζωῆς, οἱ ὁποῖοι ἕως τῶρα ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν σκληρὰν μερίμναν διὰ τὸν ἄρτον τῆς αὔριον καὶ μόνον δι' αὐτόν· καὶ θὰ τοῦ ἐξανοίξῃ τὰ μάτια πρὸς τὸν ἄλλον κόσμον, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει πέραν τῆς μερίμνης αὐτῆς.

Εἰς ἐν ἀπὸ τὰ δράματα τοῦ μεγάλου Ἴμπσεν, τὸ «Ρόσμεροχολμ», ὁ κῆρυξ τῶν νέων λαϊκῶν ἀρχῶν τέως ἱερεὺς Ρόσμερ, συνομιλῶν μὲ τὸν συντηρητικὸν Κρόλ, τὸν προσκολλημένον εἰς τὰς παλαιὰς ἀριστοκρατικὰς ἰδέας, τοῦ ἀποκαλύπτει τὰ ἰδανικά του μὲ τὰ λόγια αὐτά:

— Θέλω νὰ καλέσω ὅλους, νὰ προσπαθῆσω νὰ συνδέσω ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους ἀνθρώπους καὶ μὲ ὅσον τὸ δυνατόν στενωτέρους δεσμούς. Θέλω νὰ ζήσω καὶ νὰ μεταχειρισθῶ τὰς δυνάμεις μου ὅλας δι' αὐτόν τὸν σκοπὸν καὶ μόνον: νὰ στερεωθῇ εἰς τὸν τόπον αὐτόν ἡ ἀληθινὴ κυριαρχία τοῦ λαοῦ:

Καὶ τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Κρόλ:

— Μὰ δὲν νομίζεις, δι' ἔχομεν περισσοτέραν ἀφ' ὅση μᾶς χρειάζεται ἀπ' αὐτὴν τὴν κυριαρχίαν; ἐγὼ νομίζω πῶς ὅλοι μας θὰ βουτηχθῶμεν γρήγορα μέσα εἰς τὴν λάσπην, ὅπου μόνος ὁ λαὸς ἐκκλίετο ἕως τῶρα. . .

Καὶ ὁ Ρόσμερ:

— Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς θέλω λαϊκὴν ὀργάνωσιν, ἡ ὁποία ν' ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν ἀληθινόν της προορισμόν.

ΚΡΟΛ. — Ποῖον προορισμόν;

ΡΟΣΜΕΡ. — Νὰ ἐξευγνίσῃ τοὺς ἀνθρώπους ὅλους.

ΚΡΟΛ. — Ὅλους;

ΡΟΣΜΕΡ. — Ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους.

ΚΡΟΛ. — Μὲ ποῖα μέσα;

ΡΟΣΜΕΡ. — Ἐλευθερώνοντας τοὺς στοχασμοὺς κ' ἐξαγνίζοντας τὰς θελήσεις!»

Αὐτὸ εἶνε τῶνειρον καὶ ὁ πόθος κάθε ἀληθινοῦ φίλου τοῦ λαοῦ καὶ κάθε φιλοπάτριδος πολίτου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν τῆς λαϊκῆς φνσιγνωμίας περιμένει τὴν καλλιτέρευσιν τοῦ τόπου.

Αὐτὸ ἀνειρεύθησαν κ' ἐπόθησαν οἱ ἰδρυταὶ τοῦ «Ἐργατικοῦ Κέντρον Ἀθηνῶν», τὸ ὁποῖον ἐγκαινιάζομεν σήμερον γεμίτοι ἐλπίδας ὅλοι ἡμεῖς, ἐργάται καὶ φιλεργάται, λαὸς καὶ ἀρχοντες.

Εἴθε τὸ ἴδρυμα αὐτὸ ν' ἀξιώθῃ νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὸν μεγάλον αὐτὸν σκοπὸν, ἀποτινόμενον πρὸς τοὺς ἐργάτας τῶν Ἀθηνῶν:

Νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς στοχασμοὺς τῶν καὶ νὰ ἐξαγνίσῃ τὰς θελήσεις τῶν!

BJÖRNSTJERNE BJÖRNSSON

ΟΙ ΑΓΓΕΛΟΙ ΤΟΥ ΥΠΝΟΥ

Κοιμῶταν τὸ μικρὸ παιδάκι
—Στὸ μάγουλό του τὸ χεράκι—
Κ' ἔτρεχαν ἀμέσως τ' ἀγγελάκια
Μὲ χαρές, μὲ χίλια παιχνιδάκια.

Τὸ παιδάκι σὰν ξυπνοῦσε, τὴ μαμά του εἶχε στὸ πλάι:
«Μέσ' στὸν ὕπνο τὸ μικρὸ μου τί γλυκὰ ποῦ μοῦ γελάει!»

Πῆγε ἡ μαμά σὲ κόσμον ἄλλο,
Κ' ἔγινε τὸ παιδί μεγάλο.
Καὶ κοιμῶταν στὸ προσκέφαλό του
Μὲ πικρὰ δάκρυα στὸ μάγουλό του.

Κ' ἀκούγε ἀμέσως γέλια, τῆς μαμάς γλυκὰ λογάκια,
Γιατί ὄνειρα τοῦ φέρναν παιδικάκια τ' ἀγγελάκια.

Πέρασαν χρόνοι ἀκόμα λίγοι
Καὶ κάθε δάκρυ του ἔχει φύγει.
Καὶ κοιμάται πρὶν χωρὶς ἑλπίδες,
"Ὅλο σκέψεις, ἔννοιες καὶ φροντίδες,
Μὰ οἱ ἄγγελοι δὲν φεύγουν, τίς φροντίδες του κοιμίζουν.
"Ἐχέ εἰρήνη, ὅταν κοιμάσαι!» μὲ ἀγάπη ψιθυρίζουν.
(Ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιον «Νέα Ζωή»).

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΑΤΖΙΑΚΗΣ

BJÖRNSTJERNE BJÖRNSSON

[1832 Δεκεμβρίου 8—1910 Ἀπριλίου 26 (ν. ἡμ.)]

I

Καὶ τὴν ἄλλην γιγαντιαίαν δρῶν τῆς Νορβηγίας ἔσπρωψε ὁ χρόνος.

Μετὰ τὸν Henrik Ibsen ὁ Björnstjerne Björnsson!

Ἡ σοβαρὰ καὶ μεγαλοπρεπὴς νορβηγικὴ γῆ ἔχει, φαίνεται, τὴν ιδιότητα νὰ γεννᾷ κατὰ διαλείμματα — par chocs —, ἀλλὰ νὰ γεννᾷ μεγαλοφυΐας ἴσως — ἴσως συγκεντρώνει τὰς δυνάμεις τῆς κατὰ τὰ διαλείμματα αὐτά! — Τέσσαρες μεγαλοφυΐαι ἐντὸς ἐνὸς μόνου αἰῶνος — Abel, Sophus Lie, Ibsen καὶ Björnsson — δὲν εἶναι μικρὸν πρᾶγμα βέβαια δι' ἓν μικρὸν ἔθνος 2 1/2 ἑκατομμυρίων...

Ὁ Ibsen καὶ ὁ Björnsson ὑπῆρξαν σύγχρονοι μεγάλοι μορφῆς, ἀλλὰ ὀλωθεῖτον διαφορετικαί, ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι ἴσως! Ἡρεμος, βαθύτατος καὶ λεπτότατος ψυχολόγος τῆς νέας εὐρωπαϊκῆς ψυχῆς (τῆς γερμανικῆς προπάντων) ὁ Ibsen δὲν εἶναι κυρίως ποιητής, εἶναι περισσότερο φιλόσοφος — ein Denker — φιλόσοφος πεσομιστῆς μᾶλλον ὄχι ὅπως ὁ Schopenhauer, πεσομιστῆς ἥρεμος ὅπως ἴσως κατὰ μοιραίαν ἀνάγκη καὶ κάθε βαθὺς νοῦς, διότι ἂν διὰ τὴν φύσιν δὲν ὑπάρχη οὔτε τοῦ πεσοπισμοῦ οὔτε τοῦ ὀπτιμισμοῦ ἢ ἔννοια, εἰς τὸν ἀνθρώπινον ὁμως νοῦν πεσοπισμὸν μόνον κατ' ἀνάγκη

παράγει ἢ βαθυτέρα τοῦ κόσμου ἀντίληψις...

Ἐνας χεῖμαρρος ζωῆς ὁ Björnsson! Εἶναι ἡ νέα ψυχὴ τῆς Νορβηγίας, ἐνὸς ἔθνους, ποῦ πρωτοαἰσθάνεται τὸ ἐγὼ του, ποῦ ὁρμᾷ εἰς τὴν ζωὴν μὲ τὸ σφρίγος τῆς νεότητος. Ὅσον καὶ ἂν ἔχη διεθνή ἀξίαν καὶ θέσιν ὁ Björnsson, εἶναι ὁμως καὶ μένει προπάντων «en Normand», ἓνας Νορβηγός· συγκεντρώνει μέσα του ὅλην τὴν ζωὴν τῆς φυλῆς του φύσις θεομῆ, ὀρητικῆ, θέλει προπάντων νὰ ζῆσῃ — ἴσως ἴσως, κατὰ βάθος, μόνον αὐτό! — νὰ ζῆσῃ, καὶ ὄχι from second hand, ὄχι νὰ ψυχολογήσῃ τὴν ζωὴν μέσ' ἀπὸ τὸ γραφεῖόν του — ἀλλὰ νὰ λάβῃ ἀπ' εὐθείας μέρος εἰς τὴν ζωὴν, νὰ αἰσθάνῃ ὁ ἴδιος τοὺς ἀγῶνάς της, τὰς ἤτας της, τὰς νίκας της, τοὺς παλμούς της! Ὁ Björnsson αἰσθάνεται — δὲν ψυχολογεῖ, ὅπως ὁ Ibsen καὶ αἰσθάνεται μὲ ὀρμὴν, μὲ παραφορὰν κάθε ζήτημα — καὶ τὸ μικρότερον — τὸν κάμνει νὰ παθαίνεται, νὰ ἐνθουσιάζεται, ν' ἀγαπᾷ ἢ νὰ μισᾷ... Φυσικῶς ἢ τοιαύτη ὀρητικότης τὸν ἀναγκάζει καὶ ν' ἀλλάξῃ συχνὰ ἰδέας, ἀκόμη καὶ ἀρχὰς ἴσως, καὶ πολλοὶ τὸν κατηγοροῦσαν δι' αὐτό· ἀλλὰ δὲν εἶχαν δίκαιον δὲν ἤλλαζεν ἰδέας ἀπὸ κουφότητα ἢ ἀπὸ ἀλλοπροσάλλον χαρακτῆρα, μετεβάλλετο ἀπὸ πεποιθῆτον ἐκά-

στοτε καὶ ὁμολογεῖ μόνος του, ὅτι εἶχε σφάλει. Εἶχε τὴν ταχύτητα τῆς ζωῆς καὶ ἔσπεε καθὼς ἐκείνη ἔβει ἤτο αὐτὸς ἢ ζωὴ, τοῦλάχιστον ἢ ζωὴ τῆς πατρίδος του, καὶ ὄχι μικρὸν μέρος τῆς ζωῆς τοῦ Βορρᾶ, τῆς ὅλης εὐρωπαϊκῆς ζωῆς ἴσως. Ὁ Björnsson ἦτο impulsiviste, εἰς ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως...

ΜΠΟΡΝΣΤΙΕΡΝΕ ΜΠΟΡΝΣΣΟΝ

Ἄν τὴν μορφήν τοῦ Ibsen ξαντλή περίπου τὸ δραματικὸν του ἔργον, τῆς μορφῆς ὁμως τοῦ Björnsson τὴν κατανόησιν δὲν τὴν δίδει διόλου πλήρη ἢ λογοτεχνικὴ του παραγωγή, ἂν καὶ τόσον πλουσία: «Ἐξῆσαι περισσότερον παρὰ ποῦ ἔκαμα ποιήματα», λέγει κάποιον. Ὁ Björnsson δὲν ὑπῆρξε μόνον λογοτέχνης, ὑπῆρξε καὶ πολιτικὸς — ἀνεπίσημος μὲν, ἀλλ' ὁ μεγαλύτερος τῆς πατρίδος του. Αὐτὸς ἐξύπνησε τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῆς φυλῆς του, μὲ κάθε τρόπον, ὄχι μόνον μὲ τὴν λογοτεχνίαν, — μὲ διαλέξεις, μὲ πολιτικὰς συζητήσεις, μὲ ταξείδια, μὲ τὴν προσωπικὴν του ἀνάμειξιν εἰς ὅλα καὶ παντοῦ καὶ οἱ στίχοι του, ποῦ ἀποτελοῦν τὸν ἐθνικὸν νορβηγικὸν ὕμνον:

Ja, vi els ker dette landet, ...
(Ναί, ἀγαποῦμε τὸν τόπον αὐτόν, ...)

ἐφαρμόζονται εἰς αὐτὸν κατ' ἐξοχίαν: *Ναί, ὁ Björnsson ἀγαποῦσε τὸν τόπον αὐτόν.* Τὸ 1905 — ἢ ἀπὸ τὴν σουηδικὴν ἐπικυριαρχίαν ἀπόσπασις καὶ ἐντελῶς ἐλευθέρως ἀποκατάστασις τῆς Νορβηγίας — εἶναι πολὺ περισσότερον ἰδικὸν του ἔργον, ἀπὸ ὅ,τι φαίνεται. Ὁ Björnsson ἦτο ἐκ φύσεως — καθὼς ὠραία λέγουσιν οἱ «Times» τοῦ Λονδίνου — ὀδηγὸς τοῦ πλήθους, δημαγωγός — μὲ τὴν καλὴν σημασίαν ὁμως τῆς λέξεως. Ἠγάπα τοὺς πολλούς, τὴν μᾶζαν, τὴν ὀλότητα

καὶ ἐκολακεύετο συγχρόνως ν' ἀγαπᾶται ἀπὸ αὐτήν, — ἄλλη ἀντίθεσις πρὸς τὸν ἐκλεκτικόν, τὸν ἀριστοκρατικόν, τὸν ἀτομιστὴν Ibsen, τὸν μὴ ἐνδιαφερόμενον διὰ τὸ πλῆθος, τὸν ἀγαπῶντα τὴν ἐσωτερικὴν ψυχικὴν ζωὴν, τὸν κηρύσσοντα τὸν ὑπεράνθρωπον, ὄχι τὸν ὀλικὸν τοῦ Nietzsche, ἀλλὰ τὸν πνευματικόν, τὸν ψυχικόν... — Εἶναι δὲ φυσικόν, ὅσοι εὐκόλως ἐνθουσιάζονται οἱ ἴδιοι, νὰ ἐνθουσιάζων καὶ τοὺς ἄλλους καὶ ὅσοι πιστεύουν εἰς τὸ καλόν, εἰς τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, ὅσοι εἶναι ὀπτιμισταί — καὶ ἓνας μεγάλος ὀπτιμιστῆς ἕως τὴν τελευταίαν του πνοὴν ἦτον ὁ Björnsson — νὰ κάμνουν εὐκόλως καὶ τοὺς ἄλλους νὰ πιστεύουν καὶ ν' ἀποκτοῦν πολλοὺς ὀπαδούς, διότι ἡ μᾶζα θέλει νὰ πιστεῖ... Εἰς ἐπίμετρον εἶχε καὶ ἐξωτερικῶς ἢ φύσις προκίσει τὸν Björnsson μὲ ἀνάλογα χαρίσματα: ἀνάστημα ἐπιβάλλον καὶ ὑψηλόν, κινήσεις ζωηραί, δυνατὴ καὶ μελωδικὴ φωνή... Ἄν ἔξη εἰς τὴν Ἀμερικὴν, θὰ ἐξελέγετο διαρκῶς πρόεδρος τῆς δημοκρατίας εἰς τὴν Νορβηγίαν ἦτον ὁ χωρὶς στέμμα βασιλεὺς, καθὼς γράφουν αἱ γερμανικαὶ ἐφημερίδες!

Ὅχι ὀλιγώτερον ταραχώδης, χεῖμαρρος ἦτο καὶ ἡ ἐξωτερικὴ του ζωὴ: πότε δημοσιογράφος, πότε διευθυντῆς θεάτρων, πότε ταξιδεύει εἰς τὴν Ρώμην, πότε κατοικεῖ εἰς τὴν Γαλλίαν, πότε κάμνει διαλέξεις εἰς τὴν Ἀμερικὴν... Καὶ διὰ ν' ἀποθάνῃ ἀκόμη, ἔφυγεν εἰς τὸ Παρίσι καὶ ὁμως ἔγραψε τὸ ποίημα:

«Syng mig hjem,
Om I han,
Jeg vil dø
I mit land...»

(«Φέρτε με μὲ τὸ τραγοῦδι σας πίσω, ἂν μπορῆτε θέλω νὰ πεθάνω στὴν πατρίδα μου...»). Δηλαδή ἔφυγε κυρίως διὰ νὰ μὴ ἀποθάνῃ, ἤθελε νὰ ζῆσῃ, νὰ δράσῃ ἀκόμη, ὁ ἀκούρατος· ἀλλ' ὁ ὀπτιμισμὸς τὸν ἐνεκλήθη αὐτὴν τὴν φορὰν — ὅστερ' ἀπὸ μάχην ἀληθῶς ἐκ τοῦ συστάδην — ἀπὸ τοῦ θανάτου τὸν ἐκαμπτον πεσοπισμὸν...

Ἡ Νορβηγία γίνεται μὲ μικρότερη, μὲ φτωχὴ χώρα ἀπὸ τὴ στιγμὴ, ποῦ μὲ τῆς φύσεως του τὸν ἀνεξάντλητο πλοῦτο μᾶς ἔφυγε... «γράφει μία ἐφημερίς τῆς Χριστιανίας. Ἄλλ' ἂν ἡ Λανία, κατὰ τὸν Andersen, εἶναι «αἰωνία φωλαῖα

¹ » Aa den store befaler,
Vældig i alt han va!
I digte, i daad, i taler,
I alle de byrder for Norges skyld,
Som engang hans skuldre bar...»

» Ω ὁ μεγάλος ἀρχηγός,
Ἰσχυρὸς σὲ ὅλα ἦταν!
Σὲ ποιήματα, σὲ πράξεις, σὲ λόγους,
Σὲ ὅλα τὰ βάρη, ποῦ γιὰ χάρι τῆς Νορβηγίας
Ἐσῆκωσε στοὺς ὄμους του...»

(Ἀπὸ τὸ «Νεκρικὸ Τραγοῦδι» τοῦ Knut Hamsun).

κύκλων», ἡ Νορβηγία εἶναι ἴσως αἰωνία φωλεὰ ἀειτῶν...

(Εἰς τὸ ἐπόμενον τεύχος: Ἐν βλέμμα εἰς τὸ λογοτεχνικὸν ἔργον τοῦ Björnson).

Ἀθήναι, 10 Μαΐου (27 Ἀπριλίου) 1910.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ

Η ΖΩΗ ΤΟΥ BJÖRNSON ΕΙΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΣ

(ΝΕΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ)

- 1832, 8 Δεκ. ἐγεννήθη ὁ Björnsterne Björnson εἰς τὸ κρεσφυτέριον (Prästegaard) Björgan εἰς τὸ Κβίανε τῆς ἐπαρχίας Österdalen (Ἀνατολ. Νορβηγία).
- 1852, φοιτητῆς: 1853, ἤρχισε γὰ γράφει κριτικὰς διὰ βιβλία καὶ θέατρα εἰς τὰς ἐφημερίδας.
- 1856, ἐγίνε συντάκτης τῆς «*Εἰκονογραφημένης Λαϊκῆς Ἐφημερίδος*» (Illustreret Folkeblad), ὅπου ἐδημοσίευσεν—ἀνωνύμως—τὰ πρῶτά του διηγήματα.
- 1856, ἔγραψε τὸ «*Μεταξὺ τῶν Μαχῶν*» (Mellem Slagene).
- 1857, ἐξέδωκε τὴν «*Συντῆξε Σολμπάκκεν*» (Synnöve Solbakken).
- 1857, διευθυντῆς τῆς «*Ἐθν. Σκηπῆς*» εἰς τὸ Μπέργκεν.
- 1858, ἐδόθη εἰς τὸ ἴδιον θέατρον τὸ «*Χάλτε-Χούλντα*» (Halte - Hulda).
- 1858, ἐνυμφεῦθη τὴν Καρολίαν Ράιμερς.
- 1859, ἐγκαθίσταται εἰς τὴν Χριστιάνιαν. Ἐδημοσίευσεν τὸ περίφημον ποίημά του, «*Ναί, ἀγαπῶμε τὸν τόπον αὐτῶν...*» (Ja, vi elsker dette landet, ...), ποῦ ἐγίνε ὁ ἐθνικὸς ὕμνος τῆς Νορβηγίας.
- 1860-3, πρῶτόν του ταξίδιον εἰς τὸ ἐξωτερικόν (Ῥώμη, Παρίσι), με χορήγημα τοῦ Κράτους.
- 1863, λαμβάνει μικρὸν ἐτήσιον «*ποιητικὸν χορήγημα*» ἀπὸ τὸ κράτος.
- 1864, ἐξέδωκε τὴν «*Μαρίαν Στούαρτ εἰς τὴν Σκωτίαν*».
- 1865, ἐγίνε «*διευθυντῆς τῆς σκηνοθεσίας*» εἰς τὸ θέατρον τῆς Χριστιανίας.
- 1867, παρητήθη ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτήν.
- 1868, ἐξέδωκε τὴν «*Ψαροπούλα*» (Fiskerjenten).
- 1870, ἐξέδωκε τὰ «*Ποιήματα καὶ Ἄσματα*» (Digte og Sange), καὶ τὸ «*Ἀρχαῖον Γκέλλνε*» (Arnljot Gelline) διευθυντῆς τοῦ «*Νορβηγικοῦ Θεάτρον*» τῆς Χριστιανίας.

- 1871, ἤρχισε τὴν πρώτην του περιοδείαν διαλέξεων.
- 1872, ἐξέδωκε τὸν «*Σίγκουρδ Γιόρσαλφαρ*» (Sigurd Jorsalfar) καὶ τὸ τελευταῖόν του χωρικὸν διήγημα «*Τὸ Τραγοῦδι τῆς Νύμφης*» (Brudeslaatten). Πρῶτη λαϊκὴ ἐκδοσις εἰς τὴν Κοπεγχάγην τῶν «*Διηγημάτων*» του.
- 1873, Δεύτερόν του ταξίδιον εἰς τὴν Ἰταλίαν.
- 1875, ἐξέδωκε τὸν «*Συντάκτην*» (Redaktören), 1875 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Νορβηγίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Aulestad εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ Gausdal.
- 1877, ἐξέδωκε τὸν «*Βασιλέα*» καὶ τὴν «*Μαργχίλδην*».
- 1879, ἐξέδωκε τὴν «*Λεοράδαν*», (Det ny System) «*Τὸ Νέον Σύστημα*» καὶ τὸν «*Πλοίαρχον Μανοάναν*».
- 1880-1, περιοδεία διαλέξεων εἰς τὴν Ἀμερικὴν.
- 1882, ἐξέδωκε τὸ διήγημα «*Σκόνη*» (Stön) καὶ ἐώρτασε τὴν ποιητικὴν 25ετηρίδα του εἰς τὸ Aulestad.
- 1882-7, διέμεινε εἰς τὸ Παρίσι.
- 1883, ἐξέδωκε τὸ «*Ἐνα γάντι*» (En Handske) καὶ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ «*Υπεράνω τῶν δυνάμεων*» (Over Evne).
- 1884, ἐξέδωκε τὸ «*Σημαιοφορεὶ ἡ πόλις καὶ ὁ λιμὴν*» (Det flager i Byen og paa Havnen).
- 1885, ἐξέδωκε τὸ «*Γεωγραφία καὶ Ἔρως*» (Geografi og Kærlighed).
- 1887, ἤρχισε ἀπὸ τὴν Δανίαν τὴν μεγάλην του περιοδείαν διαλέξεων μετὰ τὸ πολυκροτὸν θέμα «*Μονογαμία καὶ πολυγαμία*».
- 1889, ἐξέδωκε τὸ «*Στοῦ Θεοῦ τὸ δρόμο*» (Paa Guds Veje).
- 1892, τὸ διήγημα «*Τὰ χέρια τῆς μητέρας*» (Mors Händer).
- 1894, ἐξέδωκε τὰ «*Νέα διηγήματα*».
- 1895, ἐξέδωκε τὸ β' μέρος τοῦ «*Υπεράνω τῶν δυνάμεων*» (Over Evne).
- 1898, ἐξέδωκε τὸ «*Παῦλος Λάγκε καὶ Τόρα Πάρμπεργ*».
- 1901, ἐξέδωκε τὸ «*Laboremus*».
- 1902, τὸ «*Στὸ Στοργόβε*» (Paa Storhove).
- 1903, ἔλαβε τὸ βραβεῖον Νόμπελ τῆς λογοτεχνίας.
- 1904, ἐξέδωκε τὸ «*Ἡ χώρα τοῦ φωτός*» (Daglannet).
- 1906, τὸ διήγημα «*Mary*».
- 1907, ἐώρτασε τὸ μεγάλο ἐκδοτικὸν κινῆμα τοῦ Γκέλλνετ εἰς τὴν Κοπεγχάγην τὴν 75^{ην} ἐπέτειον τῆς γεννήσεως τοῦ Björnson μετὰ ἐκδοσιν λαϊκῆν τῶν Διηγημάτων του εἰς 65,000 ἀντίτυπα.
- 1909, ἐξέδωκε τὴν Κωμῶδιαν: «*Naar den ny Vin blomstret*».
- 1909, 8 Νοεμβρ. ἀνεχώρησε διὰ τὸ Παρίσι, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 26 Ἀπριλ. 1910.

N. X.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΦΡΑΓΙΣΤΟΠΟΙΑ

Σχεδίασμα Π. Ρούμπου

ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΜΑΡΚ ΤΟΥΑΙΝ

Ο Μάρκ Τουαίν, ὁ περιώνυμος εὐθυμογράφος τῶν Ἀμερικανῶν, ποῦ ἀπέθανε τελευταίως, ἐλέγετο μετὰ τὸ ἀληθινόν του ὄνομα Σαμουήλ Λάγκχορν - Κλέμενς. Εἶχε γεννηθῆ εἰς τὴν Φλωρίδα κατὰ τὸ 1835. Ὁ βίος του ὑπῆρξε πολυτάραχος. Ἐκαμε τὸν τυπογράφον, τὸν χρυσοθήραν, τὸν πιλότον, τὸν ἀρχισυντάκτην εἰς μίαν ἐφημερίδα τῆς Καλιφορνίας. Ἐκαμε πολλά ταξίδια, καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα 15 ἔτη, διαλέξεις εἰς πλεῖστα μέρη τῆς γῆς. Τὰ ἔργα του ἀποτελοῦν βιβλιοθήκην δλόκληρον. Μερικὰ του διηγήματα καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν αὐτοβιογραφίαν του ἔχουν δημοσιεῦσαι καὶ τὰ «*Παναθηναία*».

Τὸν χαρακτηροῦν οἱ κριτικοὶ καὶ βιογράφοι του ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς πρωτοτυπωτέρους Ἀμερικανούς, ὅχι μόνον συγγραφεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων. Τὰ εὐθυμα ὁμῶς ἀστεία του, ποῦ κινοῦν εἰς διηρηκτοὺς γέλωτας τοὺς Ἀγγλοσάξωνας συμπατριώτας του, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον τοπικὰ καὶ ἀκατάληπτα διὰ τοὺς Εὐρωπαϊκούς ἀναγνώστας. Εἶναι ἀταίριαστα μετὰ τὸ λατινικὸν πνεῦμα. Ἀλλ' εὐρίσκονται μέσα εἰς αὐτὰ ἀπειροὶ ἐξαιρέσεις ποῦ ἔκαμαν ὅλον τὸν κόσμον νὰ σπαρατῶν ἀπὸ τὰ γέλοια. Ἄς ἀφήσωμεν τὸ γνωστότατον ἐκεῖνο διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου ὁ Μάρκ Τουαίν διηγείται πῶς ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἐφθασεν εἰς τὴν ἀγνωστον ἠπειρον καὶ εἶδε παρατεταγμένους τοὺς ἰθαγενεῖς εἰς τὸ ἀκρογιάλι.— Εἶπε δὲ Κολόμβος, τὸν ἠρώτησεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν.— Ναί, καὶ οἷς εἶπε οἱ Ἀμερικανοὶ, δὲν εἶν' ἔτσι; ἀπήντησεν ὁ διαπλευσας τὸν ὠκεανόν. Τότε ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἐσθιροδέριμων ἐστράφη περιλυσπος πρὸς τοὺς ὁμοφύλους του:— Περιττόν νὰ κρυβώμαστε, κύριοι, μᾶς ἀνεκάλυψαν!...

Καὶ τὸ καταπληκτικὸν ἐκεῖνο, μετὰ τὸ ὁποῖον, γράφων τὰς ἀναμνήσεις τῆς δημοσιογραφικῆς του ζωῆς, ἐσατύρισε τὴν κατάχρησιν τῶν συνεντεύξεων. Ἐνας νεαρὸς ρεπόρτερ ἐρωτᾷ ἓνα ἐπίσημον, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ τοῦ ἀραδιάζει μετὰ σοβαρώτατον ὕψος τὰ περιεργότερα τῶν πραγμάτων τοῦ λέγει εἰς τὸ τέλος ὅτι, τὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς, δὲν δύναται νὰ βεβαιώσῃ τὸν ρεπόρτερ ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ποῦ τοῦ ἔδωκε τὴν συνέντευξιν:

— Ὁ ἀδελφός μου κ' ἐγώ, ἤμεθα δίδυμοι μᾶς ἔκαναν λουτρό μέσα στὸ ἴδιο μπάνιο. Μιὰ μέρα, ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο μας πνίγηκε καὶ δὲν κατοῦ-

θώθη νὰ ἐξακριβωθῇ ποῖος ἀπὸ τοὺς δύο ἦτο ὁ πνιγμένος!

Καὶ ἡ περίφημη ἐκείνη σάτυρά του μετὰ τὸ ὄρολογι ποῦ ἀρχισε νὰ χαλᾷ καὶ τοῦ τὸ ἀποχάλασαν οἱ ὄρολογάδες, εἰς τρόπον ὅστε, ἐνῶ ἡ ἀρχικὴ τιμὴ του ἦτο διακόσια δολλάρια, νὰ φθάσῃ μετὰ τὰς ἐπιδιορθώσεις νὰ στοιχίσῃ τρεῖς χιλιάδες! Τὸ ἐπῆγεν ἐπὶ τέλος εἰς ἓνα, ὁ ὁποῖος τὸ ἐξεβίδωσε καὶ τὸ ἐξήταξεν, ἐνῶ ὁ Μάρκ Τουαίν ἐξήταξε τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ ὄρολογα.

«*Ἄφνης, γράφει, τὸν ἀνεγνώρισα. Ἦτο παλαιὰ γνωριμία, ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀθλίους ποῦ τὸ εἶχα ξαναπαίει, ἱκανώτερος νὰ ξανακαρφώσῃ μίαν ξεκαρφωμένην ἀτμομηχανήν, παρὰ νὰ διορθώσῃ ὄρολογι. Ὁ κακοῦργος ἐπεθεώρησε ὅλον τὸν μηχανισμόν μετὰ μεγάλην προσοχήν, ὅπως οἱ ἄλλοι, καὶ ἐξέφερε τὴν ἐτυμηγορίαν του μετὰ τὴν ἰδίαν αὐτοπεποίθησιν:*

«— Κάνει παραπολὺ ἀτμό, ἔπρεπε νὰ φήσεται ἀνοικτὴν τὴν ἀσφαλιστικὴν βαλβίδα.

«*Ἄντι ἀπαντήσεως τοῦ κατάφερα μιὰ τρομερὴ γροθιά στὸ κεφάλι. Ἀπέθανε ἀπὸ τὴ γροθιά, καὶ ἠναγκάσθη νὰ τὸν θάψω μ' ἔξοδα δικὰ μου...*

«*Ὁ μακαρίτης ὁ θεὸς μου Γουλιέλμος (θεὸς σχωρῶστον) συνείδησε νὰ λέγῃ πῶς τὸ καλὸ*

ἄλογο εἶναι καλὸ ἄλογο ἕως τὴν ἡμέραν ποῦ θάφηνιάσῃ διὰ πρώτην φοράν, καὶ τὸ καλὸ ὄρολογι ἕως δτου τὸ πιάσουν οἱ ὄρολογάδες στὰ χέρια τῶν καὶ τοῦ κάμουν μάγια. Καὶ εἶχε δίκιο ὁ θεὸς Γουλιέλμος!»

***

Δὲν ἐφείδετο κανένα καὶ τίποτε ἡ κωμικὴ του εἰρωνεία δὲν ἐσυγκινεῖτο ὁ Τουαίν, δὲν εἶχε εὐαισθησίαν, οὐδὲ ἔπλαττεν ὄνειρα ἰδανιστικὰ ἢ φαντασία του. Ἐσατύρισε μάλιστα χωρὶς οἰκτιρμῶν τὰ γοητευτικὰ ὄνειροφαντάσματα τῶν ἀνθρώπων εἰς ἓν ἀπὸ τὰ διασημότερα διηγήματά του, τὸν *Πηδᾶντα Βάτραχον*. Ὁ βάτραχος αὐτὸς εἶναι ἐξημερωμένος τὸν ἐγύμνασεν ὁ κύριός του νὰ κάμῃ ἐκτάκτου ὕψους καὶ μήκους ἄλματα, καὶ θέλει νὰ δεῖξῃ τὰ θαυμάσια προτεγήματα τοῦ ζώου εἰς ἓνα ξένον, — νὰ τὸν καταπλήξῃ μετὰ τὸν θαυμάσιον βάτραχον. Ἐνας ὁμῶς ἀστεῖος φίλος του ἱεροκρυφίως ἐπρόφθασε νὰ παραγεμίσῃ τὴν κοιλίαν τοῦ βατραχου μετὰ σάγια, καὶ ὁ ἄλτης βάτραχος, ἀπὸ τὸ βάρος, δὲν ἐμποροῦσε οὔτε νὰ κινήθῃ. Οὕτω ἀπεδείκνυνεν ὁ Τουαίν τὴν ἦταν τῆς εὐεξάπτου φαντασίας

ἀπέναντι τῶν ἐμποδίων τῆς πραγματικότητος. Ἦτο ὁ ἀσπονδος ἐχθρὸς πάσης χιμαίρας.

Ἐγελούσεν ὅμως ἐνίοτε ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ γελά. Παραδειγμα ἢ ἀφήγησις τῆς ἐπισκέψεώς του εἰς τὸ γερμανικὸν πανεπιστήμιον τῆς Αἰδελβέργης, ὅπου περιγράφει τὸν φοιτητὴν πὺν δὲν ἐκατόρθωσε ποτὲ νὰ φοιτήσῃ! Ἐγλέντησε τόσο πολὺ τὴν βραδυνὰ τῆς ἐγγραφῆς του, ὥστε, μετὰ βραχεῖαν ἀλλ' αὐστηρὰν συνέντευξίν του μετὰ τὸν πρύτανιν, ὅστις τοῦ ἀπέδειξεν ἀκαδημαϊκῶς ὅτι ἡ δημοσία τάξις «ἔσχε τὴν τιμὴν» νὰ διαταραχθῇ ἀπὸ αὐτόν, ἐκάθησε τρεῖς μῆνας εἰς τὴν φυλακὴν. Τὴν ἀποφυλάκισίν του ἐώρτασε με συμπόσιον· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀπέληξε εἰς νέαν παράβασιν τῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων, ἐπομένως εἰς ἄλλους τρεῖς μῆνας φυλακῆν. Ὄταν, ἐξήλθε ἐλεύθερος, ἔκαμε τέτοια πηδήματα διὰ νὰ ξεμουδιάσῃ, ὥστε ἔπεσε κ' ἔσπασε τὸ πόδι του. Ἐχρησιάσθη ἄλλους τρεῖς μῆνας νὰ καθήσῃ εἰς τὸ νοσοκομεῖον διὰ νὰ θεραπευθῇ. Ἦλθαν ἐν τῷ μεταξὺ αἱ διακοπαί, ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, καὶ τὰ παρακάτω, τοῦ συνέβησαν ἀνάλογα δυστυχήματα, καὶ ἐφθάσεν ἔτσι ὁ φοιτητὴς εἰς βαθὺ γῆρας, δίχως νὰ κατορθώσῃ νάκουσῃ οὔτε ἓνα μάθημα.

***

Ἀλλὰ καὶ ἡ νεωτέρα Ἑλλάς δὲν ἐγλύτωσεν ἀπὸ τὰ σατυρικά του βέλη. Εἰς ἓν ἀπὸ τὰ παλαιότερα βιβλία του, τὸ «Ὀδοιπορικὸν τῶν Γιάγκηδων Χατζήδων», διηγείται πῶς ἐπεσκέφθη κατὰ τὰ 1867, διὰ μίαν καὶ μόνην νύκτα τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ἀφοῦ παρεβίασε λάθρα τὴν κἀθαρσιν εἰς τὸν Πειραιᾶ, μετὰ τρεῖς ἄλλους συντρόφους του· πῶς ἐπῆραν πεζοὶ τὸν δρόμον, καταδιωκόμενοι, ὄχι ἀπὸ τὴν ἀστυνομίαν, ἀλλ' ἀπὸ μυριάδας σκυλιὰ τοῦ Πειραιῶς, πῶς ἔβλεβαν καθ' ὁδὸν σταφύλια, πῶς παρεβίασαν, διαφθείραντες μετὰ χροῖα τὸς φρουρούς, τὴν εἴσοδον τῶν Προπυλαίων, πῶς ἐθαύμασαν τοὺς ἐρειπωμένους ἀρχαίους ναοὺς καὶ τὴν κοιμωμένην πόλιν, ἀπὸ ψηλά. «Υπὲρ τὰς κεφαλὰς μας οἱ μεγαλοπρεπεῖς κίονες, ὑπέροχοι μ' ὄλην των τὴν ἐρείπωσιν— ὑπὸ τοὺς πόδας μας ἡ δνειρευομένη πόλις— εἰς τὴν μακρονήν ἀπόστασιν ἢ ἀργυρᾶ θάλασσα— δὲν ὑπάρχει εἰς

ὄλην τὴν οἰκουμένην ἄλλη εἰκὼν ἔστω καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ τόσοσιν ὠραία!»

Κ' ἐξακολουθεῖ: — «Καθὼς ἐστράφημεν κ' ἐπροχωρήσαμεν διὰ μέσου τοῦ ναοῦ, ἐπόθησα, ἐκείνοι οἱ ἐνδοξοὶ ἄνδρες πὺν εἶχαν καθήσει ἐκεῖ εἰς περασμένους καιρούς, νὰ ἤρχοντο πάλιν καὶ νὰ ἐφανισθοῦν εἰς τὰ περιεργὰ βλέμματά μας— ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Δημοσθένης, ὁ Σωκράτης, ὁ Φωκίων, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Ἐδ- κλειδῆς, ὁ Πίνδαρος, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Πραξιτέλης, ὁ Φειδίας, ὁ Ζεῦξις ὁ ζωγράφος. Τί ἀστερισμὸς ἐνδόξων ὀνομάτων! Ἀλλὰ περισσότερον ἀπ' ὅλους ἐπόθησα τοῦτο: ὁ γερο- Διογένης, ὁ ψάγων τόσοσιν ὑπομονητικῶς μετὰ τὸ φανάρι του, ὁ ἐρευνῶν μετὰ τόσοσιν ζῆλον διὰ νὰ εὔρη ἓνα καὶ μόνον τίμιον ἄνθρωπον εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἡμποροῦσε νὰ πᾶρη τὴν βόλταν του ἐκεῖ κοντὰ καὶ νὰ σκουνοτυφλήσῃ στὴ συντροφιά μας. Δὲν εἶναι, ἴσως, ὀρθὸν νὰ τὸ εἰπῶ, ὑποθέτω ὅμως ὅτι θὰ ἔσβυνε τὸ φανάρι του.»

Καὶ ἀργότερα, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς συντροφίας, διὰ νυκτὸς πάλιν καὶ μετὰ πεζοπορίαν, εἰς τὸν Πειραιᾶ, μετὰ νέας ἀποπειράς νὰ κλέψουν σταφύλια ἀπὸ τὰμπέλια, τὸν ἐκπλήσσει τὸ πλῆθος τῶν ἀγροφυλάκων καὶ τὸν κάμνει νὰ κάμῃ δικτικὰς παρατηρήσεις.

«Κάθε χωράφι, εἰς ὅλον τὸν μακρὸν δρόμον, ἐφρουρεῖτο καὶ ἀπὸ ἓνα ἔνοπλον σκοπὸν» μερικοὶ ἀπὸ τοὺς φρουροὺς ἐκοιμῶντο, ἦσαν ὅμως ἔτοιμοι νὰ σηκωθοῦν. Αὐτὸ δεκνύει τί εἶδος τόπος εἶναι ἡ σύγχρονος Ἀττικὴ— κοινωνία ὑπόπτων χαρακτήρων. Ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔμεναν ἐκεῖ διὰ νὰ φυλάττον τὰς ἰδιοκτησίας των ἀπὸ τοὺς ξένους, ἀλλὰ ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον· διότι ξένοι σπανίως ἐπισκέπτονται τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ, καὶ ὅταν πηγαίνου ἐκεῖ, πηγαίνου μετὰ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, καὶ ἡμποροῦν νὰγοράσουν ὅσα θέλουσιν σταφύλια μετὰ τὸ τίποτε. Οἱ σημερινοὶ κάτοικοι εἶναι διάσημοι καταπατηταὶ καὶ παραπονηταί, ἂν ἡ κακογλωσσία λέγει τὴν ἀλήθειαν γι' αὐτοὺς, κ' ἐγὼ προθύμως πιστεύω πῶς λέγει.»

Αὐτοὶ ἦτο ἡ παλαιὰ γνωριμία τοῦ Μαρκ Τουαῖν μετὰ τοὺς Ἀθηναίους τοῦ 67, — μαύρη γνωριμία, ἀφοῦ ἔγενε μάστιχα νύκτα.

[Ἐφάνισματα]

ΣΤΑΥΡΟΣ ΠΡΑΞΙΑΣ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Θάνατος ἀνεμώνης

Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν δίκαιον νὰ φοβῶνται τὸν θάνατον. Τὸ νάποθάνῃ κάνει, τὸ νὰ ὑποφέρει ὅλα τὰ βάσανα τοῦ κόσμου πρὶν κλείσῃ τὰ μάτια του, τὸ νάντικρῶσθαι εἰς μίαν στιγμὴν ἀγωνίας τὴν ἀβεβαιότητα καὶ τὸ χάος, ἀποχωριζόμενος μίαν βεβαίαν καὶ ὁμοσήμερον δελτικὴν ματαιότητα, χάριν μῆς προβληματικῆς αἰωνιότητος, εἶναι ἤδη ἀριετὰ δυσάρεστα πράγματα. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτὰ. Τὸ κρανίον τῆς παραδόσεως, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν: «Τὶ ἐπέρασα τὸ ξέρω. Τί μοῦ μέλλεται νὰ περάσω ἀκόμα, δὲν τὸ ξέρω», ἔκαμνε ὅσους τὸ ἔβλεπαν νὰ ξεκαρδιζῶνται ἀπὸ τὰ γέλια. Τί εἰμποροῦσε τάχα νὰ περάσῃ ἀκόμη μίαν γυνὴ καὶ ἔλασιν νεκροκεφαλῇ; Ἦλθεν ὅμως ἡ γρηῃ, τὴν ἔβλεπεν εἰς τὰ κάρβουνα, καὶ ἡ ἀνησυχία τῆς νεκροκεφαλῆς ἐδικαιώθη. Μετὰ τὸν θάνατον δὲν τελειοῦν πάντοτε τὰ βάσανα τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἀπλοῖκοι ἄνθρωποι τὸ γνωρίζου καὶ τὸν φοβῶνται. Ἐκεῖνοι πὺν τὸν περιφρονοῦν καὶ τινάζου τὰ νυαλὰ των εἰς τὸν ἀέρα ἢ παραδίδου τὴν ψυχὴν των εἰς τὰ κύματα, πληροῦν ἀκριβὰ τὴν ἀπρονοσίαν καὶ τὴν μεγαλαυχίαν των. Καὶ ἔχομεν πρόσφατον καὶ θλιβερόν παράδειγμα τὸν δυστυχημένον αὐτὸν Γιαννόπουλον, ὁ ὁποῖος ἐχάθη, στεφανωμένος μετὰ ἀνθῆ, ὅπως λέγει ἡ παράδοσις, εἰς τὰ ἱερὰ νερά τῆς Σαλαμίνος.

Ἐσθῆνησα τὴν μοῖραν του πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, ἐλείποντο τὰ τέκνα τῶν γυναικῶν, πὺν δὲν εἰμποροῦν νάποθάνου τὸν εἰρηκτικὸν θάνατον τῆς ἀνεμώνης, ἀκόμη καὶ ὅταν τὸν ἐξαγοράζου μετὰ κάθε θυσίαν, καὶ ἐσώκησα μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ αὐθάδης ζωὴ δὲν θὰ ἐδοκίμαζε νὰ ἐκδικηθῇ περισσότερον τὸν ἄνθρωπον, πὺν τόσοσιν ὑπερήφανα τὴν ἐπεριφρόνησιν. Ἦ περιφρονηθεῖσα ὅμως ζωὴ ἐφάνη ἀμειλικτος. Καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἔφυγε λάθρα ἀπὸ τὸν κόσμον, διὰ νάποθάνῃ τὴν εἰρωνείαν ἐνὸς τάφου καὶ τὴν ματαιότητα ἐνὸς ἐπιγράμματος εἰς τὸ μάρμαρόν του, ἔπαθεν ὅσα δὲν ἔπαθεν ὅλοι μαζί οἱ φεύγοντες ἀπὸ τὸν κόσμον ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει. Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἂν εἰμπορῇ νὰ μετανοήσῃ ἀκόμη ἐκεῖ ὅπου ἐρύσεται, θὰ μετανοή πικρὰ διότι δὲν ἔμεινε νὰ στραγγίσῃ ὄλον τὸ ποτήριον τῆς ζωῆς εἰς τὸν μάταιον αὐτὸν κόσμον, ἀντὶ νὰ τὸ ἀδειάσῃ μετὰ τὰ ἴδια του χέρια μέσα εἰς τὰ νερά τῆς Σαλαμίνος.

***

Χιλιάδες εἶναι προτιμότερον νὰ λάβῃς κακὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὸν τάφον σου, ἔλεγεν ὁ Σαίξπηρ, παρὰ νὰ ἐμπέσῃς εἰς τὰς γλώσσας τῶν ἠθοποιῶν. Ἦ κακολογία ὅμως τῶν τελευταίων, τὴν ὁποίαν κατέστησε παροιμιώδη τὸ σαίξπηρικὸν ἀπόφθεγμα, εἶναι ἀδωότερα ἀπὸ μολόχαν, ἐμπρός εἰς τὴν εὐφημίαν τῶν ἐπιηδειῶν ὑμνητῶν. Καὶ ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον πὺν τοὺς προκαλέσῃ, ἀποθνήσκων ὀλιγον διαφορετικῶς ἀπὸ τὸν τρόπον, μετὰ τὸν ὁποῖον ἀποθνήσκουσι οἱ κοινοὶ ἄνθρωποι! Θὰ ἦτο προτιμότερον δι' αὐτὸν ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ εἰλογίαν, χολέραν, βουβωνικὸν λοιμὸν ἢ γεροντικὴν ἐξάντησιν, παρὰ νὰ ἐξαγοράσῃ ἓνα ποιητικὸν θάνατον, μετὰ τὴν διαπόμπειν, τὴν ἀντιλογίαν καὶ τόσοσιν ἀλλήλοσπαραγμοὺς γύρω ἀπὸ τὸν νεκρὸν του. ἴσως εἶναι ἀνευλαβὴς μίαν ἀνακεφαλαίωσιν τῆς μοναδικῆς αὐτῆς ἐπιταφίου ἱεραουργίας. Ἀλλὰ κάθε ἐπιφύλαξις ἀποβαίνει ματαιαία πλέον, ὕστερ' ἀπὸ τὸν

τόσον θόρυβον. Καὶ ἂν πρόκειται νὰ σώσῃ κανεὶς εἰς τὸ μέλλον καὶ ἓνα μόνον θνητὸν, μελετῶντα παρόμοιον τέλος, ἀπὸ τὴν τύχην τοῦ ταλαιπώρου νεκροῦ τῆς Σαλαμίνος, πᾶσα ἀνευλαβεία εἶναι συγχωρημένη.

Ἄλλ' ἄς ἀφίσω νὰ ὁμιλήσῃ ἡ πρόσφατος ἱστορία, μετὰ τὴν ἑρᾶν τῆς συντομίαν. Ὁ ἄνθρωπος πὺν ἀπεφράσισε νάποθάνῃ, ὅπως ἀποθνήσκουσι αἱ ἀνεμώναι, ἐξαφανίζεται μίαν ἡμέραν. Κάμνει ὅμως τὸ λάθος, ὅπως ἡ τελευταία προδοθεῖσα μοδιτσρούλα, νάφισιν ἐπιστολάς, λάθος πὺν δὲν θὰ διέπραττε ποτὲ μίαν ἀνεμώνην. Καὶ ἐνθ' ὅτε νάποθαίρει τὴν νεότητά καὶ τὴν δρόσον τῆς ζωῆς, δὲν ἀπευθίνει τὸ ὑστατον χαῖρε πρὸς μίαν παρθένον ἢ ἓνα ἐφηβον, ἀλλὰ πρὸς τοὺς σεβαστοὺς μου φίλους κ. κ. Δημ. Καμπούρογλου, Μπάμπην Ἀννινον καὶ δὲν εἰσεύρω ποῖον ἄλλον σεβαστὸν κύριον. Δεύτερον ἀμάρτημα, ἀσυγχώρητον δι' ἓνα θρησκόπαιον. Καὶ παρακαλεῖ νὰ μὴ γίνῃ καμία ἀνθρωποειδὴς ἐκδήλωσις γύρω ἀπὸ τὴν ἐξαφάνισίν του. Τὴν ἐπαύριον προῖν ἔφημερις δημοσιεύει μακρὰν συνέντευξιν καὶ τὴν ἰδίαν ἐπιστολήν, τὴν ἀπαγορεύουσαν τὰς ἀνθρωποειδεῖς ἐκδηλώσεις. Ὅλοι αἱ ἀνεμώναι τῶν ἀγρῶν κοκκινίζου διπλασίως ἀπὸ ἀγανάκτησιν. Ἄλλ' αἱ ἀνθρωποειδεῖς ἐκδηλώσεις καίνον πλέον τὸν κατήφορον. Ὁ κ. Μελάς ὁμιλεῖ εἰς τρεῖς πνευνοτυπωμένους στήλας διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ ἔργον του καὶ τὰ εὐρίσκει ἀρμονικώτατα. Ἦ ἀστροφτερὴ καὶ δυνατὴ σάλπιγξ τῆς Ἀκροπόλεως ἀκούεται ἀμέσως, ὡς σάλπιγξ Δευτέρως Παρουσίας, σαλπίζουσα τὸν συναγερόν ὄλον τῶν μεγάλων νεκρῶν γύρω ἀπὸ τὸν Ἀθηναίων ἀδελφόν των, τὸν ὑπατον τῶν Ἑλλήνων, ἀμέσως μετὰ τοὺς κλασικοὺς καὶ ἀμέσως πρὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν, τὸν δυνατώτερον ἀπὸ τὸν Κάρλαυλ, τὸν αἰσθητικώτερον ἀπὸ τὸν Ράσκιν, τὸν δικτικώτερον ἀπὸ τὸν Γιουβενάλην, τὸν... Ὅλοι εἰς τοὺς χαμάλληδες λογίους, οἱ ὁποῖοι δὲν τὸν ἀνεγνώρισαν! Ἀλλὰ ποῖοι εἶναι αὐτοὶ οἱ λόγοι λοιπὸν, τοὺς ὁποῖους ὑπανίσταται ἡ τρομερὰ σάλπιγξ; Ὁ κ. Ξενοπούλου σπεύδει ἀμέσως νὰ διαμαρτυρηθῇ. Ἐπιμαρτυρεῖται θεοὺς καὶ δαίμονας, ὅτι ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς πρώτους πὺν ἀνεγνώρισαν τὸ δαιμόνιον τοῦ μεταστάτης καὶ ἀνακηρύττει αὐτὸν δριστικῶς πλέον, ὡς τὸν μέγιστον τῶν Ἑλλήνων πεζογράφων. Κάνει ὅμως δὲν χειροκροτεῖ. Αἱ «Ἀθῆναι» ὑπενθυμίζου τὸν ταρμαῖν τῶν ἁγίων ἡμερῶν καὶ τὴν θεωρίαν τοῦ Σαβαρέν. Ἦ «Ἀκρόπολις» ζητεῖ συγγνώμην ἀπὸ τῶν «μέγαν κριτικῶν, μέγαν δραματικῶν καὶ μέγαν διηγηματογράφων.» Αἱ «Ἀθῆναι» δευτερολογοῦν εἰς τὸν ἴδιον τόνον καὶ ἡ «Ἔστια» σημειώνει μετὰ ἑλαφρᾶν εἰρωνείαν τὴν νέαν μεγαλοποιήσιν. Ἦ «Ἀκρόπολις» βιαζομένη νὰ τελειώσῃ μετὰ τὴν ἐνόχλησιν αὐτὴν, κάμνει τὴν δήλωσιν ὅτι δὲν ἐδιάβασε τὸν κ. Ξενοπούλου καὶ ὅτι τὸ μεγαλεῖον του τῆς τὸ ἔφερεν ἢ φήμη. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ κ. Βλάχος υἱός, μετὰ ἀρκετὸν bon sens διαμαρτυρεῖται διὰ τὰ ἄστυα τῆς ἀποθεώσεως. Αἱ ἐφημερίδες ἐν τούτοις εἰς τὴν γραμμὴν κάμνου ἀκόμη μερικὰς δευτέρας ἀποπειράς ἀναγνωσματοποιήσεως καὶ πρὸς στιγμὴν φαίνεται ὅτι ὁ θόρυβος κοπάξει. Ἰδοὺ ὅμως μίαν νέα βόμβα ἐκρήγνυται ἐπάνω ἀπὸ τὰς ἀνθρωποειδεῖς ἐκδηλώσεις. Ὁ κ. Ἀναστασόπουλος ὁ Ἀθηναῖος φθάνει εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, κροθαίνει τὸ δόρυ του: «Ἐντροπή, κύριε Γαβριηλίδη!» Τί συνέβη; Ὁ κ. Γαβριηλίδης ἐτόλμησε νὰ τὸν παραβάλλῃ μετὰ τὸν Γιαννόπουλον καὶ δὲν ἔννοεῖ νὰ τοῦ τὸ συγχωρήσῃ. Εἰμπορεῖ νὰ παραβάλλῃ ὅσον θέλει μετὰ τὸν Κάρλαυλ, τὸν Ράσκιν, τὸν

Γιουβενάλην και δλους τους μεγάλους νεκρούς. Αυτόι δέν σηκώνονται από τους τάφους των να διαμαρτυρηθούν. Οί ζωντανοί όμως δέν επιτρέπουν τας παραβολάς και ίσως δέν έχουν άδικον. Το ποτήρι καθενός εμπορεί να είναι μικρόν, αλλά καθείς έννοει να πίνη εις τό ποτήρι του.

Αυτή είναι ή ιστορία του θανάτου μιας άνεμώνης. Πρέπει να όμολογήσετε ότι ποτέ άνθος δέν έσκόρπισε τά φύλλα του εις τόν βραδυών άνερα με τόσον μυστικήν γαλήνην!

***

Και όμως τώρα, περισσότερο από ποτέ, έχρειάζεται τό φραγγέλιον του Γιαννοπούλου, δια να σκορπίση δλους τους άλογοσταίνοντας γύρω από την σκιάν του. Διότι φραγγέλιον έκρατούσε εις τά χέρια του ο ύψαλος και παράδοξος αυτός άνθρωπος, ο παρεξηγηθείς από όλον τόν κόσμον και από τόν έαυτόν του άκόμη. Δέν έκρατούσεν ούτε ομίλην, ούτε διαβήτην, ούτε χρωστήρα, ούτε πένναν ίσως. Φραγγέλιον κροταλίζον εις τόν άνερα και τσουχτερόν ως τσουκνίδα. Μόνον φραγγέλιον.

Ο Ξανθός αυτός νέος, ο πλανώμενος εις τους άγρούς, δέν ειχε τίποτε από την γαλήνην και την έγκαρτέστησιν των πλάσμάτων του άγρου. Ο προσκυνητής της φύσεως και τών έρειπιών δέν ειχε τίποτε από τόν ρυθμόν των. Ο περιπλανώμενος της Έλληνικής γης, ο άναζητών την γραμμήν και τό χρώμα εις τά Έλληνικά βουνά και τας Έλληνικάς κοιλάδας, έσπασεν όλια τός εύγενεκάς γραμμιάς και άνέμιξε, με δάκτυλα μανιακού, όλα τά χρώματα εις τό έργον του. Ο Ήζος μέσα εις την μυστικήν σιωπήν τών άποκόσμων τοπίων, τό μεγαλύτερον μέρος της ζωής του, ύπήρξεν ο μεγαλύτερος καταρράκτης του λόγου. Διδάσκαλος δέν ύπήρξεν εις τόπο. Αί ύποθήκαι του προς τους ζωγράφους, τό μέρος του ασθητικού του έργου, που έγνωρίζαμεν πλατύτερα, έσπαρμένα με ώραιούς και δυνατούς χαρκακτηρισμούς, όπως όλα του αι σελίδες, άπομένον άκατανόητοι από τους ειδικούς και άνεφάρμοστοι καθ' όλην την γραμμήν. Αί ύποθήκαι του προς τους λογογράφους το ύδιον. Το πολιτεϊακόν του Έλληνικόν πλάσμα, του όποιου μής έδωκεν άραιούς ύπαινηγμούς, ούτοπία παραληρούντος. Το παράδειγμα του, εις ύφος και γλώσσαν, ολέθριον. Ώνευρέθη να έλληνοποιηση τόν κόσμον. Έάν τό όνειρον αυτό της έλληνοποίησης επετύγχανε ποτέ, ο Περικλής Γιαννόπουλος θάπέμενεν ο τελευταίος τών βαρβάρων.

Υπήρξεν άπλωός ώρατός, εύγενής, τίμιος και δυνατός. Ο άνθρωπος όμως δέν έχει σύγκρισιν με τόν συγγραφέα. Το έργον του ύπήρξεν ή άφορητή των δυστυχιών του εις την ζωήν. Το ίδιον έργον του έγινε άφορητή των δυστυχιών του μετά θάνατον. Ώνευρέθη ν' άποθάνη τόν ήσυχον θάνατον της άνεμώνης, μακράν από κάθε άνθροπωειδή εκδήλωσιν. Και οι κορυβαντες ήλθαν να κρούσουν τά κύμβαλά των επάνω εις τόν ύπνον του. Δέν εβξέρει κανείς τι να θρηνηση τώρα περισσότερο. Την νεότητά του ή την μοίραν του;

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΠΑΠΥΡΟΛΟΓΙΑ

Τα διαβόητα άραμαϊκά κείμενα της Έλεφαντίνης

ΠΕΡΙ του έργου An Independent Examination of the Assuan and Elephantine Aramaic Papyri του σοφού Κεραυρίου Δ. Βελέλης ήμεις διελάβομεν μόνον άροδιγώς εις τι προηγούμενον τεύχος. Πλήρη όμως ιδέαν της σπουδαιότητας αυτού παρέχει άρθρον δημοσιευθέν τίν 29 Ιανουαρίου εις τό Literarisches Zentralblatt für Deutschland, τό εύρύτατα διαδεδομένον περιοδικόν τό όποϊον αριθμεί 25,000 άναγνωστών και

εβρίσκειται εις όλα τά φιλολογικά έντευκτήρια της οικουμένης.

Αυτή ή βιβλιοκρισία είναι άρκούντως ίκανοποιητική δια τόν διατρητή συναγέρτην μας, και δεκνύουσα την του γράφαντος άνεκτικόν τάσιν να προσχωρήση εις την ριζοσπαστικήν γνώμην του συγγραφέως τόν άνταμείβει όπωσούν δια τους άρτύτους κόπους της λεπτοπλέκτου έρεύνης εις τους όποιους υπέβαλεν έαυτόν μόνον και μόνον όπως προσφέρη ύπηρεσίαν εις την επιστήμην και την σταματήση εις τόν κατάφορον της πλάνης. Προς την πρότασιν μας όπως μεταφέρωμεν τό άρθρον εις τας στήλας τών «Παναθηναίων» ο κ. Βελέλης φιλοφρόνως συνήνεσεν έπιπροσθέσας τά πρωτότεια σημειώσεσιν τός όποιας επιφυλάσσεται να διεύθινη εις τό φύλλον της Λειψίας.

«Ο έπιστημονικός κόσμος όστις τό 1906 άπέκτησε τους υπό Sayce και Cowley δημοσιευθέντας «άραμαϊκούς παπύρους» της Άσουάν (Συνέτη) κατελήφθη υπό εκτάκτου όργασμού τόν όποϊόν οι υπό του Sachau τώ 1907 εκδοθέντες πάπυροι της Έλεφαντίνης ένέτειναν άκόμη περισσότερον.

«Οί άραμαϊκοί ούτοι πάπυροι τους όποιους έπιστεπτεο ότι δίδωσιν χάριν ήμών ή φιλόφρων γή της Αιγύπτου έθεωρούντο ως παριστώντες τόν έννοτικόν κρίνον όστις έμελλε να συνδέση την ιστορίαν της άρχαίας θρησκευτικής και καθόλου πνευματικής δράσεως τών Ιουδαίων της Γραφής με την μετέπειτα ιστορίαν αυτών από της διασποράς. Ως άπόκλιμα τηλικαύτης σημασίας έπανηγυρίσθησαν εις πολυαριθμούς συγγραφάς και όπετέλεσαν θέμα έρεύνης τό όποϊον πολλές κεφαλάς, μεγάλας και μικράς, δέν άφινε να άναπαυθώσιν.

«Με τό προκειμενον όμως βιβλίον την εξέγερσιν ακολουθεϊ ή αντίδρασις καθ' ο κατευνασμός, ίσως δε και ή νεκρωτή σιγή. Ο Βελέλης λέγει προσημαζόμενος ότι δέν έπίκει επιτυχίαν, ειθε δε ο λόγος του να έπιλήθηνε! Διότι ή εξάμηνος της μέχρι τότε περιεχόμενης αυταπάτης θά ήτο πολύ σκληρά, ή άπόλεια τόσον τιμαλφούς άποκτηήματος λίαν πικρά, και ή συμφορά της επιστήμης σφοδρά αξιολάκρυτος.

«Πρώτον και καθ' αρχάς ο πάπυρος Blacas όστις τυγχάνει γνωστός από του 1826 ήρμηγνήθη κακώς, παρατηρεί ο Βελέλης, έπειτα έρχεται ο πάπυρος του Τουρίνου τόν όποϊον ο Clermont-Ganneau — ο άλλως τε δευδερκεστάτα άποκαλύψας τά «μααβιτικά» κηβηλεύματα — κατέταξε μεταξύ τών ιστορικων πηγών της έποχής τών Άχαιμενιδών, και τοιουτοτρόπως εδκόλυσε τό έργον των κερδοσκοπών και τοις ένέπνευσε την έπιθυμίαν να πλάστογραφήσων άλλα «ντοκουμένα» μεγαλειότερας σπουδαιότητας. Και αύται αι γλωσσικαί όμοφθογγίαι εις τά κείμενα του παπύρου του Sachau άφ' ενός και τών βιβλίων του Έσδρα και του Νεεμίου άφ' έτέρου είναι κατά τόν Βελέλην μελετημένα άπομιμήσεις τών πλάστογράφων (σ. 122). Πολύ οικτρώς εξέρχεται εκ του έλέγχου ο έν Στρασβούργω πάπυρος του Enting (σ. 110-119), όστις κηρύσσεται όμοιος έννοίας. Η ελκονοκόμητος στήλη του Salt, ή όποία φέρει μίαν μόνον λέξιν άραμαϊκήν, οδδέν παρουσιάζει ή Ήσιμίματα της γλυφίδος (σ. 102). Ο συγγραφέας χύνει όσωσύνως, την λάγην της όργής του επί πλήθος άκόμη ύπόπτων άντικειμένων της

1 Προφανώς ο κ. Krauss χαριεντίζεται. Ο όμοειδής μας έρμηγνήτης έννοει ότι δέν επιδιώκει τας συνήθεας παταγώδεις τιμάς της επιτυχίας: does not aim at success. 'Αλλ' ότι ή γνώμη του θα ύπερισχύση τό θεωρεί βέβαιον ως τόν λογαριασμόν του Πάσχα μετά την Τεσσαρακοστήν.
2 Τουτό άποβλέπει βέβαιος τά από 80 έτών άδειξιάς εισαχθέντα άραμαϊκά γράμματα, οβχι όμως και τά έγγράμματα οβδη άκίονον τά όποία δικαίως κηροκόλεσαν τόν θυμασμόν των άρχαιολόγων όστινες, ο Maspero λ. χ., διαβλέπουσιν εις αυτά την επίδρασιν της έλληνικής τέχνης.

όρχαίας και μεσαιωνικής έποχής, τότο δε πράττων έχει δυστυχώς! πού να στηρίζεται, διότι ή ειδικότης του περι τας έλληνο-ιουδαϊκάς μελέτας άποδεικνύει αυτόν άνώτερον πάντων των πρό αυτού έρμηγνήτων.

«'Αλλ' ή άρχή και τό κύριον μέρος του τού ποημάτος του είναι ο έλεγχος τών άνω ειρημένων παπύρων της Άσουάν. Βοηθούμενος υπό τών χρονολογικών πινάκων του Mahler, και βαινών δια λίαν έπισταμένον ύπολογισμών — καθ' ούς όμως τόν μετώπιον κύκλον τών 19 έτών όστις μόλις τόν όγδοον μετά Χρ. αιώνα εισήχθη εις τό έβραϊκόν ήμερολόγιον παραδόξως πως ύποθέτει έξ ανάγκης ως και πρότερον ύπιστάμενον — στηρίζόμενος δε και επί άλλων άκόμη βάσεων άνακαλύπτει εις τας παραλλήλους ήμερομηνίας τών παπύρων της Άσουάν διαφοράν έως 170 ήμερών μεταξύ της έβραϊκής και της αιγυπτιακής (σ. 27), κατά φυσικήν δε συνέπειαν κηρύττει άναπόδεδικτον (σ. 32), την ως κλειδα της χρονολογίας παρουσιαζόμενην φράσιν «ό έβραϊκός μήν Σημάν ίσως προς τόν αιγυπτιακόν Μεχρή», ήτις άπαντ' εις μυστηριώδη στήλην από τινων μόνον έτών άπολαύουσιν των τιμών της φιλοξενίας εις τό έν Καίρω μουσειον.

«Εκ της όλης σειράς μόνον εις τους παπύρους Α και Κ αι ήμερομηνία δύνανται να θεωρηθώσι κατά συγκατάβασιν όρθαί. Άπορον δε φαίνεται εις ήμιάς πώς ο Βελέλης αναφέρει πάντοτε τας ήμερομηνίας ως άνεγνώσθησαν έξ εικασίας υπό τών έκδοτών των παπύρων, οδδέποτε δε δεικνύει διάθεσιν να επιχειρήση ή να προτείνη αυτός άλλους τρόπους άναγνώσεως. Περαίνων την εξέλεξίν του ο Βελέλης δέν παραλείπει να άναγνωρίση ότι κατά την ύπό των παπύρων ύποδεικνυμένην έποχήν δέν ύφίστατο παρ' Έβραϊούς μονιμοποιημένον σύστημα χρονολογίας (σ. 70), πιστεύει όμως ότι οι πάροικοι Έβραίοι της Αιγύπτου χάριν των πρακτικων συμπεριόντων ευρέθησαν εις την ανάγκην να προσαρμόσασιν τό ίδιον των προς τό έχώριον ήμερολόγιον, και έπομένως τά λάθη των παπύρων δέν είναι δυνατόν να προσήλθον από αυτούς.¹

«Τό άποτέλεσμα είναι ότι ή χρονολογία των παπύρων της Άσουάν και της Έλεφαντίνης δέν δύναται να προκύψη όρθή ούτε επί τη βάσει του Ιουδαϊκού έτους συγκαίμενον όμοιόμορφος εκ 12 σεληνιακών μηνών ούτε δια του νυν έν Ισχύϊ έβραϊο-ιουδαϊκού ήμερολογίου όπισθοδρομικός έσφαρμοζόμενος εις την έποχήν των παπύρων (του Ξεόου, Άρταξέρξου κλπ.), ούτε άκόμη έάν επινοηθή οιοσδήποτε τρόπος ίσοροπήσεως τών ήμερολογίων των δύο έθνών.

«Εις τό τελευταίον μέρος του έργου του ο Βελέλης άφηγείται πώς δέχθησαν τόν ισχυρισμόν του εις τά συνέδρια των σοφών έν Βερολίνω και Κοπεγχάγη, και πώς έξεφράσθησαν περικλειείς επιστήμονες εις τους όποιους τόν άνεκοίνωσεν. Ο ισχυρισμός του επί του παρόντος εδρε μόνον αντιφωνούντας και άμφισβόλλοντας, έν πάση δε περιπτώσει φαίνεται ότι άπόδειξις συναγομένη μόνον εκ των έσφαλμένων ήμερομηνιών δέν φαίνεται έπαρκής ίνα πείση τους ένθουσιώδεις να

δυσιάσασιν την γνησιότητα των κατ' αυτούς πολυτίμων παπύρων. Βέβαιον όμως είναι ότι ή βαθεΐα ήμών πεποιθήσεως περι της γνησιότητος των ύπέστη κτήνημα από τό όποϊον πρέπει να φοβώμεθα τά χειρίστα.

«S. KRAUSS»

Προς ταύτα ο κ. Βελέλης παρατηρεί τό εξής: 'Η άπόδειξις της νοθείας των παπύρων δέν συνάγεται μόνον εκ των έσφαλμένων χρονολογιών, αλλά περιλαμβάνει δύο μέρη αυτότελη εκ των όποιών τό δεύτερον είναι άφ' έαυτού πλήρες ως τό πρώτον. Εις τό χρονολογικόν έδόθη ή πρώτη θέσις, διότι δι' αυτού τό ζήτημα λύεται όριστικώς εις τό πέισμα εκείνων όστινες άρέσκονται προς την άλήθειαν να άντιπάρτωσι τό σόφισμα. Αυτός ο Krauss λέγει ότι τό ούτω κατενεχθέν κτήνημα κάμνει και τοις μάλλον ένθουσιώδεις θαυμαστάς των παπύρων να φοβώνται τά χειρίστα περι τό μέλλοντός των. 'Τά επιχειρηματικά της άριθμητικής είναι άκαταμάχητα» έγραψαν τά «Παναθηναία» της 31 Οκτωβρίου 1908, ή δε άριθμητική του Βελέλη εις αυτήν την περίστασιν είναι ίση κατ' την ίσων προς την χημικήν άνάλυσιν του Dr. Pinkus ήτις άπέδειξεν ότι ή περιφημος κηρήν προτομή δια την πρό τιους άπόκτησιν της όποίας έκαυχάτο τό Βερολίνον είναι άπολύτως άδύνατον να θεωρηθή έργον του Leonardo da Vinci. Εις άμφοτέρα τά ζητήματα αι δοθείσαι άποδείξεις είναι δύο, και άπέναντι μόν της μιας πάσα άντίρρησης, οδεν δήποτε και άν προέλθη, καταπίπτει, την δε άλλην παραδέχονται μεν προθύμως όλοι οι άπροκατάληπτοι, παρασιωπώσι δε ή ύποτιμώσιν οι έχοντες συμφέρον να συγκαλύψωσι μίαν πλάνην τερατώδη.

Εις τό φιλολογικόν μέρος οι βλακασιανοί πάπυροι υπεβλήθησαν εις λεπτολόγον άνάλυσιν και άπέδειχθη ότι περιούσιον άποσπάσμα δύο συγγραφέων διακεκριμένων άλλήλων, και ή μόν συνίστατο εκ διηγηγημάτων, την δε άπέτελει θρησκευτική λογοτριβή Έβραίων προς έχώριον. 'Ήσαν δε άμφοτέρα του του πέμπτου μετά Χριστόν αιώνας, οβχι δε του πέμπτου πρό Χριστού, ως δια την κακήν μοίραν της επιστήμης άπεφάνθη κατά τό 1878 άνην τότε μόν παντάπασιν άρχαίος εις τας άνατολικάς σπουδάς ήμερον δε άκόμη παρέχον σπουδαίας άμφιβολίας έάν είναι πράγματι κάτοχος της έβραϊολογίας και των συναφών με ταύτην γλωσσικών και ιστορικών γνώσεων. Προς την γνώμην την όποιαν τόσον ώρισμένως διετύπωσε νυν ο Βελέλης περι της ούσίας και του χαρακτήρος των βλακασιανών παπύρων έβράδισον βραδέως μεν άλλ άσφαλώς σημιτολόγοι όποιοι ο Gesenius και ο Renan, όστις μάλιστα, ότε κατά τό ειρημένον έτος έρρίφθη εις τό μέσον ή ιδέα ότι οι περι όν ο λόγος πάπυροι είναι άπόσπασμα έγγράφου σταλέντος υπό τίνος σατραπού προς τόν Άχαιμενιδην βασιλέα άφ' όν διετέλει ή Αίγυπτος, δέν την άπέδεχθη, μολονότι ή επιστολιμιαία διατριβή ένθα έξετέθη ή ιδέα αύτη διετυπώετο προσωπικώς εις αυτόν ως έκαστος δύναται να ίδη εις την Revue Archéologique 1878-9.

Ο Βελέλης οδ μόνον αναφέρει εις τό έργον του την ψυχράν στάσιν του Renan άπέναντι του καινού δαμνίου, αλλά και δι' έμπειριστατικώς συζητήσεως έξελέγει χονδροειδέστατον γραμματικόν λάθος εις τό όποϊον ειχε περιπέση ο πολυπράγμων διατριβογράφος χωρίς δυστυχώς οδδείς να τό άνακαλήνη εύθως τότε και ούτως έμποδισθή τό πονηρόν οσέσμα να ριζοβλήση και φέρη τους νοσώδεις καρπούς της τελευταίας δεκαετίας. Ο Βελέλης άπέδειξεν ότι κακώς ποιήσας ο έλεγχόμενος άπέδωκεν εις την έποχήν της έν Αίγυπτο περισοκρατίας άλλους τινάς παπύρους, διότι περιέχουσι μίαν ή δύο λέξεις περιούσιως και παρέπεμψεν εις άλλα κείμενα άναμφισβητήτως έβραϊκά και όμολογούμενα συνταχθέντα κατά τόν μεσαιώνα και βραδυτέρον άκόμη, ένθα αι αύται λέξεις ειρίσκονται χωρίς δια τούτο να

1 Διατί δυστυχώς; Μήπως διότι είναι Έλλην και θέλει να μείνη Έλλην;

2 Έντάδα ο Krauss είναι άσαφής και παρανοεί τόν συγγραφέα, όστις εις σελ. 70 και εξής παραδέχεται εϊπερ τις και άλλος τό καλαιθην έστανον του έβραϊκού ήμερολογίου, με τό άναπόδραστον όμως πόριμα ότι, άφ' ού αι έσχατά των Έβραίων ήσαν γεωργικαί, έλαμβάνοντο κατά βραχέα διαλείματα προσωρινά μετά προς έπαναφοράν της ελλειπομένης έξομώσεως του σεληνιακού έτους παρουσιάζοντος άδρασμα 354 ήμερών προς τας τροπας του ήλιου εκ των όποιων εξαχθένται τά έπισημαστικά φαινόμενα και αι άγροικαί έργασια. Εις τότο τό μέρος της εξέλεξεως — τό όποϊον ως και τά άλλα άσπρη ολέθριον εις την τύχην των παπύρων — ο Βελέλης έλαβεν ως βάση την έν λόγω μετεωρολογικην έξομώσιν και την επατατικην άνάγην της συγγένειον ενάρεξως του μηνός μετά της νέας σεληνης, ότε εκαιετο επί του βωμοϋ ιδιαιτέρα θυσία και ήγετο έσχατή της όποιας διεσώθησαν ίχνη μέχρι σήμερα εις την άπολυθούσαν της συναγωγής και εις τά οικιακά έθιμα των φιλοθρησκων.

εμβάλωσιν εις ουδενός τόν νοῦν τήν σκέψιν δι αὐτά εἶναι τῆς περιπέτης ἐποχῆς. Αἱ γλωσσικαί ἐπιδράσεις, παρατηρεῖ, δέν εἶναι παροδικαί, ἀλλ' ὅταν ξένα στοιχεῖα ἅπασι παρεμφερῆσιν εἰς ἓν ἴδιωμα παραμένουσιν καί ἀρ' οὐ ἐξέλιπον αἱ περιπτώσεις αἰτίνας παρεσκεύασαν ἢ εὐνόησαν τήν εισβολήν. Εἰς τὸ ἐλευθέρων βασιλείων τῆς Ἑλλάδος ἐγραφεῖσαν πολλοὶ τοῦρκοὶ λέξεις μετὰ τὸ 1821, θὰ προδικαίει δὲ σαφῶς τὸν γέλωτα ὁ φιλόλογος τοῦ μέλλοντος ὅστις ἀναλύων κείμενον τῶν ἡμερῶν μας περιέχον τοιαῦτα λέξεις ἤθελε συμπεράνῃ ἔξ αὐτοῦ καὶ μόνον δι αἱ Ἀθηναί κατά τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα ἐστῆσαν ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν.

Ἔλα τὰ ἀραμαϊκά κείμενα τὰ ὑπὸ τοῦ Βελέλη καταγελλόμενα ὡς πλαστογραφία διατελοῦσιν εἰς στενωπὴν σέξιν με τοὺς βλακασίανους πατέρους, ὁμολογεῖ δὲ αὐτὸς οὗτος ὁ Κερκυραῖος φιλόλογος δι, ἔάν τὰ ἐγγραφα τῆς Ἀσουάν δέν ἐχρονολογοῦντο διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν Περασίων βασιλέων, ἐκ πρώτης ὄψεως ἤθελεν ὡς οἱ ἄλλοι τὰ θεωρήσῃ γνήσια κατατάσσων αὐτὰ εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν βλακασίανων πατέρων, τὸν πέμπτον δηλ. μετὰ Χριστὸν αἰῶνα. Τόσον μεγάλη εἶναι ἢ ὁμοιότης τῶν μὲν πρὸς τοὺς δε.

Ἄσκι πλαστογραφία αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἐγένοντο ἀπὸ τοῦ 1898 — ὁ Renan εἶχεν ἀποθνήσκῃ πρὸ πολλοῦ — ἔχουσι βάσιν τὴν ἔωλον ἐρμησίαν ἧτις τὸ 1878 ἐδόθη εἰς τοὺς βλακασίανους, καὶ ὁ Βελέλης ἀπέδειξεν δι οἱ κερδοσκοποὶ οἵτινες εἶχον πάθῃ σκληρὰς τινὰς ἀπογοητεύσεις — μία τούτων ὠθήσεν εἰς αὐτοκτονίαν τὸν ἀρχηγὸν τῶν — ἔνεκα τοῦ Clermont-Ganneau, ἐσκέφθησαν εἰς πᾶσαν περαιτέρω αὐτῶν ἐργασίαν νὰ παραγοῖσιν ἀντικείμενα θνητὰ ἐνὰ καὶ νὰ κολακεύουσιν τὴν φιλομανίαν του, καὶ πράγματι ὁσάκις ἐξέφερον εἰκασίαν τινὰ ἀμφισβητούμενην ὑπὸ τῶν φιλολόγων ἐκεῖνοι ἔφερον εἰς φῶς ἕνα πάτυρον ἢ μίαν ἐνεπίγραφον πλάκα παρουσιάζουσιν τὴν λέξιν ἢ τὴν φράσιν κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Clermont-Ganneau ἀποδοθεῖσαν εἰς αὐτὰς ἐννοίαν, μέχρις οὐ ἢ οὕτω παχθεῖσα ἰλαροτραγωδία περιποιήσεν εἰς αὐτὸν ὑπόληψιν ἀλαθῆστος καὶ πᾶσα τὸν γνώμη ἐθεωρήθη δόγμα πίστεως καὶ ἀνωτέρα συζητήσεως.

Ὁ Βελέλης αἶρει τὴν φωνὴν του ἐναντίον τῆς τεραστίας ὑπερβολικῆς βαρύτητος ἣ ὅποια ἀπονέμεται εἰς τὰς εἰκασίας, καὶ ἐπιτίθῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἐπιστημῶν ἐπὶ τοῦ κινδύνου ὃν διατρέχουσιν στρεφόμενοι ἐντὸς τοιαύτου φαύλου κύκλου. Ἐν ὑπόπτον παράδειγμα δέν δικαιολογεῖ ἄλλο παρόμοιον, καὶ ὅταν μία εἰκασία ἐκφέρεται, ἀνάγκη νὰ περιμενόμεν μέχρις οὐ ἄλλο τι παρέχον ἀσφαλῆ ἐγγύγνα γεγονότος ἀναντιρροίτην ἔλθῃ νὰ τὴν ὑποστηρίξῃ καὶ τὴν ἀναβιβάσῃ εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν βεβαίων καὶ ἀξιολογῶν γνώσεων. Ἀντὶ τούτου «αἱ μεγάλα καὶ μικρὰ κεφαλαί» τοῦ κ. Krauss εἰργάσθησαν περὶ τοὺς πατέρους κτίζουσαι ἀδιαλείπτως καὶ ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ εἰκασίαν λαμβάνουσαι — τρώπον τινὰ παραγγέλλουσαι — ὁσάκις παρίστατο ἀνάγκη, νὰ ἴδῃκα ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια τῶν πλαστογράφων.

Ὁ πάτυρος τοῦ Στραβοῦργου, ὅστις «ἐξήλθε πολὺ οἰκτρῶς» ἐκ τοῦ ἔλεγχου τοῦ Βελέλη, ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν ὅλα τὰ λεξικά τῶν σημιτικῶν καὶ ἄλλων γλωσσῶν, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῶσαν κόπων εἶναι χάος. Ὁ Batting ἀρ' οὐ τὸ ἐκράτησε τέσσαρα ὅλα ἔτη εἰς τὸ σπουδαθῆσθαι τὸν τὸ ἐξέδωκεν ἕκαστον καὶ ἐκφράζων τὴν ἐλπίδα δι «εἰκοσὶν ὀφθαλμοὶ ἴσως θὰ ἴδωσι κάλλιον τῶν ἰδῶν τὸν δύο» καὶ δι πολλά τὰ ὅποια εἰς αὐτὸν ἐπεισε σκοτεινὰ ἴσως θὰ διαφωτισθῶσιν ὑπὸ ἄλλων. Ἐν τῇ ἐρευνῇ του ὁ Batting χρησιμοποιεῖ τὸν Θουκυδίδη, ἀλλ' ἀναφέρει τὸ πρῶτον αὐτοῦ βιβλίον προκειμένου περὶ συμβάντος τοῦ 410 π. Χ. καὶ συγγέει τὰς μεταγωγὰς ὀλιγάδας με τὰς πολεμικὰς ναῦς. Ὁ Clermont-Ganneau γαυρῶ διὰ τὸ ἀνέλπιστον εὐρημα, ψάλλει παινάς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν διότι ἡ δοξασία τὸν περὶ ἀραμαϊκῶν μνημείων τῶσα πλέον ἀποδεικνύ-

ται ὀρθή, ἐρμηνεύει εἰς τὸ Collège de France κενῶν ὀλοκλήρων σάκκων εἰκοτολογίων, φωνάζει διότι ἡ γαλλικὴ κυβερνήσις δέν στέλλει καὶ αὐτὴ ἐρευνητὰς εἰς τὴν χώραν τοῦ Φαραῶ πρὸς ἔκχασιν ἀραμαϊκῶν θησαυρῶν, οἱ δὲ παραφυλάττοντες πλαστογράφοι μακρῶς μεταποιοῦσι τὰς εἰκασίας εἰς ἀρμητικὴ μάλιστα ἐκ τῶν ὁποίων οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ἀνεγείρουσι παμμεγῆ πυραμίδα, μέχρις οὐ μία πνοὴ τοῦ Ἰονίου προκαλεῖ τὴν πᾶσιν τῆς, αὐτοὶ δὲ οὐδὲν μηχανῶνται διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ οἰκοδομήματος, ἀλλ' ἐκπληκτοὶ καταφεύγουσιν ἕκαστος εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του κριτικὴν καὶ σιγῶσι.

Τὸ σύγγραμμα τοῦ Βελέλη ἐπιλαμβάνεται τοῦ φιλολογικοῦ ζητήματος ῥιζικῶς καὶ συλλήβδην, βλέπει τὸ σφάλμα καὶ ἀνατρέχει μέχρι τῆς πηγῆς του, δεικνύει πῶς ἐγενήθη, πῶς διεδόθη, ποῖα κακὰ συνετήγαγε. Ἀνατρέπει διαμετρώς καὶ πολλὰς λεπτομερείας, ἀλλ' ἀφίνει εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ συμπεράνῃ δι ἔλαβε μὲν ὑπὸ σοβαρὰν ἐπισημνίαν καὶ τὰς ἄλλας, δέν ἐκρινεν ὁμως ἀντιῆξιον τοῦ θέματος νὰ ἐκπονήσῃ ἔργον τετρακοσίων σελίδων ἀντὶ διακοσίων. Τὶ ἀξίαν ἔχουσι τὰ φιλολογήματα τινῶν ἀποδεικνύει διὰ τῆς παρατηρήσεως δι εἰς ἐκ τῶν ἐρμηνευτικῶν προσπαθῶν νὰ δικαιολογήσῃ ἕνα τύπον γραμματικῶν — τὸν πρῶτον ὁ ὅποιος διήγειρε τὰς ἰσχυροὺς τοῦ Βελέλη ὡς πρὸς τὴν γνησιότητα τῶν πατέρων — ἐκλαμβάνει ὡς ἀπαρέμφοτον ὄψιν μίαν λέξιν ἧτις ἀπαντᾷ ὡς οὐσιαστικὸν εἰς ἅπαντα τὰ χωρία τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς συμπεριλαμβανομένων καὶ ἐκείνου τὸ ὅποιον ὁ ἐρμηνευτικὸς παραθέτει εἰς ὑποστηρίξειν τῆς γνώμης του. Ὁ Βελέλης δέν ἀγνοεῖ δι ἔκτοτε ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος προήχθη ἐξ ἰσχυρῆς εἰς ἔκτακτον καθηγητὴν γερμανικοῦ πανεπιστημίου, ὃτι ὅμοιος λυπεῖ εἶναι δι βλέπει τοὺς ἄλλους ἐρμηνευτὰς παραπέμποντας εἰς αὐτόν, ὡς εἰς ἀναμφισβητήτου κύρους ἀθεντία, διὰ τὴν λύσιν τῆς βαρυσήμαντου ταύτης ἀπορίας.

Ἐπικαλούμενος τὴν εὐθυκρίσιαν τοῦ ἀναγνώστου παρατηρεῖ ὁ Βελέλης δι εἶναι ἀδύνατον ὁ Πέρσης σατραπῆς νὰ προσέβῃ μὲν, ὡς πληροφοροῖ ἡμᾶς ὁ πάτυρος τοῦ Sachau, εἰς ἀφθονον αἱματοχυσίαν τιμωρῶν τοὺς ἐγγχωσίους διότι εἶχον κατεδαφίσει τὸν φαντασιώδη ναὸν τῶν δῆθεν ἐν Ἑλεφαντίνῃ Ἑβραίων, καὶ ἠρνήθη δὲ εἰς τούτους τὴν ἀδειαν τῆς ἀνοικοδομήσεως του, οἱ ὅποιοι ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ὀδυρόμενοι καὶ δολοφόντες ἔτρωγον ξηρὸν ἄρτον καὶ μόλις ἠτένιζον πρὸς τὰς λιποσάκους παρῆσι τῶν ἀκτινίστων γυναικῶν των. Ὁ Βελέλης ἀφίνει εἰς ἄλλας κεφαλὰς νὰ κατατρίβονται συζητοῦσαι τὰ κατ' ἕκαστα τοῦ μυσθῆματος, ἀπὸ δὲ τὸ ὄψος τῆς σκοπιάς του βλέπει δι μεθ' ὅλους τοὺς εἰς τὰ δύο ἡμισφαίρια γενομένου ἀγῶνα οὐδὲν ἀξίον προσοχῆς ἐρεθῆ περὶ τῆς θέσεως καὶ τῆς δράσεως τῶν διαφορῶν προσώπων τὰ ὅποια μνημονεύονται εἰς τὸ καὶ ὑπὸ γλωσσικῆν ἐπισημνίαν ἀλαμπουργέζικο αὐτὸ ἐγγραφοῦ, καὶ δι ἡ ἐπικρατοῦσα σύγχυσις εἶναι τοσαύτη ὥστε ὁ καθηγητὴς τῆς Ἑβραϊολογίας εἰς τὴν Ecole des Hautes Etudes, θῆμα καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν πρώτων τῆς γενικῆς παραφορᾶς, περαινει τὰς δημοσίους αὐτοῦ μελέτας ἐπὶ τῶν πατέρων ἀποφανόμενος δι τὰ ἀπὸ τούτων ἀναφυόμενα προβλήματα εἶναι πολυαριθμότερα ἐκείνων τὰ ὅποια υποτίθεται δι ἔλυσαν.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω φιλολογικὰ καὶ ἱστορικὰ χρήσιμον εἶναι νὰ προστεθῇ δι καὶ ὑπὸ παλαιογραφικῆν ἐπισημνίαν τὸ ζήτημα ἐξηγήσῃ. Λιὰ τῆς συγγραφῆς τῶν ἐνεπιγράφων πλακῶν 8 (Βερολίνου) καὶ 9 (Καίρου) ἐσημειώθη δι εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον εἰς τὰ 24 ἔτη τὰ διαρρέουσαντα μετὰ τὸν αὐτὸν (482 π. Χ. καὶ 458 π. Χ.) εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν λωρίδα γῆς τῆς Αἰγύπτου ὁ φωνικὸς ἀλφάβητος τῆς πρώτης νὰ ὑπέστη τοιαύτην ἀλλοίωσιν ὥστε νὰ λάβῃ τὴν ὄψιν τοῦ μεσαιωνικοῦ τῆς δευτέρας· ἡ δὲ ἀνάλυσις μίς μόνον γραμμῆς τοῦ

πατέρων Α (471 π. Χ.) δεικνύει δι ἐκ 41 ψηφίων μόνον 4 ἀρχαῖους ὄπως ὄπως, ἐνφ ὅλα τὰ λοιπὰ οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην παρουσιάζουσιν διαφορὰν πρὸς τὰ σημερινὰ ἐν χρήσει ἑβραϊκά στοιχεῖα. Ἡ αὐτὴ παρατήρησις ἰσχύει περὶ τοῦ ὅλου πατέρων καὶ περὶ ὅλων τῶν πατέρων, ὁ δὲ Βελέλης ἐθεώρησε περὶ τὸν νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰ παραδείγματα.

Ὁ Krauss ἀπορεῖ πῶς ὁ Βελέλης δέν προτείνει ἰδικῶς τοὺς τρόπους ἀναγνώσεως τῶν χρονολογιῶν, ἢ δὲ ἀπάντησις εἶναι δι διαφορὰ μίς ἡμέρας καὶ δύο ἢ ἐνός· καὶ δύο ἐτῶν δέν δύναται νὰ μεταβάλῃ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὑπολογισμοῦ. Συνέπεια τῆς ἑτερονομίας θὰ ἦτο μόνον ὁ μεταποτισμὸς μίς ἀνωμαλίας, οὐδέποτε δὲ ἡ ἐξαφάνισις αὐτῆς. Ἐκεῖ ὅπου ὁ Sayce καὶ ὁ Cowley ἀμφιταλαντεύονται μετὰ δύο ἡμερομηνιῶν ὁ Βελέλης ἐδοκίμασε καὶ τὰς δύο συμπεριαιώνων πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπιμεσετέρας. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου δέον νὰ σημειωθῇ δι τὰ χρονολογικὰ πειράματα διεξήχθησαν σχεδὸν πάντοτε ἐπὶ ἐκείνων τῶν πατέρων ἐνθα αἱ ἡμερομηνία δέν παρέχουσιν ἀσάφειαν ἢ δυσκολίας ἀναγνώσεως.

Περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἱεροῦ κύκλου εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν πατέρων ὁ Βελέλης ἐδήλωσεν ἤδη εἰς τὸ σύγγραμμά του (σ. 36) δι τὴν θεωρεῖ παράλογον ἀναχρονισμόν, προσθέσας ὅμως δι πρὸς ἀποφασίαν τῶν σοφιστευομένων ἢ ἀποδείξει τοῦ ὄφειλε νὰ συμπεριλάβῃ πάντας τοὺς τύπους, πραγματικῶς καὶ ὑποθετικῶς, τοῦ ἑβραϊκοῦ ἡμερολογίου τοὺς ἔχοντας ὡς βάσιν τὴν νέαν σελήνην συμπέπτονσαν με τὴν ἀρχὴν τοῦ μηνός. Ἄπορον δὲ εἶναι δι ὁ Krauss δέν εἶδεν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Βελέλη (σ. 74-77) πῶς δι ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐλήφθη ὡς ἀπλή ὑπόθεσις διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐξελέγεως ὁ καθηγητὴς τῆς ἀστρονομίας Knobel ἔθεσεν ὡς τὸ βέβαιον καὶ ὑπάρχον ποιούμενος ἀνακοίνωσιν πρὸς τὴν ἐν Λονδίῳ Royal Astronomical Society κατ' ἣν ὑπέβαλε πίνακα δεικνύοντα τὴν λειτουργίαν τοῦ ἑβραϊο-ιουλιανῶ ἡμερολογίου ὡς δῆθεν ἐξάγειται ἐκ τῶν πατέρων τούτων τὸν πέμπτον π. Χ. αἰῶνος. Ὁ Βελέλης ἐκθέτει ὡς ὁ Knobel ἔγινε θῆμα τῆς εὐπιστίας του εὐσεβάστως κλίνων τὴν κεφαλὴν πρὸ τῆς ἀθεντίας τῶν πλαστογραφημάτων καὶ ὅταν ἀκόμη τὰ εὐρισκῆν ἀντιφάσκοντα πρὸς τὸ ἀβίαστον πόρισμα τῶν ὑπολογισμῶν του.

Δέν εἶναι ἀληθές δι μέχρι τοῦδε ὁ Βελέλης εὖρε μόνον ἀντιφρονούντας καὶ ἀμφιβάλοντας. Πέντε σχεδὸν μῆνας πρὶν προέβη εἰς φῶς τὸ ἄρθρον τοῦ Krauss ἢ ἐφημερίς τῆς Κοπεγχάγης Politiken τῆς 16 Σεπτεμβρίου ἐδημοσίευσεν βιβλιοκρισίαν ἀποδοχόμενῃ ἀνευ τῆς ἐλαχίστης ἐξαιρέσεως ἢ ἐπιφυλάξεως πάντα τὰ εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Βελέλη λεγόμενα περὶ τῶν πατέρων καὶ τῶν ἄλλων ζητημάτων, ἐπάγουσαν δὲ δι πᾶς ἀμερόληπτος ἀναγνώστης θὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦ Ἑλληνοῦ (Graesk) φιλολόγου. Ἐφῆρε τὴν ὑπογραφήν τοῦ Edvard Brandes ἀνατολιστοῦ ἀρχαίας φήμης, ποιητοῦ καὶ λογογράφου, νῦν ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν, ἀδελφοῦ τοῦ περιωνύμου κριτικοῦ Georg Brandes. Εἰς τὸν Brandes καὶ Krauss δύνανται νὰ προστεθῶσι καὶ ἄλλοι οἱ ὅποιοι συνετάχθησαν με τὴν γνώμην τοῦ Βελέλη ἢ δὲ ἀπὸ δύο ἐτῶν ἀπόλυτος σιγῇ τῶν κορυφαίων τῆς ἐπιστήμης κατὰ τῆς πλάνης τῶν ὁποίων ἀντεπεξήλθεν ὁ Βελέλης οὐδὲν ἄλλο φαίνεται νὰ σημαίῃ παρ' ὅτι ἀναγνωρίζουσι καὶ αὐτοὶ τὴν ὀρθότητα τῶν παρατηρήσεών του.

Ὁ Clermont-Ganneau ὅστις τὸν χειμῶνα τοῦ 1908-09 ἀνέσκαψε τὰ περιχώρα τῆς Ἀσουάν ἐλπίων δι ἤθελεν εὖρη ἀντίγραφον ἑβραϊο-αραμαϊκῶν τῆς Πεντατεύχου τοῦ πέμπτου π. Χ. αἰῶνος ἐξέκρυσε ἀντ' αὐτοῦ αἰγυπτιακῆς τέχνης ἔργα κατὰ δεκαπέντε αἰῶνας ἀρχαιότερα. Ὁ Sachau ὅστις πρὶν ὁ Βελέλης προσβάλλῃ τὰς ἐνστάσεις του εἶχεν ετοίμα πρὸς δημοσίευσιν — ἴσως δὲ καὶ ἐκτυπωσῇ — ἤδη κείμενα του-

δαίο-αραμαϊκὰ τῆς αὐτῆς ὑπόπτου προσελεύσεως τὰ κρῦπται καὶ οὐδεὶς πλέον γίνεται περὶ αὐτῶν λόγος. Ἄλλ' ὁ Βελέλης ὅστις βλέπει «τὰς μικρὰς κεφαλὰς» ἐντυφώσας ἀκόμη εἰς τὴν πλάνην ἐπιμένει δι χάριν τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἀνάγκη νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὴν ἀνώμαλον ταύτην κατάστασιν καὶ ἀποροκαλύπτως πλέον νὰ κηρυχθῇ ἡ ἀλήθεια. Ἡ ἐρμηνευτικὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ αὐτὴ ἡ ἱστορία τοῦ χριστιανισμοῦ πολλὰ ἔχουσι πάθῃ ἀπὸ τὰς φαντασιώδεις εἰκασίας αἱ ὅποια ἐστῆρξθησαν ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν τούτων προϊόντων τῆς βιομηχανίας ἀυστολῶν κερδοσκοπῶν, καὶ τὸ σκάνδαλον πρέπει νὰ παύσῃ ἀνευ περαιτέρω ἀναβολῆς.

Τ Α Β Ι Β Λ Ι Α

Π. Σ. Δέλτα: «Παιδικὲς σελίδες: Γιὰ τὴν πατρίδα. — Ἡ καρδιά τῆς βασιλοπούλας». Τυπογραφεῖο Γ. Σ. Βελώνη, Λοῦδίνου.

Ὁ καλοτυπωμένος τόμος περιέχει ἕνα ἱστορικὸν διήγημα κ' ἕνα παραμῦθι, γραμμένα ἀπὸ τὴν κυρίαν Π. Σ. Δέλτα, πῶς ἡ φιλολογικὴ τῆς κλισίς δέν ἐξασθένισεν ἀπὸ τὰς ἀρχολίας καὶ τὰς διασκοπίσεις λαμπρᾶς κοινωνικῆς θέσεως. Κ' ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἀλλὰ μάλιστα ἐξ αἰτίας τοῦ ἀλλοῦ καὶ χαριτωμένου ὑφους ἐνθυμίζῃ πολὺ ἡ κυρία Δέλτα μερικὰς ἐξαιρετικὰς γυναικὰς τοῦ Φαραῖου, αἱ ὅποια — εἰς καιρὸν πραγματικῆς ἀριστοκρατίας — ἀχολοῦντο με τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα κ' ἐμελετοῦσαν τὴν ξένην φιλολογίαν καὶ ἐγραφαν ὄχι ἀκόμη οὕτε καὶ περὶ τὰ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Τὸ διήγημα «Γιὰ τὴν πατρίδα», βασιζόμενον εἰς μίαν ἐνδοξον σελίδα τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας, ἐκείνην πῶς ἐσύνθεσαν οἱ θρίαμβοι τοῦ Βασιλείου Βουλγαροκτόνου, εἶναι γραμμένον με ἀφηγηματικὴν δύναμιν ἀξιοσημειώτων. Καὶ χωρὶς καμμίαν ἐνοχλητικὴν ἐπίδειξιν γνώσεων φανερώσει καλὴν ἀντίληψιν τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς. Αἱ περιγραφαὶ του εἶναι ἀραιαί, μολονότι θὰ ἐξητοῦσε κανεὶς ἀπ' αὐτὰς κάποιαν λυρικὴν ἔξαρσιν, πῶς θὰ εἶδε ζῶην καὶ τόνον εἰς τὸ σύνολον. Ἡ ψυχολογία του εἶναι μετρομένη καὶ φυσικὴ, χωρὶς ὅμως νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν ἀνάλυσιν ἐκείνην, ἣ ὅποια δύναται καὶ με ὀλίγας ἀκόμη λέξεις νὰ εἶναι ἀποκαλυπτικὴ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἡ πλοκὴ τέλος εἶναι τεχνικὴ καὶ μόνον ἡ τελευταία παράγραφος, ὅπως διόλου ἱστορικῆ καὶ ἀσχετῆ με τὴν διήγησιν, ἠμποροῦσε καὶ ἴσως ἐπρεπεν (ἀπὸ τεχνικῆς ἀόψεως) νὰ λείψῃ.

Τὸ παραμῦθι «Ἡ καρδιά τῆς βασιλοπούλας» ἔχει ὅμοια συγγραφικὰ προτερήματα καὶ ὄχι διαφορετικὰς ἐλλείψεις. Μόνον ὁ μῦθος δέν εἶναι ζωντανὸς καὶ δέν ἐνθυμίζει τὴν δροσερότητα καὶ τὴν χάριν τῶν μύθων, πῶς κάμνουν τόσον βαθειὰ φυσιολαγικά καὶ ὁμοῦ τόσον γενικά συμβολικά τὰ ἑλληνικὰ παραμῦθια. Ἀλλὰ ἡ εὐρεσις ἐνὸς μύθου ἀρίτου καὶ πρωτοτύπου διὰ παραμῦθι εἶναι πάντοτε κατὰ ἐξαιρετικῶς δύσκολον.

Καὶ μία παρατήρησις διὰ τὴν γλῶσσαν: Εἶναι ἄλλη, εὐκολογῆτη, εἶναι ὁμως συχνὰ ξενικὰ καὶ ἔχει λεξικάς ἀνωμαλίας, τὰς ὁποίας μόνον ἡ συγγραφικὴ χάρις τοῦ συνόλου κατορθῶνουν νὰ κάμνουν ἀνεκτάς. Ἡ κρισις αὐτῆ ἀπολύτως. Διότι σχετικῶς πρὸς τόσα ἄλλα γραφόμενα δῆθεν εἰς τὴν λεγομένην δημοτικὴν τὸ βιβλίον τῆς κ. Δέλτα εἶναι καὶ γλωσσικῶς ἀνώτερον.

Γκαῖτε: «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις». Δράμα σὲ πράξεις πέντε. Μεταφραστικὴ δοκιμὴ Κωνσταντίνου Χατζοπούλου. Τυβίγγη, τυπογραφεῖο Ἐρρίκου Λαοῦπη, τοῦ νεωτέρου. 1910.

Ὁ μεταφραστὴς τῆς Ἰφιγενείας τοῦ Γκαῖτε κ. Κ. Χατζοπούλος εἶναι γνωστὸς καὶ ἀναγνωρισμένος λογοτέχνης. Εὐσυνείδητος εἰς κάθε ἐργασίαν του, σαφῆς εἰς τὰς ἀντιλήψεις του περὶ τέχνης, ἀκριβολογῆμένος εἰς τὴν διατύπωσιν κάθε ἰδέας καὶ κάθε σκέψεως.

Τὰ πρότερά του αὐτὰ χαρακτηρίζουν καὶ τὴν μεταφραστικὴν δοκιμὴν, ὡς τὴν ὀνομάζει, τῆς Ἰριγενείας τοῦ Γκαίτε. Ἀλλὰ δι' ἔργον τοιοῦτον, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀρχαιοπρέπεια εἶναι εἰς τὸ ὕψος ὑπερόχου λυρικῆς ἐμπνεύσεως καὶ τοῦ ὁποῖου ἡ φιλοσοφικὴ γνωμολογία ἐξωραϊζεται καὶ πλαισιώνεται θαυμασία μέσα εἰς ψυχολογημένην δραματικότητα, δι' ἔργον στηριγμένον εἰς τὴν ἀρμονίαν τοῦ στίχου καὶ τὴν πλαστικότητα τοῦ ὕφους ἐνὸς Γκαίτε, φαίνεται ὅτι τὰ τόσα προσόντα τοῦ μεταφραστοῦ δὲν ἔφθαναν. Καὶ δι' αὐτὸ ἐνῶ ἡ δοκιμὴ τοῦ κ. Χατζοπούλου εἶναι μία ἐπαινετὴ καὶ πιστὴ μετάφρασις δὲν ἀποδίδει ὅμως τὸ πρωτότυπον. Ἐχει κάποια μονοτονίαν ρυθμοῦ, χαλαρότητα ὕφους καὶ κάποτε μαιανδρισμοὺς ἐκφράσεως, πού ἐλαττώνουν ὅλ' αὐτὰ πολὺ τὴν ἐντύπωσιν ἀπὸ τὸ ὄρατον ἔργον. Ὁ κ. Χατζοπούλος, ὁ τόσον δόκιμος μεταφραστὴς, δὲν ἔφθασε νὰ μᾶς ἀποδώσῃ τὸν Γκαίτε. Ἀλλὰ ταῦτα θὰ ἤμπορούσε καὶ κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τοὺς ταρωνοὺς μεταφραστὰς λογοτέχνας μᾶς νὰ τὸν ἀποδώσῃ καλλίτερον αὐτοῦ;

Κώστας Παρορίτης. «Στὸ ἄλμπουργο». Ἀθήνα 1910.

Τὸ μυθιστόρημά του, πού περιγράφει κυρίως τὰ βάρσανα καὶ τὰ μαρτύρια τῶν σπογγαλιέων, ὁ κ. Κ. Παρορίτης τὸ ἐξέδωκεν εἰς βιβλίον. Καὶ ἡ ἐκδόσις του εἶναι πολὺ δικαιολογημένη. Τὸ ἔργον του ἀξίζει ἡλοκλήρη πολλοὺς ἀναγνώστους, διότι δὲν εἶναι στερημένον κάποιας φιλολογικῆς ἀξίας. Μυθιστόρημα (roman) βέβαια δὲν εἶναι κατὰ τὰς σημερινὰς συνθήκας καὶ ἀξιώσεις τῆς τέχνης. Τοῦ λείπει συχνὰ ἡ τεχνικὴ συνέχεια τῆς ἀρρηγήσεως ἥτοι ὁ ἀβίαστος συνδυασμὸς καὶ ἡ φυσικὴ διαδοχὴ τῶν γεγονότων. Τοῦ λείπει ἐπίσης ἡ παραστατικὴ, ξεκαθαρισμένη καὶ ξεχωριστὴ ἡθογραφία καθὼς καὶ ψυχολογικὴ ἀνάλυσις βαθύτερα. Ἐχει ὅμως περιγραφικότητα καὶ δίδει κάποτε ἀληθινὰς δραματικὰς σκηνὰς, πού συγκρατοῦν τὸ ἐνδιαφέρον. Ἐξαιρετικὰ ἐν ἀπὸ τὰ κύρια πρόσωπα τοῦ μύθου, ὁ ἐκμεταλλευτὴς τῶν ἐργατῶν κεφαλαιοῦχος, εἶναι τόσον καλογραμμένος, ὥστ' ἐνθουμίζει — ὄχι μὲν δυσάρεστον σύγκρισιν διὰ τὸν κ. Παρορίτην — κάποιοι ἀναλόγους δυνατοὺς τύπους, ζωντανευμένους μέσα εἰς τὰ μυθιστορήματα τοῦ Γκόρκι.

Τὸ ἔργον ἐγίνε μὲ προθέσεις ρεαλισμοῦ. Τόσον ὅμως εἶναι σπρωγμένα τὰ ἐπεισόδια καὶ τόσον σωρευμένα εἰς αὐτὸ αἱ λυπηραὶ περιπέτειαι, ὥστε καταρτῆς ρομαντικόν. Κάτι περισσότερο μάλιστα. Τὸ ἀλλεπάλληλον τῶν ἐπεισοδίων, πού ἡ εὐφροσύνη τῶν ἀποδεικνύει γονιμότητα ἀλλὰ καταντὰ καὶ ἀδυναμία τοῦ συγγραφέως, ἡ βιαστικὴ περιγραφή καὶ ἡ συχνὴ μετάπτωσις σκηνῶν κἀμνον τὸ ἔργον νὰ ἔχη μεγάλας ἀναλογίας μὲ ταυνίαν κινηματογράφου. Καὶ τοῦτο βεβαίως δὲν εἶναι ἀλήθεια καὶ δὲν εἶναι τέχνη. — Ἄν εἰς ταῦτα προστεθῇ κάποια ἀδυναμία προσωπικοῦ συγγραφικοῦ ὕφους (style) ἔχομεν ὅλας σχεδὸν τὰς ἐλλείψεις τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον μ' ὅλα αὐτὰ ἀπομένει ἀσυγκρίτως ἀνώτερον ἀπὸ τὰ λεγόμενα ἀναγνώσματα τοῦ καθημερινοῦ καὶ τοῦ περιοδικοῦ τύπου.

Διὰ τὸ κακὸν τυπικὸν πολλῶν λέξεων (ἀγωνιῶδικα, πίμενε κτλ.) καὶ τὴν σφαλῆσαν ἄλλων γραφῆν (καπινάδα ἀντὶ καμινάδα, μουράλιο ἀντὶ μουράγιο κτλ.) δὲν ἀξίζει νὰ γίνῃ μεγάλος λόγος. Ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρων γνῶρισμα καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς παραδόξου γλωσσικῆς σχολῆς.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

ΚΑΤ' ἀνακοίνωσιν πρὸς τὸν καθηγητὴν κ. Ν. Γ. Πολίτην τοῦ διεθυντοῦ τῶν κεντρικῶν ἑλληνικῶν σχολῶν Ῥόδου κ. Δ. Ἀναστασιάδου, εὐρέθῃ ὑπὸ ἐργατῶν σκαπτόντων εἰς τὸ μέσον τῆς παρατὴν ΝΑ πλευρᾶν τῆς πόλεως Ῥόδου παραθαλασσίας πεδιάδος, κατὰ τὴν εἰς τὴν κώμην Κοσκινῶν ἀγούσαν ὁδόν, μαρμα-

ρίνη βάσις ἀγάλματος μήκους 0,60 μ. περίπου καὶ ὕψους 0,50 μ. φέρουσα τὸ ἐξῆς ἐπιτύμβιον ἐπιγράμμα:

Ὅδ' εἰ σε νώνυμον κρῶται τόδε δωρεῶς αἰῶς
σημα περὶ τραφερῆν θηκάμενον ἐπιλάδου,
Εὐμοίρεω Ἀριδείκης ἀποφθιμένοιο δὲ αἰετο
μείλα καὶ πέλανους ἐμ' πνοι βαλλόμεθα
ἀζόμενοι Μουσῆας, τὸν αἰδιδμον αἰ σε τιθῆνοι;
χεροὶ πλατωνεῖους θρεψαν ὑπ' ἀρεσπιτοῦς.

Τὸ ἐπιγράμμα τοῦτο, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ τελευταίου μάλιστα στίχου, ἀναφέρεται εἰς τὸν Ῥόδιον φιλόσοφον τῆς μέσης Ἀκαδημίας Ἀριδείκην, μᾶθητὴν τοῦ Ἀρκεσίλαου, ἀποθανόντος πιθανῶς τῷ 241/240. Ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων συνάγεται, μάλιστα τοῦ ζ (Ζ), ἡ ἐπιγραφή εἶναι τοῦ τέλους τοῦ Γ' αἰῶνος. Ὅθεν συμπίπτουν οἱ χρόνοι. Φαίνεται δ' ἐκ τοῦ καθορισμοῦ τούτου τῆς χρονολογίας τῆς ἀκμῆς τοῦ φιλοσόφου, ὅτι οὗτος καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Πολυβίου Δ' 52,2 μνημονεύμενος πρεσβυτῆς τῶν Ῥοδίων εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς Ἀριδείκης εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Γίνεται δὲ γνωστὸν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἄλλον Εὐμοίρεον ἐγνωρίζομεν μέχρι τοῦδε Πάριόν τινα Πυθαγόρειον φιλόσοφον.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Σημείωμα στὴ μετάφραση τῆς «Ἐριφύλης»

Ἡ μετάφραση τῆς «Ἐριφύλης» δόθηκε στὰ «Παναθηναία» βιαστικὰ, γιὰ νὰ κρατηθῇ ἡ ὑπόθεσί μου πρὸς τὴν κυρίαν Αἰθρα Θεοδωροπούλου, τὴν εὐγενικὴν μᾶς συντρόφισσα στὴν ἀγάπῃ τῆς Τέχνης. Καὶ γι' αὐτὸ δὲν πρόφτασα νὰ κοιτάξω καὶ νὰ ξανακοιτάξω τὴ δοκιμὴν μου, μήτε νὰ τὴ συνοδέψω, καθὼς ἤθελα, μὲ κάποια σχόλια καὶ σημειώματα, πού εἶναι σάν ἀπαραίτητα γιὰ ἔργα καθὼς ἡ «Ἐριφύλη», ἔργα πού μέσα τους σφιγτανταμώνουν ἐμπνευση καὶ μᾶθησι, μελέτη καὶ συγκίνηση, ποιητικὴ καὶ κριτικὴ τέχνη, καὶ πού εἶναι ὄχι τόσο σὰ λάλημα, ὅσο σάν ἀντιλάλημα φωνῶν ἄλλων καὶ συμπλήρωμα, ἀπάνου σὲ κλασσικὰ παραδείγματα. Ἐπειτα ἡ «Ἐριφύλη» εἶναι γιὰ μένα τἀριστούργημα τοῦ Μωραῆς, γιὰτὶ νομίζω πὼς τὸ ποίημα τοῦτο ζωνηρότερα ξεχωρίζει τὸν ποιητὴ. Τὴν «Ἐριφύλη» θὰ μπορούσαμε νὰ τὴν ποῦμε ποίημα βιργιλιακὸ, καθὼς, καὶ ἀπὸ μᾶν ἄλλη του ὄψη, ποίημα ἐπιτομικὸ. Γιατὶ φαίνεται πὼς γράφτηκε σάν ἀπόκρισις στὸ στίχο τοῦ Δ τῆς Ὀδύσειας:

Μαίραν τε Κλυμένην τε ἴδον, στυγερὴν τ' Ἐριφύλην,
ἢ χρῆσον φίλου ἀνδρὸς ἐδέξατο τιμηέντα.

Ἡ, καθὼς μεταφράζει ὁ Πολυλάς,
Ἡ Μαίρα καὶ ἡ Κλυμένη αὐτοῦ φανήσαν, κ' ἡ Ἐριφύλη ἡ μισιτὴ, πού πρόδωσε τὸν ἀνδρα γιὰ χρυσοῦρα.

Ὁ ποιητὴς, σὰ νὰ παίρνῃ θάρρος καὶ ἀπὸ τὸ Βιργίλιο, πού μέου στὸ τέταρτο χιλιόκαλο βιβλίου τῆς Αἰνείιδας ἀναφέρει μὲ συμπάθεια τὴν Ἡραΐδα.

... caestamque Eriphylen
crudelis nati monstrantem vulnera...

«Τὴ θλιθερῇ, τὴν πονεμένη, καθὼς θὰ λέγομε, Ἐριφύλη πού δείχνει τὴν λαβωματιά πού τῆς ἀνοίξε τὸ σκληρὸ τῆς παιδί...»

Ὁ νέος ποιητὴς, ἀντίθετα πρὸς τὸ μεγάλο τῆς τὸν κατήγορο, βάλθηκε νὰ ξαναστυλώσῃ τὴν ὑπόληψιν τῆς πολυξέκουστος κολασμένης τοῦ ἀρχαίου κόσμου, καὶ ἔξερουμε πὼς ὀπλός, τρυφερός, πεισιτικός μέσα στὴν ὀλιγολογία του, δείχεται τῆς ἀριστοτέλης ὁ ἀπολογητῆς.

Τὰ σχόλια καὶ τὰ σημειώματα τοῦ μεταφραστῆ θὰ ἔπρεπε νὰ πλῶθοῦνε καὶ ἀπάνου σὲ ὀρισμένα πρόσωπα πού ἀναφέρει καὶ σὲ λόγια πού εἶχει ὁ βιργιλιακός

1 Τὴν ἱστορία τῆς Ἐριφύλης ὀπονητικὰ τὴν ἀναφέρει καὶ ὁ Δάντης στὸ δωδέκατο τραγοῦδι τοῦ «Καθαρτήριου».

Τὸ ἀριστούργημα τοῦ Μπορονάλι: «Καὶ ὁ ἥλιος ἐκοιμήθη ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς...»

ποιητῆς, καὶ πού θάπρεπε νὰ ξεγηθοῦν. ἴσως ἄλλοτε, μὲ ἄλλην εὐκαιρία. Μὰ κάτι τι μονάχα εἶνε χρεια νὰ συμπληρώσω καὶ νὰ διορθώσω ἐδῶ. Ὁ ποιητὴς τελειώνει μὲ τέσσερους στίχους, πού, καθὼς μᾶς δείχνει τυπώνοντας τους μὲ ἱταλικά στοιχεῖα, τους δανείστηκε ἀπὸ τὸν ἄλλο τὸν τρανὸ, ἀπὸ τὸ Δάντη. Οἱ τέσσεροι στίχοι εἶνε μεταφερόμενοι ἀπὸ τὸ πρῶτο τραγοῦδι τῆς «Κόλασης», ἐκεῖ πού ὁ Φλωρεντίνος πάλτης ἀναγνωρίζοντας τὸ δασκάλο του, ξεχύνεται χαιρετώντας τον:

Or se' tu quel Virgilio, e quella fonte
Che spande di parlar si largo fiume?...
... O degli altri poeti onore et lume,
Vagliami il lungo studio e il grande amore
Che mi a fatto cercar lo tue volume...

Θὰ μπορούσε, προσεχτικώτερα, τὸ τελευταῖο τετράστιχο τῆς «Ἐριφύλης» νὰ μεταφερθῇ στὴ γλώσσα μᾶς ἔτσι:

«Πατέρες, ξεκουστοὶ σοφοί, πηγὲς τοῦ τραγοῦδιου, — φῶς καὶ καμάρι τῶν ποιητῶν τῶν ἄλλων, — στηρίχτε τὸ ἀδύνατο, κα' ἔς μου λογαριασθῆ — καὶ ὁ πόθος πού νάποζητῶ τὰ ἔργα σας μὲ κάνει.»

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΓΑΡΥΕΤΑΙ εἰς τὰς Ἀθήνας «Πρότυπο Δημοτικὸ Σχολεῖο». Σκέψεις πρακτικαὶ, ἔθνηκα, — τὸ ἐπίθετον ὄχι μὲ τὴν ἐλαφρότητα πού τὸ μεταχειρίζομεθα σὲ κάθε ψύλλου πύδημα — ἀδήγησαν ὀλιγους ἀνθρώπους νὰ κάμουν αὐτὸ πού ὄφειλε νὰ τὸ κάμῃ ἡ Πολιτεία. Σημαιοφόροι οἱ ὄλιγοι. Ὅπως πάντα. Ἄς ἀκολουθήσῃ τὸ ἐπίσημον Κράτος.

Οἱ ὄλιγοι αὐτοὶ ἐσκέφθησαν οὐκ ἡ δημοτικὴ παιδεία, πρώτη αὐτῇ, ἔπειτα ἀπὸ τὸ σπῆτι, ἀνοίγει τὸν δρόμον τὸν ἀληθινόν εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ παιδιοῦ, εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ πολίτου. Ἐλεον: «Ἡ δημοτικὴ μᾶς παιδεία, ὄλοι τὸ ἔξομε καὶ τ' ὀμολογοῦμε, τίποτα δὲν κατορθώνει. Φταίει σὲ τοῦτο ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας; Φταίνει τὰ διδακτικὰ βιβλία; Φταίει ἡ ταπεινὴ θέση καὶ ἡ παιδαγωγικὴ ἀμορφωσία τοῦ δασκάλου; Φταίει τίποτε ἄλλο βαθύτερο, ριζικώτερο, ὀργανικώτερο; Κ' ἐμεῖς τὸ λέμε, πὼς ὄλα θὰ φταῖνε. Μὰ προπάντων κατανοήσαμε πὼς τὰ πρῶτα νοήματα δὲ μποροῦν νὰ ξεπητήσουν στὸ μυαλὸ τοῦ παιδιοῦ παρὰ μὲ τὸ

ΜΙΑΝ ἀστειοτατὴν φάρσαν ἐπαῖξαν μερικοὶ Παρινοὶ καλλιτέχνη εἰς βάρος τῶν «Ἀνεξαρτήτων», τῶν ὁποῖων τὸ φρενεῖνὸ Σαλόνη περιέγραψε τελευταίως ὁ συνεργάτης μᾶς Ἰων. Ἀξίζει τὸν κόπον νὰ τὴν ἀναφέρωμεν, καὶ μάλιστα εἰκονογραφημένην.

Πρὶν ἀνοίξῃ τὸ Σαλόνη τῶν Ἀνεξαρτήτων ἐστάλη εἰς διαφόρους ἐφημερίδας ἓνα φλογερὸν μανιφέστο, προκηρῶσον τὴν αἰσθητικὴν τοῦ «ὑπερβολισμοῦ». Τὴν ὑπέγραψε ὁ μέχρι τοῦδε ἀγνωστος, ἀλλὰ μὲ ὄνομα πολὺ εἶχον προικισμένος ζωγράφος Ἰωακείμ Ραφαήλ Μπορονάλι. Κ' ἔλεγε μετὰ τῶν ἄλλων: «Ἡ ὑπερβολὴ εἰς ὄλα τὰ πράγματα εἶναι ἡ μόνη δύναμις. Ὁ ἥλιος ποτὲ δὲν εἶναι παραπολὺ φλόγινος, οὔτε ὁ οὐρανὸς παραπολὺ πράσινος, οὔτε ἡ μακρινὴ θάλασσα παρα-

Πὼς ἐξωγραφῆθη τὸ ἀριστούργημα τοῦ Μπορονάλι.

πολὺ κόκκινη, οὔτε τὸ σκοτάδι παραπολὺ μαῦρο... Ἄς κρημνίσωμεν τὰ ἀνόητα μουσεῖα, ἔς λακπατήσωμεν τοὺς ἀτίμους ρουτίνας ἐκείνων πού κατασκευάζουν κοινὰ γιὰ ζαχαρωτὰ... Κάτω αἱ γραμμάται, κάτω οἱ χαματισμοί, κάτω τὸ ψιλοδοῦλεμα, καὶ ζήτω ἡ θάμβωσις, τὸ χρυσοσπινθήρισμα!

Μετὰ μίαν ἐβδομάδα, εἰς τὸ Σαλόνη τῶν Ἀνεξαρτήτων, οἱ θηρηταὶ τῆς πρωτοτυπίας, ἐστέκοντο καὶ ἐθαύμαζαν ἐκατατικοὶ ἓνα λαμπρόχρωμον πίνακα,

δπου τὰ κόκκινα, τὰ πράσινα καὶ τὰ γαλάζια, ἀρηνιασμένα καὶ χειρόφρετα ἀπὸ κάθε κανόνα καὶ γραμμὴν ἐπραγματοποιοῦν τὸ ἔξωφρενικὸν κήρυγμα τοῦ Μοροναλί. Ἡ εἰκόνα ἔφερε τὴν ὑπογραφήν τοῦ νέου προφήτου τῆς Τέχνης, καὶ τὴν ποιητικὴν ἐπιγραφήν: «Καὶ ὁ ἥλιος ἐκοιμήθη ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς. . .»

Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ ἐθαύμαζαν τὸ ἀριστοῦργημα, δὲν εἶχαν προσέξει διὰ τὸ ὄνομα Μοροναλί ἤτο διαφανέστατος ἀναγραμματισμὸς τοῦ . . . Ἀλεμορόν, ὅπως ἐπνομάζουν οἱ Γάλλοι τὸν γάϊδαρον, — κἀτι σὰν τὸ δικὸν μᾶς Κύρ-Μέντιος.

Πραγματικῶς τὴν περιφημὸν ἐκείνην εἰκόνα τὴν εἶχε ζωγραφίσει ἓνα γαῖδουράκι μετὰ τὴν οὐρὰν του. Δύο ἢ τρεῖς συνεργάται τῆς σατυρικῆς ἐφημερίδος «Φαντάζιο» καὶ ἄλλοι καλλιτέχνητα ἐπήραν τὸ γαῖδουράκι ἐνὸς ταβερνάριου τῆς Μονμάρτης, τοῦ ἔδεσαν εἰς τὴν οὐρὰν ἓνα μεγάλον πινέλο, καὶ τὸ ἔστησαν ἐμπρὸς εἰς μίαν καρτέλαν ποὺ ἐχοροῖμενε ἀντὶ ὀκρίβαντος διὰ νὰ στηρίξῃ μίαν λευκὴν ὁδὸν τῆς ζωγραφικῆς. Τὸ γαῖδουράκι κουνώντας τὴν οὐρὰν του περιέφερε τὸ πινέλο ποὺ ἐφρόντιζαν οἱ συνωμοταὶ νὰ τὸ βουτοῦν κάθε τόσον εἰς διάφορα ἐλαιοχρώματα, καὶ ἔξωγράφισεν νεωτερικιστικώτατα, σύμφωνα μετὰ τὰς ἰδέας τοῦ Μοροναλί, τὸ πῶς ὁ ἥλιος ἐκοιμήθη εἰς τὴν Ἀδριατικὴν.

Τὸ γεγονός ἐπιστοποιήθη διὰ πρωτοκόλλου συνταχθέντος ἐπὶ χαρτοσώμου ὑπὸ δικαστικὸν κλητῆρος, καὶ, ὅταν ἀργότερα ἀπεκαλύφθη ἡ πατρότης τοῦ ἀριστοῦργήματος, ὅλος ὁ καλλιτεχνικὸς κόσμος εἰς τὸ Παρίσι ἀλλάλαξεν ἀπὸ τὰ γέλια.

ΑΡΤΑ μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὸ Παρίσι οἱ στίχοι αὐτοῦ τοῦ κ. Μ. Μαλακάση.

ΜΗΝΗΣΙΝΟΣ ΣΤΟΝ ΠΕΡΙΚΛΗ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟ

Τώρα σ' εὐλάβεια μνήμης, ὃ Ἀπολλώνιε ζῆσε,
Νέος μαζί κι' ἀρχαῖος — μιὰ λύπη, μιὰ χαρὰ —
Σὰν ἀπ' τὸν Πραξιτέλη μαρμαρωμένος νὰ εἶσαι
Καὶ σὰν ζωγραφισμένος ἀπ' τὸ Λα-Γκανταρά.
Παρίσι, 19^η Μαῦου 1910. Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Ὁ Λα-Γκανταρά εἶναι, ὡς γνωστόν, παρισινὸς ζωγράφος, διάσημος διὰ τὰς φυσιογνωμίας τῶν συγχρόνων λογίων καὶ καλλιτεχνῶν ποὺ ζωγραφίζει μετὰ ἀπλάς γραμμᾶς.

ΕΝΑ ἐπίγραμμα τοῦ κ. Πολ. Δημητρακοπούλου ποὺ ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς «Ἀθήνας» ζωγραφίζει μετὰ δύο πινελιῆς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν:

Δύο ἔχουν κυβερνήτας οἱ Κορφοὶ ἐκ τῶν μεγάλων,
Κάπο ντ' Ἰστρία τὸν ἓναν, Κάπο ντ' Ὀπερα τὸν ἄλλον.

ΜΕ δύο λόγια, τὰ μεγάλα γεγονότα τοῦ δεκαπενθήμερου: Ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς Ἐδουάρδος Ζ' τῆς Ἀγγλίας καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Γεώργιος Ε'. Ὁ βασιλεὺς μᾶς θὰ παραστῇ εἰς τὴν κηδεῖαν τοῦ Ἐδουάρδου. Ἠρξισεν ἡ Κρητικὴ Ἐθνου συνέλευσις· οἱ Μουσουλμάνοι πληρεξούσιοι διεμαρτυρήσαν ἀσκόπως διὰ τὸν ὄρκον ποὺ ἔδωσαν οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον. Ἐγίναν οἱ φετεινοὶ Πανελλήνιοι Ἀγῶνες. Ἐξεκαθαρίσθησαν «60» τόσοι ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἡερᾶς. Ἐφάνη ὁ κομήτης τοῦ Χάλλεϊ.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ὁ συνεργάτης μᾶς κ. Θ. Χ. Φλωρᾶς, τοῦ ὁποίου ὀραίας μεταφράσεις ἀπὸ τὰ Δοκίμια τοῦ Ἐμμερσων ἐδημοσιεύσαν καὶ θὰ δημοσιεύσουν ἀκόμη τὰ «Παναθηναῖα», ἀγγέλλει ὅτι ἐκδίδει εἰς τόμον, μετὰ προλεγόμενά του, τὰ «Λόγια τῆς ψυχῆς καὶ τῆς Ἀγάπης» τοῦ ἴδιου μεγάλου συγγραφέως. Τιμὴ ἑκάστου ἀντιτύπου γρόσια 12, εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον Δελιάστα-Σφόρα-Γεράφδου (Γαλατῶν Κοιν)πόλεως, ὁδὸν Μαχμουδιῆ, 5).

Ἰδρῆθη εἰς τὰ Ἀθήνας «Σύλλογος τῶν Φίλων τῆς Ἱστορίας» μετὰ σκοπὸν νὰ ἐνθαρρύνῃ πᾶσαν ἐργασίαν ἱστοριογραφικὴν, ἱστοριοδιωκτικὴν, ἢ λογοτεχνικὴν, ἱστορικὴν ἔχουσαν βάσιν. Διαρκῆ μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ ἐξελέγησαν οἱ κ. κ. Μ. Ἐδαγγελίδης, Ι. Ζερβός, Ἀρ. Κουρτίδης, Γρ. Ξενοπούλος, Κ. Παλαμυχαλόπουλος, Κ. Ράδος καὶ Δημ. Γρ. Καμπούρογλους, ὅστις εἶναι καὶ Διευθύνων Σύμβουλος.

Νέα μουσικὰ ἔργα τοῦ Μ. Καλομοίρη ἐκδίδονται ἐντὸς ὀλίγου. Ἐνας τόμος «Κομμάτια πιάνου» καὶ δύο τόμοι τραγούδια γιὰ μιὰ φωνὴν μετὰ πιάνου μετὰ τὸν γενικὸν τίτλον «Ἀπὸ χώρες καὶ χωριά». Οἱ τρεῖς τόμοι μαζί θὰ πωλοῦνται πρὸς φρ. 12.

Εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Μαρτίου τοῦ ἀγγλοφώνου «Ἑλληνικὸν Κήρυκος» τοῦ Λονδίνου δημοσιεύεται μετὰ φρασὸς τοῦ «Πλατάνου» ἀπὸ τὸν τόμον «Σὰν Ζωὴ καὶ σὰν Παραμῦθι» τοῦ διευθυντοῦ μᾶς κ. Κ. Μιχαηλίδη.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»
— ἀδείᾳ τοῦ Ἰπουργεῖου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν. . . . Δρ. 2,551.25
Φ. Π. Φλωρίδης, ἐκ Κοιν/πόλεως . . . . . » 5.—
Σύλλογος «Πόντος», Μερξίφουντος. . . . . » 16.40
Δρ. 2,572.65

Τὸ ἀπαιτούμενον ὀλικὸν ποσὸν εἶναι 3,500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 900. Καὶ τὸ ὑπενημιζόμενον εἰς ὄλους. Ὅλοι ἔζησαν καὶ ζοῦν μετὰ τοὺς στίχους τοῦ ἡμνητοῦ τῆς ἑλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

ΠΑΣΧΑΛΙΝΟ ΑΥΤΟ, ὑπὸ Ἡλία Κουματάκη.